

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีลักษณะและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมอื่น เนื่องจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานรัฐที่ไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก โดยวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีด้วยกัน 2 ประการ ได้แก่ การหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลหรือผู้ต้องหาในคดีเพื่อไม่ให้สิทธิของบุคคลถูกล่วงละเมิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย<sup>1</sup> แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาจะเป็นเรื่อง การค้นหาความจริงว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิด แต่ก็มิได้หมายความว่า การค้นหาความจริงดังกล่าวจะกระทำได้ทุกวิถีทาง<sup>2</sup> ดังนั้นหลักในการดำเนินคดีอาญาที่ดีจะต้องพยายามรักษาสมดุลระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน<sup>3</sup> กล่าวคือ จะต้องมีการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ความสำคัญแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือประชาชนทั่วไปไม่ให้ได้รับความเดือดร้อนจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ดังนั้นในการ ค้นหาความจริงจะต้องมีมาตรการกถันกรองอย่างรัดกุมโดยอยู่บนหลักพื้นฐานในเรื่องสิทธิเสรีของประชาชน<sup>4</sup> รวมทั้งต้องมีมาตรการแก้ไขเยียวยาให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด

กระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถือเป็น ต้นธารของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากว่าคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและมีการ แจ้งความหรือร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีอาญา พนักงานสอบสวนจะทำการรวบรวมพยานหลักฐาน

---

<sup>1</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก (2541, ธันวาคม). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.” *บทบัญญัติ*, 54 (4). หน้า 13.

<sup>2</sup> สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2549, มกราคม-เมษายน). “บทบาทของศาลในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา.” *ศาลพาท*, 53 (1). หน้า 155.

<sup>3</sup> คณิง ภาไย. (2545). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. หน้า 17.

<sup>4</sup> กนกทิพย์ ไสสะอาด. (2550). *การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย*. หน้า 1.

เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา<sup>5</sup> โดยมีการใช้มาตรการบังคับที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลหลายประการ เช่น การจับ การค้น การคุมขังและปล่อยตัวชั่วคราว เป็นต้น<sup>6</sup>

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา<sup>7</sup> ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยสร้างกลไกให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปอย่างรอบคอบด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้การคัดกรองแยกแยะระหว่างผู้บริสุทธิ์กับผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แม้กระนั้นความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนยังคงเกิดขึ้นได้เสมอ ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีอาญาจนได้รับความเสียหายซึ่งปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่บ่อยครั้ง

ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนดังกล่าวเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน เช่น ระบบการสอบสวนขาดการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่มุ่งแสวงหาแต่พยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิด โดยละเลยการแสวงหาพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา หรือความบกพร่องที่เกิดขึ้นในชั้นร้องทุกข์กล่าวโทษ เช่น ผู้เสียหายหรือผู้กล่าวโทษอาจกลั่นแกล้งผู้บริสุทธิ์โดยการนำความเท็จมาแจ้ง หรือเข้าใจผิดว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจึงมาร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือแม้กระทั่งในกรณีที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนโดยไม่รอบคอบหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ชักงูง หลอกหลวงหรือใช้กำลังข่มขู่เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหา รับสารภาพ รวมทั้งการสร้างพยานหลักฐานเท็จเพื่อปรักปรำผู้ต้องหา นอกจากนี้ยังมีความผิดพลาดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ ความผิดพลาดที่มีสาเหตุมาจาก “การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพ”

<sup>5</sup> อุทัย อาทิวา. (2554). คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 3: การสอบสวนมาตรการบังคับในคดีอาญา. หน้า 12.

<sup>6</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 20.

<sup>7</sup> อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2550). การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (รายงานผลการวิจัย). หน้า 1.

<sup>8</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2555). แนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ อันเกิดจากความผิดพลาด โดยกระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544: กรณีศึกษาขององค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (รายงานผลการวิจัย). หน้า 8 – 9.

ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ไปกระทบสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์จนได้รับความเสียหาย<sup>9</sup>

การที่พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหาและดำเนินคดีอาญากับผู้บริสุทธิ์ตามความเป็นจริงทำให้บุคคลเหล่านั้นได้รับความเสียหายอย่างยิ่ง เนื่องจากต้องถูกควบคุม<sup>10</sup> หรือถูกขัง<sup>11</sup> ในระหว่างการสอบสวนเป็นเวลาสูงสุดถึง 84 วัน<sup>12</sup> การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวขัดกับหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด<sup>13</sup> อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมถึงชื่อเสียงและทางทำมาหาได้ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ<sup>14</sup> นอกจากนี้ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหามักถูกส่งกรมตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำความผิดต่างๆ ที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์ตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับในหลายคดีพนักงานสอบสวนต้องใช้เวลานานนับปีในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อทำสำนวนการสอบสวนทำให้ข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดยังคงติดตัวผู้บริสุทธิ์เหล่านั้นไปจนกว่าจะมีการยุติคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนหรือศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง

เมื่อพิจารณาถึงความชอบธรรมของการควบคุมหรือขังผู้ถูกกล่าวหาไว้ในระหว่างการสอบสวน ในกรณีของผู้บริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดกับผู้กระทำความผิดจริง ผู้บริสุทธิ์ย่อมได้รับความเดือดร้อนมากกว่าเพราะโดยสภาพแล้วผู้บริสุทธิ์ตามความเป็นจริง

<sup>9</sup> ณรงค์ ใจหาญ. (2555). สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหา จำเลย และค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา (คำกล่าวในงานสัมมนาทางวิชาการและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 20 กรกฎาคม 2555).

<sup>10</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (21) บัญญัติว่า “ควบคุม” หมายความว่า การควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน.”

<sup>11</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (22) บัญญัติว่า “ขัง” หมายความว่า การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล.”

<sup>12</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคห้า บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดีในกรณีความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การและที่รู้ตัวว่าเป็นใครและที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน.”

<sup>13</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด.”

<sup>14</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในมาตรา 32 มาตรา 40 และมาตรา 81.

ไม่สมควรต้องตกเป็นผู้ถูกต้องหาหรือจำเลย ดังนั้นผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยผิดหลงหรือเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนหรือความผิดพลาดที่มีสาเหตุมาจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพจึงสมควรได้รับการพิจารณาให้ค่าทดแทนเป็นอย่างยิ่ง<sup>15</sup>

ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นในคดีเชอร์รี่แอน ดันแคน เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นถึงความด้อยประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนที่มีการสร้างพยานหลักฐานอันเป็นเท็จขึ้นมาเพื่อปรักปรำผู้บริสุทธิ์จึงต้องคำพิพากษาให้จำคุก รวมทั้งมีเหยื่อของความผิดพลาดดังกล่าวต้องเสียชีวิตในระหว่างถูกจำคุก สร้างความเสียหายจนยากเกินเยียวยา หรือความผิดพลาดที่ตกเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของสังคมไทยในกรณีของ นายชรินทร์ ชำเกตุ คนขับรถแท็กซี่ที่ถูกพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลลาดกระบังจับกุมและดำเนินคดีในข้อหาชิงทรัพย์ เนื่องจากมีหน้าตาคล้ายกับผู้ต้องหาตัวจริงและทะเบียนรถแท็กซี่มีหมายเลขตรงกันทำให้ นายชรินทร์ฯ ถูกขังในระหว่างการสอบสวนเป็นเวลาถึง 9 วัน โดยภายหลังเจ้าหน้าที่ตำรวจจับผู้กระทำความผิดตัวจริงได้จึงปล่อยนายชรินทร์ฯ ไปพร้อมทั้งมอบเงินส่วนตัวจำนวน 20,000 บาท ให้เพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น<sup>16</sup>

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นกับนายชรินทร์ฯ ดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า หากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้มอบเงินส่วนตัวจำนวน 20,000 บาท เพื่อเยียวยาความเสียหาย นายชรินทร์ฯ ยังมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายจากภาครัฐหรือไม่

ประเด็นดังกล่าวประเทศไทยมีพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งได้นำแนวความคิดในการเยียวยาผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับ ความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246<sup>17</sup> มาบัญญัติไว้เป็นหลักการสำคัญ โดยหลักการดังกล่าวยังคงถูกบัญญัติไว้ใน

<sup>15</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 8.

<sup>16</sup> ไทยรัฐ. (2555, 21 กรกฎาคม). ทีมข่าวหน้า 1. แท็กซี่เพชรินน้ำตา นุกขอบคุณไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.thairath.co.th/content/newspaper/277667>

<sup>17</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 246 บัญญัติว่า “บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสีทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ.”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 (5)<sup>18</sup>

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาสามารถเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ โดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยมีเงื่อนไข กล่าวคือ จะต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีโดยปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างการดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด<sup>19</sup>

จากเงื่อนไขดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ไม่ได้ให้ความคุ้มครองในกรณีของผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด เช่นในกรณีของนายชรินทร์ฯ มีผลทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

ดังนั้น เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย และให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40(5) ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา รวมทั้งเพื่อคืนความเป็นธรรมและสร้างหลักประกันให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการ

<sup>18</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40(5) บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ.”

<sup>19</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20 บัญญัติว่า “จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง

(1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ

(3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องใน ระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ในคดีที่มีจำเลยหลายคน จำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด และคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดี จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วย.”

ยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน จึงเห็นควรที่จะศึกษาถึงมาตรการเยียวยาผู้ต้องหาที่ควบคุมหรือขังจนได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อเป็นหลักประกันให้บุคคลได้รับการคุ้มครองและเยียวยาตามกฎหมายในมาตรฐานเดียวกันทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการ และมาตรการตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาการใช้มาตรการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดตามกฎหมายของไทย
3. เพื่อศึกษาถึงมาตรการผู้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญาอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องของการคุ้มครองและเยียวยาผู้ต้องหาอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

## 1.3 สมมติฐานของการศึกษา

มาตรการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนถือเป็นหลักความยุติธรรมที่นานาอารยประเทศให้การยอมรับ โดยหลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศสวีเดน สาธารณรัฐเกาหลีรวมถึงระเบียบภายในกระทรวงยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นเพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายและคืนความเป็นธรรมให้แก่ผู้ที่มีได้กระทำความผิดที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศไทย จึงเห็นควรที่จะนำมาตรการเยียวยาความเสียหายดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยกำหนดเงื่อนไขจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังในระหว่างการสอบสวนและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้กระทำความผิดว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

#### 1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงหลักประกันสิทธิเสรีภาพและมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและเยียวยาผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือถูกขังจนได้รับความเสียหายอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้กระทำความผิดที่ปรากฏในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และสวีเดน เพื่อจะได้ทราบถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้บริสุทธิ์และมาตรการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

#### 1.5 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการศึกษาโดยการวิจัยเอกสารทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ ด้วยทฤษฎีและระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบกับศึกษารายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เพื่อทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคือ

#### 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการ และมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีของผู้ต้องหาในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
2. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการใช้มาตรการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนตามกฎหมายของไทย
3. เพื่อให้ทราบถึงมาตรการผู้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
4. เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องของการคุ้มครองและเยียวยาผู้ต้องหาอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน ตลอดจนเพื่อให้ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดได้รับการเยียวยาโดยมีมาตรฐานเดียวกันในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา

## บทที่ 2

### แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรม ที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนได้สร้างความเสียหายให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นเหยื่อจำนวนมาก นอกจากการแสวงหาแนวทางเพื่อจัดตั้งเหตุอันเป็นปัจจัยของความผิดพลาดให้หมดสิ้นไปแล้ว มาตรการเยียวยาให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับ ความเสียหายก็เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐพึงกระทำเพื่อคืนความเป็นธรรมให้แก่เหยื่อของความผิดพลาด ดังนั้นในบทนี้จะได้ทำการศึกษาถึงหลักการดำเนินคดีอาญารวมทั้งแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

#### 2.1 หลักการดำเนินคดีอาญา

อดีตที่ผ่านมาการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของเอกชนที่ปะปนอยู่กับการดำเนินคดีทางแพ่งแบบแยกกันไม่ออก โดยเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นเอกชนจะเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง เรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ต่อมาเมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้แนวความคิดดังกล่าวเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเห็นว่าการดำเนินการโดยเอกชนด้วยกัน มีลักษณะเป็นการแก้แค้นทดแทนซึ่งไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนและอาจเกิดความไม่ยุติธรรม<sup>1</sup> ประกอบกับในบางกรณีความผิดที่ได้กระทำขึ้นนอกจากจะมีผลกระทบโดยตรงต่อตัวผู้เสียหายแล้วยังมีผลกระทบต่อความสงบสุขเรียบร้อยในสังคมหรือรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐขึ้น<sup>2</sup>

##### 2.1.1 การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเป็นหลักที่เกิดขึ้นก่อนหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมีแนวความคิดว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นผู้เสียหายในความผิดนั้นหรือไม่ ทั้งนี้เพราะถือว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย

<sup>1</sup> ณรงค์ ใจหาญ. (2550). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่มที่ 1*. หน้า 31.

<sup>2</sup> ทศนีย์ นัตรศักดิ์รักษ์. (2553). *ระบบการตรวจสอบภายในเกี่ยวกับคำสั่งไม่ฟ้องของของพนักงานอัยการ*. หน้า 8.

ของสังคม เมื่อคดีอาญาเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในทุกขั้นตอนของกระบวนการ<sup>3</sup> ตามหลักการนี้ เมื่อประชาชนคนหนึ่งฟ้องคดีอาญากับประชาชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้องคดีจะมีสถานะเท่าเทียมกัน ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน จึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความที่ไม่ต่างไปจากการดำเนินคดีแพ่ง<sup>4</sup>

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ใด ๆ ก็ดี ในทางปฏิบัติประชาชนส่วนใหญ่จะไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเอง หากแต่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแทน ซึ่งการดำเนินคดีอาญาแทนประชาชนดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การควบคุมของ Director of Public Prosecution (D.P.P) โดยในความคิดที่สำคัญเช่น ความผิดในการสนับสนุนช่วยเหลือให้บุคคลอื่นฆ่าคนตาย หรือก่อการจลาจล หรือการติดสินบนเจ้าพนักงาน เป็นต้น ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Director of Public Prosecution (D.P.P) ก่อนและในบางกรณี Director of Public Prosecution (D.P.P) จะเข้ามาดำเนินคดีอาญาเอง<sup>5</sup>

การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนของประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การที่ประชาชนไม่มีความสามารถในการเข้าถึงและแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยรวมทั้งปัญหาดุลพินิจของตำรวจในการฟ้องร้องคดี ทำให้ในปี ค.ศ. 1985 ประเทศไทยได้ก่อตั้ง The Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ฟ้องร้องคดีต่อศาลและให้คำแนะนำแก่ตำรวจในการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป แต่กระนั้นการฟ้องคดีของอังกฤษก็มิได้มีแนวความคิดว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแต่อย่างใด

### 2.1.2 การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ มีหลักการว่า การกระทำความผิดเป็นการกระทำ ความเสียหายต่อสังคมและทำลายความสงบสุขของส่วนรวมซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องปกป้องรักษา ดังนั้นจึงถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายต่อการที่มีผู้กระทำความผิดทุกคดีและรัฐมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้แก่ พนักงานอัยการที่ทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง โดยมีตำรวจทำหน้าที่

<sup>3</sup> ฌรงค์ ใจหาญ ก เล่มเดิม. หน้า 31.

<sup>4</sup> คณิต ฌ นคร ก (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 60.

<sup>5</sup> อัญชัญ พงษ์ประดิษฐ์. (2548). *บทบาทของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*. หน้า 6.

เป็นผู้ช่วยพนักงานอัยการในการดำเนินการดังกล่าว โดยประเทศที่ใช้หลักการนี้ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นต้น<sup>6</sup>

การกระทำความผิดในบางกรณีอาจส่งผลกระทบต่อประชาชนทำให้การดำเนินคดีอาญาไม่สามารถตัดส่วนของประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายออกไปได้<sup>7</sup> ดังนั้นในประเทศเยอรมนีจึงยินยอมให้ประชาชนที่ได้รับความเสียหายสามารถดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดได้ในบางฐานความผิดเช่น ความผิดฐานบุกรุก<sup>8</sup> หรือในประเทศญี่ปุ่นให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความ หรือในสาธารณรัฐฝรั่งเศสแม้ว่ารัฐจะไม่ยินยอมให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้โดยตรงแต่ก็มีข้อผ่อนปรนโดยให้ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการดำเนินคดีอาญาได้<sup>9</sup>

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศแถบภาคพื้นยุโรป โดยได้รับอิทธิพลมาจากการชำระความของอาณาจักรโรมันและศาลทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่นำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งระบบดังกล่าวไม่ได้มีการแบ่งแยกหน้าที่การสอบสวนฟ้องร้องและตัดสินคดีออกจากกัน ส่งผลให้ผู้ไต่สวนมีอำนาจในการตรวจสอบค้นหาความจริงแต่เพียงผู้เดียว เป็นเหตุให้ผู้ไต่สวนเกิดอคติในการทำหน้าที่ได้ง่ายประกอบกับไม่ได้มีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไต่สวนจากภายนอก ทำให้ผู้ถูกไต่สวนกลายเป็นวัตถุแห่งการซักฟอก ข้อบกพร่องดังกล่าวนำมาซึ่งการทรมานร่างกายเพื่อให้ผู้ถูกไต่สวนรับสารภาพ โดยภายหลังที่มีการปฏิวัติฝรั่งเศสได้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐสมัยใหม่ขึ้นซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดที่ว่า ผู้กระทำความผิดอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดพร้อมทั้งจัดหาพยานหลักฐานและลงโทษด้วยตนเอง<sup>10</sup> ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐที่องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมจะต้องร่วมมือกันเพื่อค้นหาความจริงในคดี ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถค้นหาความจริงอย่างกว้างขวาง<sup>11</sup>

<sup>6</sup> ณรงค์ ใจหาญ ก เล่มเดิม. หน้า 33.

<sup>7</sup> กรกัญญา เอี่ยมโอภาส. (2542). *การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน*. หน้า 21.

<sup>8</sup> อลงกรณ์ กลิ่นหอม. (2542). *สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน*. หน้า 62

<sup>9</sup> ทศนีย์ ฉัตรศักดิ์รักษ์. เล่มเดิม. หน้า 10.

<sup>10</sup> สุข เปรมาวิน, พลโท และ อรรถไกว้ววดี, หลวง. (2510). *ระบบอัยการและศาลทหาร*. หน้า 34.

<sup>11</sup> ทศนีย์ ฉัตรศักดิ์รักษ์. เล่มเดิม. หน้า 11.

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของไทย กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินการตลอดกระบวนการพิจารณาคดี อย่างไรก็ตามประชาชนเองก็มีบทบาทในบางส่วนเช่น การร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ การฟ้องคดี เป็นต้น

การดำเนินคดีอาญาเริ่มต้นด้วยการกล่าวหาว่า มีบุคคลกระทำความผิดกฎหมายอาญา ด้วยวิธีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้เจ้าพนักงานเริ่มดำเนินคดี ซึ่งถือเป็นวิธีการเบื้องต้นของประชาชนในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หลังจากจากนั้นจะเป็นการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานเช่น การสืบสวน การสอบสวน จนกระทั่งพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีต่อศาล อย่างไรก็ตามในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีต่อศาล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้มีบทผ่อนคลายเป็นให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองได้ โดยบุคคลที่จะมีสิทธิฟ้องร้องคดีอาญาได้จะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา หรือเป็นบุคคลที่กฎหมายให้อำนาจดำเนินการแทนผู้เสียหายเท่านั้น ประชาชนโดยทั่วไปไม่มีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญา ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่มีข้อยกเว้นให้เอกชนมีสิทธิฟ้องร้องคดีอาญาได้ เฉพาะกรณีได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น<sup>12</sup>

## 2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานรัฐ

การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน คือ การดำเนินคดีอาญาทั้งปวงของเจ้าพนักงานก่อนยื่นฟ้องซึ่งเป็นกระบวนการที่มีผลโดยตรงต่อจำนวนสถิติการเกิดอาชญากรรมรวมถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและมีการใช้มาตรการบังคับต่างๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญา

บุคคลหรือองค์กรที่มีบทบาทโดยตรงต่อการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้ได้แก่ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ดังนั้นในหัวข้อนี้จะได้ทำการศึกษาถึงบทบาทการใช้อำนาจและการปฏิบัติหน้าที่ ของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

<sup>12</sup> ณรงค์ ใจหาญ ก เล่มเดิม. หน้า 32 – 33.

### 2.2.1 การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

ตำรวจมีภารกิจที่อยู่ในความรับผิดชอบอย่างกว้างขวางโดยภารกิจหลักคือ การบังคับใช้กฎหมายและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งหน้าที่โดยตรงของการบังคับใช้กฎหมาย คือ การสืบสวนและการสอบสวนคดีอาญา<sup>13</sup>

การสืบสวน จับกุม สอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแก่คดีถือเป็นหัวใจสำคัญในภารกิจของกระบวนการยุติธรรมในชั้นก่อนฟ้อง โดยขั้นตอนของการสอบสวนถือเป็นขั้นตอนที่รวมทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้เข้าไว้ด้วยกัน การสอบสวนเป็นการรวบรวมรายละเอียดของคดีและทำให้การของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและพยานจัดทำเป็นสำนวนส่งให้พนักงานอัยการเพื่อนำไปสู่กระบวนการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดต่อไป<sup>14</sup>

การสืบสวนสอบสวนเป็นกระบวนการปฏิบัติงานของตำรวจในการแสวงหาเรื่องราวและข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับอาชญากรรม โดยคำว่า “สืบสวน”<sup>15</sup> และ “สอบสวน”<sup>16</sup> เป็นคำที่มีความหมายต่างกันแต่มีความเกี่ยวพันกันอย่างมากในทางปฏิบัติ

การสืบสวนเป็นเรื่องของการรักษาความสงบเรียบร้อยซึ่งสามารถทำได้ก่อนและหลังการกระทำความผิด ส่วนการสอบสวนจะกระทำได้ต่อเมื่อการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว<sup>17</sup>

#### ก. ความหมายของพนักงานสอบสวน

เจ้าพนักงานที่มีอำนาจและหน้าที่สอบสวนไม่ได้จำกัดเฉพาะเจ้าพนักงานที่มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น<sup>18</sup> แต่ให้หมายความรวมถึงพนักงานที่มีอำนาจและ

<sup>13</sup> มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2540). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรม*. หน้า 151.

<sup>14</sup> สำนักกิจการยุติธรรม. (2552). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย: ฉบับประชาชน*. หน้า 19 – 20.

<sup>15</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) “การสืบสวน” หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อทราบรายละเอียดแห่งการกระทำความผิด.

<sup>16</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) บัญญัติว่า “การสอบสวน” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ.

<sup>17</sup> อุทัย อาทิวา. เล่มเดิม. หน้า 1.

<sup>18</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6) บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวน” หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน.

หน้าที่ทำการสอบสวนตามกฎหมายอื่นด้วย เช่น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นต้น<sup>19</sup> โดยความผิดอาญาที่ได้เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นร้อยตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่าเป็นพนักงานที่มีอำนาจและ หน้าที่สอบสวนคดีอาญา ในส่วนความผิดที่เกิดขึ้นในจังหวัดอื่นนอกเหนือจากกรุงเทพมหานคร พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นร้อย ตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่าเป็นพนักงานที่มีอำนาจและหน้าที่สอบสวนคดีอาญา<sup>20</sup> แต่ในปัจจุบัน ข้าราชการตำรวจเท่านั้นที่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาโดยทั่วไป<sup>21</sup> พนักงานฝ่ายปกครองคงมี แต่อำนาจควบคุมการสอบสวนโดยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอในท้องที่ของตนตาม ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 4 และข้อ 12<sup>22</sup> สำหรับความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยแต่ได้กระทำนอกราชอาณาจักรให้อัยการสูงสุดหรือ ผู้รักษาราชการแทนเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบหรือจะมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใด รับผิดชอบก็ได้<sup>23</sup>

#### ข. ประวัติความเป็นมาของการสอบสวนคดีอาญาและพนักงานสอบสวน

ประวัติการสอบสวนคดีอาญาปรากฏผูกอยู่กับวิธีการค้นหาความจริงตามหลักการ ดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน ซึ่งในระบบนี้ศาลจะเป็นผู้มีหน้าที่ไต่สวนหาความจริงโดยไม่มี การแยกหน้าที่สอบสวนและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ทำให้การดำเนินคดีอาญา ทั้งหมดตกอยู่ในมือของผู้พิพากษาหรือศาลเพียงองค์เดียวเท่านั้น ในระบบไต่สวนตำรวจเป็น เพียงผู้ช่วยศาลในการค้นหาความจริงโดยวิธีการสอบสวนเป็นไปตามระบบทรมานผู้ต้องสงสัย กล่าวคือ จับผู้ต้องสงสัยหรือถูกกล่าวหาทรมานให้รับสารภาพ ในประเทศแถบยุโรป

<sup>19</sup> ธานีศ เกศพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 1-2 (มาตรา 2-157) เล่มที่ 1*. หน้า 131-132

<sup>20</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18.

<sup>21</sup> เดิมการสอบสวนในเขตอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครอยู่กับพนักงานฝ่ายปกครองเป็นหลัก และมีการปรับเปลี่ยนใหม่ให้มาอยู่กับตำรวจและฝ่ายปกครองหลายครั้ง แต่การเปลี่ยนแปลงภายหลังมีแนวทางให้การสอบสวนอยู่กับตำรวจ โดยการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มตั้งแต่ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2506 และต่อมามี ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2509 และข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2533.

<sup>22</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ข (2549). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ (ฉบับอ้างอิง)*. หน้า 42.

<sup>23</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20.

การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้เลวร้ายจนถึงขีดสุดด้วยวิธีการทรมานร่างกายตามวิธีการล่าแม่มด (Hexerei)<sup>24</sup>

ประเทศไทยก็มีวิธีการไต่สวนที่เรียกว่า “พิธีพิจารณาจารีตนครบาล” ซึ่งก็มีวิธีการทรมานผู้ต้องหาที่เลวร้ายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยวิธีการสอบสวนและการค้นหาความจริงที่เรียกว่า “คดีนครบาล”<sup>25</sup> นั้นจะมีการใช้มาตรการบังคับเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ ผู้ถูกกล่าวหาที่ปฏิเสธว่าไม่ได้กระทำความผิดจะถูกทรมานให้ได้รับความเจ็บปวดและอับอายอีกทั้งถูกประจานเพื่อรับสารภาพโดยไม่ได้มีการพิสูจน์ให้เห็นชัดว่าผู้นั้นกระทำความผิดหรือไม่ คงมีแต่การพิสูจน์ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Ordalies)<sup>26</sup> เท่านั้น

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล ร.ศ. 115 ทำให้การค้นหาความจริงเข้าสู่ระบบความยุติธรรมเช่นเดียวกับนานาอารยประเทศ กล่าวคือ มีการพิสูจน์ความจริงโดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางพยานหลักฐานรวมทั้งมีการแยกหน้าที่การสอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่การพิพากษาคือออกจากกัน โดยให้อำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องเป็นของอัยการส่วนศาลคงมีอำนาจพิพากษาคดี<sup>27</sup> อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย พ.ศ. 2477 ได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องร้องคดีเท่านั้น ส่วนอำนาจการสอบสวนอยู่ที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่มีอำนาจสอบสวนตามกฎหมายของประเทศไทยจึงได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ<sup>28</sup>

ประเทศแถบภาคพื้นยุโรป อังกฤษเป็นประเทศที่ให้ตำรวจมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาเรียกว่า พนักงานตำรวจ (Police) โดยมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น มีสิทธิที่จะสอบถามปากคำบุคคลใดบุคคลหนึ่งแม้จะไม่ใช่ผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดก็ตาม ในประเทศอังกฤษหน้าที่ของตำรวจไม่ได้อยู่

<sup>24</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 56.

<sup>25</sup> อุดม รัฐอมฤต. (2542, มีนาคม). “พยานตามกฎหมายเก่าแห่งสยาม.” *วารสารนิติศาสตร์*, 29. หน้า 121 – 140.

<sup>26</sup> หลักการพิสูจน์ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กำหนดไว้ 7 รูปแบบดังนี้คือ 1. การพิสูจน์ด้วยตะกั่วเหลว 2. การพิสูจน์ด้วยการสาบาน 3. การพิสูจน์ด้วยไฟ 4. การพิสูจน์ด้วยการดำน้ำ 5. การพิสูจน์ด้วยการว่ายน้ำทวนกระแสน้ำ 6. การพิสูจน์ด้วยการว่ายน้ำข้ามลำน้ำ 7. การพิสูจน์ด้วยเทียนไข. อ้างถึงใน อุดม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 135-136.

<sup>27</sup> เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ และคณะ. (2529). *สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย*. หน้า 39.

<sup>28</sup> ธีรฤทธิ์ พันธุ์ฤทธิ. (2550). *การสอบสวน (Inquiry)*. หน้า 18-19.

ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่พนักงานตำรวจต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เรียกว่า “ข้อบังคับของผู้พิพากษา” ซึ่งได้วางแนวทางการสอบสวนไว้เป็นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ. 1906 ต่อมา ในปี 1912-1918 ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นที่แน่นอนทั้งสิ้น 9 ข้อ<sup>29</sup> นอกจากอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่จำเป็นแล้วพนักงานตำรวจของอังกฤษยังต้องมีหน้าที่รวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับผู้ต้องหาให้ครบทุกด้านเพื่อประโยชน์ในการสังคดีของพนักงานอัยการไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลัง ประวัติในการประกอบอาชีพ ประวัติในการกระทำความผิด เป็นต้น<sup>30</sup>

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำแนวทางการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนประเทศอังกฤษมาใช้และได้มีการปรับปรุงข้อบกพร่องในการดำเนินคดี โดยให้ตำรวจมีอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ศาลสูงเป็นผู้กำหนดในเรื่องของการตรวจค้น จับกุม การสืบสวน สอบสวน โดยหลักปฏิบัติในการสอบสวนดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่สภาองเคสต์ได้นำหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ศาลสูงพิพากษาไปออกเป็นกฎหมายเพื่อวางมาตรฐานในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา<sup>31</sup>

#### ก. อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานดังนี้

1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นอำนาจโดยทั่วไปในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการตรวจสอบพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยมีอำนาจในการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่นการเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ

<sup>29</sup> คณิง ภาไชย. (2530, มกราคม). “วิธีพิจารณาความอาญาอังกฤษ (2).” *วารสารอัยการ*, 10 (109), หน้า 14-16.

<sup>30</sup> กัทรพร สุคนธวิท. (2551). *ความเป็นธรรมของการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน*. หน้า 61.

<sup>31</sup> วรัท ดุลยธำ. (2553). *บทบาทอัยการในการป้องกันความผิดพลาดจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงาน*. หน้า 18.

ผิวหนัง เส้นผม หรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรม หรือส่วนประกอบทางร่างกายจากผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132(1) กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจเฉพาะในการรวบรวมพยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคล โดยกฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนตรวจค้นตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นให้ความยินยอม หรือตรวจสิ่งของหรือที่ทาง อันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ รวมทั้งการทำภาพถ่าย แผนที่ ภาพวาดจำลอง พิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือ ลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งหน้าจะทำให้คดีกระจ่างขึ้น

4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132(2) กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการค้น เพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยกระทำความผิดหรือได้ใช้ หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งอาจเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น

5) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132(3) กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการออกหมายเรียกพยานบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของซึ่งอาจเป็นพยานหลักฐานได้

6) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132(4) กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมา

7) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควร เชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมายแล้วให้ถามปากคำบุคคลนั้น

8) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 136 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะจับหรือควบคุม หรือจัดการจับ หรือควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือบุคคลใด ตลอดจนอำนาจในการปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างสอบสวนโดยมีประกันหรือไม่มีประกัน

9) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 137 กำหนดให้ พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะสั่งไม่ให้บุคคลออกไปสถานที่ชั่วคราวที่จำเป็น

10) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจส่งประเด็น ไปสอบสวนเพื่อทราบสภาพความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาจินของผู้ต้องหา

11) เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องส่งรายงานการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นดังต่อไปนี้ไปยังพนักงานอัยการ

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140(1) วรรคแรก หากไม่ปรากฏตัวว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด และความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะงดสอบสวนได้ด้วยตนเองและส่งสำนวนการสอบสวนและบันทึกเหตุฟังการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการได้ตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140(1) วรรคสอง หากไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดและความผิดมีอัตราโทษอย่างสูงเกิน 3 ปี พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมทั้งความเห็นที่ควรให้ฟังการสอบสวนซึ่งกรณีนี้พนักงานอัยการต้องมีคำสั่งให้งดการสอบสวนหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนต่อไป

3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 หากรู้ตัวผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือจับตัวไม่ได้ เมื่อได้ความตามทางสอบสวนอย่างใด ให้ทำความเห็นรวบรวมสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องพร้อมกับส่งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ

4. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 หากรู้ตัวผู้กระทำความผิดและจับกุมได้แล้วหรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน กรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนพร้อมตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหาจะถูกขังอยู่แล้ว

#### 2.2.2 การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ

องค์กรอัยการเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมนอกจากจะทำหน้าที่ในการฟ้องร้องดำเนินคดีแล้วยังมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและผู้บริสุทธิ์

##### ก. ความหมายของพนักงานอัยการ

“พนักงานอัยการ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้<sup>32</sup>

##### ข. ประวัติความเป็นมาของพนักงานอัยการ

เนื่องจากผลกระทบของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนจึงได้มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาออกจากกัน โดยให้ศาลรับผิดชอบในการพิจารณาพิพากษาคดีส่วนการฟ้องคดีก็ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ตั้งขึ้นใหม่ที่เรียกว่า “อัยการ” เป็นผู้รับผิดชอบ พร้อมกันนั้นก็ให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้โอกาสแก้ข้อหาและ

<sup>32</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5).

ข้อต่อผู้คดีได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นสภาพจากการเป็นวัตถุแห่งการชักฟอก กลายเป็น “ประธานในคดี” ระบบการดำเนินคดีอาญาที่แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่ พิเคราะห์พินิจจากพยานออกจากพร้อมทั้งยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็น “ประธานในคดี” ดังที่กล่าวมา ข้างต้นนั้นเรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา”<sup>33</sup>

ประเทศภาคพื้นยุโรปฝรั่งเศสเป็นชาติแรกที่มีระบบอัยการ แต่พนักงานอัยการของ ฝรั่งเศสไม่ใช่เจ้าพนักงานใหม่ หากแต่ใช้ทนายของกษัตริย์ซึ่งในขณะนั้นเป็นผู้แทนฝ่ายบริหาร ทำหน้าที่เป็นอัยการ ดังนี้ในฝรั่งเศสจึงเห็นกันว่าพนักงานอัยการเป็นฝ่ายบริหาร<sup>34</sup> แต่มีอิสระในการ ปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากการแทรกแซงหรือกดดันจากฝ่ายบริหาร<sup>35</sup>

ประเทศไทยได้ก่อตั้งกรมอัยการขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีหลวงรัตนาศูชีพ ซึ่งต่อมาได้ เลื่อนตำแหน่งเป็น “ขุนหลวงพระไกรศรี” ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมอัยการคนแรก

คำว่า “พนักงานอัยการ” ได้ปรากฏอยู่ในพระธรรมนูญศาลหัวเมืองรัตน โกสินทร์ ศกที่ 114 โดยกำหนดให้ “พนักงานอัยการ” เป็นทนายของแผ่นดินทำหน้าที่ฟ้องคดีที่มีโทษหลวง ในมณฑล ต่อมาในข้อบังคับปกครองหัวเมือง ร.ศ. 116 ได้ระบุหน้าที่ “พนักงานรักษาอัยการ” ไว้ว่าเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยมีตำแหน่ง “ยกกระบัตร” เป็นหัวหน้า ตำแหน่ง “แพ่ง” เป็นผู้ช่วย และมีบรรดา “พนักงานอัยการ” ทำหน้าที่ฟ้องความแผ่นดินในหัวเมือง สังกัดกรมฝ่ายเหนือ กระทรวงมหาดไทย

ระยะแรกที่ตั้งกรมอัยการขึ้นในกระทรวงยุติธรรม พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ เฉพาะการดำเนินคดีในศาลพระราชาอาญาและศาลกงสุลเท่านั้น การดำเนินคดีในหัวเมืองเป็นอำนาจ หน้าที่ของพนักงานอัยการซึ่งสังกัดกระทรวงมหาดไทย ต่อมาเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2458 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวม พนักงานอัยการในหัวเมืองเข้าสังกัดกรมอัยการกระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 ทำให้พนักงานอัยการทั้งประเทศรวมเป็นหนึ่งเดียวกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

กรมอัยการสังกัดกระทรวงยุติธรรมเป็นเวลา 29 ปี ก็ได้มีพระบรมราชโองการให้ย้ายไป สังกัดกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2465 และกรมอัยการได้สังกัดอยู่กับ

<sup>33</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 57 – 59.

<sup>34</sup> Vgl. Franz Kill. (1960). *Die Stellung der Staatsanwaltschaft im französischen und deutschen Strafverfahren*. Bonner Dissertation, S. 12-13. อ้างถึงใน คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 98.

<sup>35</sup> เกียรติ หรุ้งโรจน์. (2547). *การให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนในคดีอาญา: ศึกษากรณีการร้องขอ ความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการ*. หน้า 25.

กระทรวงมหาดไทยเป็นเวลานานถึง 69 ปี<sup>36</sup> ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้มีประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 47 เรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2515 ข้อ 2 และข้อ 3 ให้เปลี่ยนกรมอัยการเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด และเป็นส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกรมอยู่ภายใต้การดูแลของนายกรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2534 กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีกระทรวงหรือทบวง โดยให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ดำเนินคดีแพ่งและให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐและให้มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายรวมทั้งอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้ปรับเปลี่ยนสำนักงานอัยการสูงสุดให้มีฐานะเป็นส่วนราชการไม่สังกัดกระทรวง ยุติธรรม แต่อยู่ในบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ปัจจุบันองค์กรอัยการเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณและการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 255 ดังนั้นองค์กรอัยการจึงเป็นหน่วยงานอิสระที่ไม่อยู่ในการดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอีกต่อไป<sup>37</sup>

#### ค. อำนาจของพนักงานอัยการ

การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ซึ่งพนักงานอัยการจะมีอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498<sup>38</sup> โดยการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ เริ่มตั้งแต่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ จากนั้นพนักงานอัยการจะตรวจสอบสำนวนและทำความเข้าใจความเห็นควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง สั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งคดีเปรียบเทียบปรับ กรณีที่มีความเห็นสั่งฟ้อง อัยการจะนำตัวผู้ต้องหา มาฟ้องต่อศาลและดำเนินการใดๆ ในฐานะโจทก์จนกว่าคดีจะถึงที่สุด<sup>39</sup>

พนักงานอัยการถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องตรวจสอบความจริงอย่างมีความเป็นภาวะวิสัยก่อนสั่งคดีเสมอ แม้ว่าตามกฎหมายพนักงานอัยการจะไม่มีหน้าที่เริ่มคดีอย่างไรก็ตามพนักงานอัยการก็จะต้องรับผิดชอบในการ

<sup>36</sup> คณิต ฒ นคร ข (2540). *กระบวนการยุติธรรมในมุมมองของ คณิต ฒ นคร*. หน้า 3-6.

<sup>37</sup> ณรงค์ โจหาญ ก เล่มเดิม. หน้า 94.

<sup>38</sup> วรัท ตูลยธารง. เล่มเดิม. หน้า 22.

<sup>39</sup> ณรงค์ โจหาญ ก เล่มเดิม. หน้า 95.

สอบสวน 4 ประการกล่าวคือ รับผิดชอบในความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน รับผิดชอบในความชอบด้วยระเบียบของการสอบสวน รับผิดชอบในความละเอียดรอบรอบของการสอบสวนและ รับผิดชอบในความเชื่อถือได้ของการสอบสวน<sup>40</sup> ทั้งนี้มีข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่งคือ ในระบบสากลการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานก่อนฟ้องถือว่าการสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันไม่อาจแบ่งแยกได้ โดยการสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดจะอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการและให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญา แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมีความแตกต่างจากระบบสากล เนื่องจากมีการแบ่งแยกความรับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกัน โดยให้พนักงานสอบสวนทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาส่วนพนักงานอัยการมีหน้าที่สังคดีตามความเห็นของพนักงานสอบสวน<sup>41</sup> จึงทำให้ระบบการสอบสวนฟ้องร้องขาดความเป็นเอกภาพและไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล อันนำมาซึ่งความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียด ต่อไป

อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีดังต่อไปนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140(1) กำหนดให้ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้ทดสอบสวนหรือทำการสอบสวนต่อไป

2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 กำหนดให้ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งคดีอย่างหนึ่งอย่างใดได้ โดยหากเห็นชอบว่าควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ยุติการสอบสวนโดยสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่หากเห็นว่าควรสั่งฟ้อง ก็ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา

3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 กำหนดให้ พนักงานอัยการจะสังคดี ดังต่อไปนี้

(1) กรณีพนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ถ้าเห็นชอบด้วยให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป

(2) กรณีพนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ถ้าชอบด้วยก็ให้ออกคำสั่งฟ้อง และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็สั่งไม่ฟ้อง

กรณีข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือหากพนักงานอัยการต้องการสอบถามเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าพยานหลักฐานในคดีให้การตามความเป็นจริงหรือไม่ หรือต้องการตรวจสอบว่าพนักงานสอบสวนจดคำให้การของพยาน

<sup>40</sup> แหล่งเดิม. หน้า 99 - 100.

<sup>41</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 42 - 43.

ตรงกับที่พยานให้การหรือไม่ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใด มาให้พนักงานอัยการซักถามได้<sup>42</sup>

### 2.2.3 การกำหนดให้บุคคลตกเป็นผู้ต้องหา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่เกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน ดังนั้นในหัวข้อนี้จะได้ทำการศึกษาถึงความหมายของผู้ต้องหา จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการตกเป็นผู้ต้องหาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“ผู้ถูกกล่าวหา” หมายถึง ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาฐานใดฐานหนึ่ง ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยผู้ถูกกล่าวหาในที่นี้มีสองฐานะด้วยกันกล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะผู้ต้องหาและผู้ถูกกล่าวหาในฐานะจำเลย<sup>43</sup>

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดนิยามของผู้ต้องหาไว้ว่า “ผู้ต้องหา” หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล<sup>44</sup> จากนิยามดังกล่าว มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า อย่างไรจึงจะถือว่าบุคคลนั้นตกเป็น “บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด” ซึ่งในประเด็นนี้มีความเห็นของนักกฎหมายแบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายดังนี้<sup>45</sup>

ฝ่ายที่ 1 เห็นว่า บุคคลจะตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาและผู้ต้องหาทันทีเมื่อถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดโดยอ้างอิงจากคำพิพากษากฎีกาที่ 1341/2509 ซึ่งวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ว่า เมื่อผู้เสียหายไปแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนกล่าวหาจำเลยบุกรุกที่ดินขอมเห็นได้ชัดว่า จำเลยได้ตกเป็นผู้ต้องหาแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(2)

ฝ่ายที่ 2 เห็นว่า การที่จะตกเป็นผู้ต้องหาได้นั้นจะต้องมีการออกหมายเรียกหรือหมายจับเพื่อมาทำการสอบสวนและมีการแจ้งข้อหาให้ทราบว่าจะกระทำความผิดเรื่องอะไร

ฝ่ายที่ 3 เห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องถูกเจ้าพนักงานจับกุมในฐานะผู้กระทำความผิดแล้วยึดถือเอาการจับเป็นเกณฑ์ซึ่งในการตกเป็นผู้ต้องหา

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฌ นคร เห็นว่า การที่บุคคลจะตกเป็นผู้ต้องหาตามกฎหมายนั้น จะต้องมีการกล่าวหาบุคคลนั้นว่าได้กระทำความผิดอาญาต่อเจ้าพนักงานหรือเจ้าพนักงานกล่าวหา

<sup>42</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143.

<sup>43</sup> ณรงค์ ใจหาญ ก เล่มเดิม. หน้า 85.

<sup>44</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2).

<sup>45</sup> อนุวัติ ใจสมุทร. (2514). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยหลักทั่วไปตลอดถึงการได้สวนมูลฟ้อง มาตรา 1 ถึง มาตรา 171. หน้า 9-10. อ้างถึงใน สุพจน์ ฌ บางช้าง. (2548). กระบวนการบังคับใช้กฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. หน้า 11.

เองโดยการกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานนั้นอาจทำในรูปแบบของ “คำร้องทุกข์” โดยผู้เสียหายหรือทำในรูปแบบของ “คำกล่าวโทษ” โดยบุคคลอื่น<sup>46</sup>

รองศาสตราจารย์ ฌรงค์ ใจหาญ เห็นว่า ฐานะของผู้ต้องหาเริ่มต้นตั้งแต่มีการกล่าวหาโดยผู้เสียหายหรือผู้กล่าวโทษต่อหน้าพนักงานผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ และฐานะของผู้ต้องหาจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้นั้นถูกฟ้องต่อศาล<sup>47</sup>

“จำเลย” หมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด<sup>48</sup> ซึ่งนิยามดังกล่าวใช้กับกรณีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้องเท่านั้นสำหรับในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง ผู้ถูกฟ้องจะไม่ตกอยู่ในฐานะจำเลยจนกว่าศาลจะมีคำสั่งประทับฟ้อง<sup>49</sup>

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของผู้ต้องหาและจำเลยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าการตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นเริ่มต้นเมื่อมีการกล่าวหาว่าบุคคลได้กระทำความผิดอาญาต่อเจ้าพนักงานในรูปแบบของคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ โดยผู้กล่าวหาผู้นั้นอาจเป็นผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นก็ได้แล้วแต่กรณี และฐานะของการเป็นผู้ต้องหาจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้นั้นถูกฟ้องต่อศาลโดยพนักงานอัยการ

ผู้ต้องหาเป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยที่ยังไม่ได้มีคำพิพากษาของศาลตัดสินดังนั้นตามหลักสากลผู้ต้องหาในคดีอาญาจึงได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดโดยศาล ซึ่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Right)<sup>50</sup> หลักการดังกล่าวถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 27 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 ซึ่งมีข้อความตรงกันว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด” ซึ่งเป็นหลักที่แสดงถึงสถานะของผู้ต้องหาในอันที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างคนบริสุทธิ์ อีกทั้งยังเป็นหลัก

<sup>46</sup> คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 143.

<sup>47</sup> ฌรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 85.

<sup>48</sup> กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (3).

<sup>49</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคสาม.

<sup>50</sup> ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Right) “ข้อ 11 (1) บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาเปิดเผยซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นในการต่อสู้คดี.”

ที่ส่งผลไปถึงหลักการอื่นๆ เช่น การยกผลประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย หรือการพิสูจน์ให้ปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด<sup>51</sup>

2.2.4 จุดมุ่งหมายและหลักการคุ้มครองผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนและหลักการควบคุมตัวระหว่างคดี

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันได้มีการยกฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้เป็นประธานในคดีแต่มาตรการบังคับที่รัฐใช้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อค้นหาความจริงในคดีอาญายังเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติ เพราะมีฉะนั้นแล้วการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐย่อมไม่อาจกระทำไม่ได้หรือเป็นยากที่รัฐจะดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลย<sup>52</sup>

การควบคุมตัวระหว่างคดีนับเป็นมาตรการบังคับที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาล อีกทั้งเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับการเรียกและการจับเนื่องจากเหตุแห่งการจับและเหตุแห่งการควบคุมตัวระหว่างคดีเป็นเรื่องเดียวกันกล่าวคือ มีพฤติการณ์ว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน แต่การเรียกและการจับไม่ได้ทำให้เจ้าพนักงานหรือศาลมีอำนาจที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างคดีได้โดยอัตโนมัติ<sup>53</sup> เพราะการควบคุมตัวระหว่างคดีคือการเอาตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในแง่ที่ว่า หากไม่เอาตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐระหว่างการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาคดีของศาล การดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานหรือศาลดังกล่าวจะกระทำไม่ได้<sup>54</sup>

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ความหมายของ “การควบคุม” หมายถึง การควบคุมหรือหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน<sup>55</sup> ส่วน “การขัง” หมายถึง การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล<sup>56</sup> จากความหมายดังกล่าว

<sup>51</sup> สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2528). *การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์การตุลาการในชั้นการพิจารณา: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา*. หน้า 19.

<sup>52</sup> ถัดรัชย์ ดังคณานุกุลชัย. (2549). *การประกันตัวในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีการประกันภัยอิสรภาพ*. หน้า 40.

<sup>53</sup> คณิต ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 338.

<sup>54</sup> คณิต ณ นคร ค (2531, พฤษภาคม และมิถุนายน). “การปล่อยชั่วคราว: มาตรการคุ้มครองสิทธิที่ก่อปัญหา.” *วารสารหม่อมหลวงศิรินทร*, 27 (28). หน้า 41.

<sup>55</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (21).

<sup>56</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (22).

ความแตกต่างระหว่างการควบคุมและการขังจึงอยู่ตรงที่ผู้มีอำนาจควบคุมตัวคือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ส่วนผู้ที่มีอำนาจสั่งขังคือ ศาล<sup>57</sup>

จากความหมายข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการควบคุมตัวในระหว่างคดีคือ การจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนทิศทางของผู้ต้องหาเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีชั้นกำหนดคดี หรือเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีชั้นบังคับคดี โดยการควบคุมตัวระหว่างคดีมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ<sup>58</sup>

### 1. เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้การสอบสวนเป็นเงื่อนไขในฟ้องคดีของพนักงานอัยการ<sup>59</sup> ดังนั้นหากไม่มีการสอบสวนรัฐจะไม่สามารถดำเนินคดีอาญาได้ ประกอบกับต้องมีการสอบสวนหรือสอบปากคำผู้ต้องหาเพื่อให้เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่ายและเมื่อได้มีการสอบสวนหรือสอบปากคำผู้ต้องหาแล้วโดยหลักก็จะต้องปล่อยตัวไป เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาต่อ เช่น ผู้มีพฤติการณ์ว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น ทำให้เสียหายแก่การสอบสวนคดีได้

### 2. เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

วัตถุประสงค์ในข้อนี้ สืบเนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้การฟ้องร้องคดีของอัยการต่อศาลต้องมีตัวผู้ต้องหาและถ้าหากผู้ต้องหาไม่อยู่ในอำนาจศาลอัยการจะต้องนำตัวผู้ต้องหามาพร้อมกับฟ้อง และในวันไต่สวนมูลฟ้องคดีที่อัยการเป็นโจทก์จะต้องมีตัวจำเลยมายังศาล<sup>60</sup> เนื่องจากการพิจารณาและสืบพยานในศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย<sup>61</sup> ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือหลักประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ดังนั้นอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดี เพราะหากมีการหลบหนีก็จะทำให้รัฐไม่สามารถดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้นั่นเอง

### 3. เพื่อประกันการบังคับโทษ

กรณีที่ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง ศาลชั้นต้นอาจสั่งขังจำเลยไว้ในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้<sup>62</sup> แต่การสั่งขังในกรณีนี้ไม่ใช่การเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐเพื่อการสอบสวนและการพิจารณา

<sup>57</sup> อุทัย อาทิวา. เล่มเดิม. หน้า 285.

<sup>58</sup> คณิต ฦ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 341-343.

<sup>59</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120.

<sup>60</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165.

<sup>61</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172.

<sup>62</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185.

คดีแต่อย่างใด เนื่องจากเลขชั้นตอนนั้นมาแล้ว<sup>63</sup> และในการดำเนินการต่อไปของศาลสูงก็ไม่มี ความจำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลยดังนั้น การควบคุมตัวจำเลยไว้ในกรณีศาลพิพากษายกฟ้องนี้ จึงเป็นกรณีของการควบคุมตัวเพื่อประกันการบังคับโทษ เพราะหากมีการปล่อยตัวจำเลยไป จำเลย อาจหลบหนีและหากในที่สุดศาลสูงพิพากษากลับให้ลงโทษจำเลย ก็อาจไม่ได้ตัวจำเลยมาลงโทษ ตามคำพิพากษา

การควบคุมตัวระหว่างคดีมีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่วัตถุประสงค์หลักของการควบคุมตัวระหว่างคดีก็คือ เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปโดยความ เรียบร้อยและเพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนการควบคุมตัวเพื่อการบังคับโทษ เป็นเพียงแค่วัตถุประสงค์รองเท่านั้นซึ่งโดยหลักแล้วเจ้าพนักงานหรือศาลต้องปล่อยผู้ต้องหาหรือ จำเลยไปเสมอ จะควบคุมตัวระหว่างคดีได้เฉพาะในกรณีจำเป็นตามวัตถุประสงค์หลัก ก็เพื่อให้ การสอบสวนเป็นไปโดยเรียบร้อยและเพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น

### 2.3 การให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเกิดจาก กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรวมถึงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย โดยการสร้างกลไกให้กระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาดำเนินไปอย่างรอบคอบด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้การคัดกรองแยกแยะ ระหว่างผู้บริสุทธิ์กับผู้กระทำผิดในชั้นพนักงานสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่กระนั้นความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนยังคงเกิดขึ้นทำให้ ผู้บริสุทธิ์จำนวนไม่น้อยต้องถูกดำเนินคดีอาญาจนเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนเกิดขึ้นจากสาเหตุหลักหลาย ประการเช่น กระบวนการสอบสวนขาดการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการรวบรวม พยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับของพนักงานสอบสวน ปัญหาการใช้ดุลพินิจ ในการควบคุมตัวระหว่างคดีและการปล่อยตัวชั่วคราวรวมถึงปัญหาความเป็นภาวะวิสัยของ พนักงานสอบสวน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความผิดพลาดที่สำคัญอีกประการหนึ่งกล่าวคือ ความผิดพลาดที่มีสาเหตุมาจาก “การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพ” ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่การใช้อำนาจตาม กฎหมายของเจ้าหน้าที่ไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดจนได้รับความ

<sup>63</sup> ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์. (2540). *การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาด ในกระบวนการยุติธรรม*. หน้า 15.

เสียหาย ในกรณีเช่นนี้รัฐมีหน้าที่โดยตรงที่ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อบุคคลที่ได้รับความเสียหาย จากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมโดยการเข้ามาเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น<sup>64</sup>

ความบกพร่องอันเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม ในชั้นพนักงานสอบสวนต้องได้รับการแก้ไขไม่ว่าจะในรูปแบบของการปรับปรุงกฎหมายหรือ ระเบียบภายในต่างๆ อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ การให้รัฐเป็นผู้เยียวยา บุคคลที่ไม่ได้กระทำความผิดที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงาน สอบสวน ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายทางร่างกายจิตใจและชื่อเสียง ก็ควรต้องได้รับการเยียวยาจาก ภาครัฐควบคู่กันไปด้วย โดยมาตรการเยียวยาจากภาครัฐนี้จะเป็นหลักประกันในคดีอาญาให้แก่ ประชาชนและเป็นตัวเร่งให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศไทย คลี่คลายเป็นไปในทางที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น ประกอบกับเป็นการสร้าง ความเชื่อมั่นของสังคมที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมอีกทางหนึ่งด้วย<sup>65</sup> ดังนั้นในหัวข้อนี้จะได้ ทำการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและแนวความคิดในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่า ทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดโดย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ประวัติความเป็นมาและแนวความคิดในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทน ให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

แนวความคิดในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด (Miscarriages of Justice) ถือเป็น หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่สำคัญอย่างยิ่ง และแนวความคิดดังกล่าวมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานโดยต้องย้อนกลับไปในช่วงปี ค.ศ. 1781 นักปรัชญากฎหมายชาวฝรั่งเศสสอง ท่านคือ Jean Pierre Brissot de Warville และ Louis Philipon de la Madelaine ได้ปลุกกระแส ความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในประเด็นการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ถูก จำคุกเสรีภาพจากการดำเนินคดีอาญา

Louis Philipon de la Madelaine ได้เขียนบทความที่แสดงออกถึงความเห็นใจผู้บริสุทธิ์ ที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดแต่กลับต้องสูญเสียเสรีภาพไปอย่างไม่เป็นธรรม โดยให้เหตุผล สนับสนุนว่า เสรีภาพเป็นรากฐานของชีวิตและเป็นสิทธิโดยธรรมชาติที่ต้องได้รับความเคารพ

<sup>64</sup> ณรงค์ ใจหาญ. (2555). *สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหา จำเลย และ ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา* (คำกล่าวในงานสัมมนาทางวิชาการและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 20 กรกฎาคม 2555).

<sup>65</sup> อุดม รัฐอมฤต และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 15.

จากบุคคลอื่นรวมทั้งควรได้รับความคุ้มครองจากรัฐอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ยังได้เน้นย้ำถึงหน้าที่และภารกิจของศาลที่จะต้องอำนวยความสะดวกให้มากที่สุดแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความผิดพลาด<sup>66</sup>

Jean Pierre Brissot de Warville ได้เสนอแนวคิดให้มีการลดอำนาจของศาล และลดอำนาจการจับกุมและคุมขังผู้ต้องหาในระหว่างทราบสอบสวน แต่สิ่งที่ Jean Pierre Brissot de Warville ให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ควรให้มีการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ซึ่งได้รับความเสียหายในระหว่างจับกุมและคุมขัง โดยให้เหตุผลว่า บุคคลเหล่านั้นต้องสูญเสียเสรีภาพในระหว่างถูกจับกุมและคุมขัง อีกทั้งยังต้องเสื่อมเสียเกียรติยศและศักดิ์ศรี ซึ่งควรจะได้รับเยียวยาภายหลังการปล่อยตัวเพื่อเป็นการปลอบขวัญ โดยเสนอให้รัฐจัดสรรเงินงบประมาณส่วนหนึ่งไว้สำหรับการนี้โดยเฉพาะ และเงินงบประมาณเหล่านั้นอาจลดลงเมื่อการสอบสวนคดีและกระบวนการยุติธรรมคลี่คลายไปในทางที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น<sup>67</sup>

งานเขียนทั้งสองชิ้นของ Jean Pierre Brissot de Warville และ Louis Philipon de la Madelaine ได้กลายมาเป็นรากฐานอุดมการณ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ในเวลาต่อมา โดยมีใจความสำคัญกล่าวคือ หากรัฐชกซ้ำ หรือริรือที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องสงสัยเพราะเกรงว่าผู้บริสุทธิ์อาจจะถูกละเมิดแล้ว สังคมอาจได้รับความเดือดร้อน อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมของรัฐไม่อาจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบไปได้ หากเกิดการล่วงละเมิด รวมทั้งไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องที่จะเอาผิดกับเจ้าพนักงาน ซึ่งดำเนินคดีกับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ศาลได้ระบุว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ภายหลัง เพราะควรเป็นหน้าที่ของรัฐเองที่จะต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา<sup>68</sup> พร้อมกันนี้ยังได้เรียกร้องให้สังคมหันมาให้ความสนใจกับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่เป็นผู้บริสุทธิ์และยอมรับให้มีการชดเชยค่าทดแทนในลักษณะของสัญญาประชาคม

Loffler นักกฎหมายชาวเยอรมนีได้สนับสนุนแนวความคิดที่ให้รัฐเป็นผู้ชดเชยค่าทดแทนจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม โดยให้เหตุผลว่าบรรดาบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลและมีส่วนในการผลักดันให้มีกฎหมายพิเศษขึ้นมารองรับสิทธิของตน แต่ในส่วนของบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิเสรีภาพจากการถูกจับกุมหรือถูกคุมขังโดยรัฐเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอยู่ไม่มากนักทำให้ไม่มีพลังในการต่อรองทั้งทางสังคมและ

<sup>66</sup> Edwin M. Borchard. (1961). *Convincing the Innocent: Errors of Criminal Justice (1932)*, Edition Reprint. pp. 381-382.

<sup>67</sup> Ibid.

<sup>68</sup> Ibid.

กฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐมุ่งที่จะคุ้มครองและให้ความเป็นธรรมแก่ทรัพย์สินมากกว่าเสรีภาพ หรืออิสรภาพของบุคคล ซึ่งเห็นว่าเป็นการหลีกเลี่ยงหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของรัฐ<sup>69</sup>

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในประเทศฝรั่งเศสได้มีการเคลื่อนไหวในเรื่องการชดเชย ค่าเสียหาย โดยรัฐให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่สูญเสียเสรีภาพเพราะถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดีอาญา โดย Voltaire นักคิดที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดแนวความคิดนี้ขึ้น โดยอาศัยความใกล้ชิดกับพระเจ้าเฟรดเดอริคมหาราช (Frederick the Great) แห่งดินแดนปรัสเซีย ซึ่งพระองค์ทรงมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับแนวความคิดของ Voltaire จึงได้ผลักดันให้มีการออกคำสั่งที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก แสดงให้เห็นว่า รัฐมีภาระผูกพันที่จะต้องชดเชยค่าทดแทนให้กับบุคคลซึ่งถูกจับหรือถูกคุมขังโดยไม่เป็นธรรม เรื่องราวคำสั่งดังกล่าวปรากฏอยู่ในกฎหมายปรัสเซีย ปี ค.ศ. 1766 โดยเนื้อหาของคำสั่งมีดังนี้

“หากผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดอาญาถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดี แต่ได้รับการปล่อยตัวเพราะขาดข้อพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ข่อมมีสิทธิได้รับค่าเสียหายและค่าทดแทนเพื่อความเป็นธรรมและความทุกข์ทรมานในระหว่างนั้นจากกองทุนของศาลที่เริ่มกระบวนการพิจารณาคดี”<sup>70</sup>

ระหว่างปี ค.ศ. 1786 ถึง 1792 ได้มีการอภิปรายในรัฐสภาของประเทศฝรั่งเศสและมีการถกเถียงเกี่ยวกับหลักการชดเชยค่าทดแทน รวมทั้งมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการยอมรับหลักการชดเชยค่าทดแทนดังกล่าวเป็นระยะๆ ยกตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1788 พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ได้ยื่นขอเสนอต่อรัฐบาลกลางเพื่อให้มีการพิจารณาถึงการจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้บริสุทธิ์เพื่อความ เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม พยายามดังกล่าวต้องหยุดชะงักลง เมื่อเกิดการปฏิวัติฝรั่งเศส ทำให้ไม่มีการบัญญัติกฎหมายใดเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอีกเลย

กระทั่งในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลักการชดเชยค่าทดแทน โดยรัฐได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยมีการออกกฎหมายเพื่อใช้ในมณฑลต่างๆ ของประเทศสวีเดนและเดนมาร์ก แต่กฎหมายเหล่านั้นยังไม่มีเนื้อหาหรือรูปแบบที่เหมือนกันเสียทีเดียว เนื่องจากในบางมณฑลก็ยอมรับให้มีการชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขัง เฉพาะกรณีมีคำพิพากษากลับ

<sup>69</sup> Ibid. p. 390.

<sup>70</sup> แปลจากข้อความภาษาอังกฤษว่า “If a person suspected of crime has been detained for trial, and where, for lack of proof, he has been released from custody, and in the course of time his complete innocent is established, he shall not only complete costs restored to him, but also a sum of money as just indemnity, according to all the circumstances of the case, payable from the funds of the trial court, so that the innocent person may be compensated or injuries he has suffered.” Edwin M. Borchard. Ibid. p. 381.

ให้ปล่อยตัวในชั้นอุทธรณ์คดี แต่ในบางมณฑลก็ยอมกรณีศาลชั้นต้นยกฟ้อง และในบางมณฑลก็ยอมรับทั้งสองกรณี<sup>71</sup>

ปี ค.ศ. 1876 ประเทศเยอรมนีมีการเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดีอาญา และในปี ค.ศ. 1982 ได้เริ่มมีการเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าทดแทนในส่วนของผู้บริสุทธิ์ที่ถูกลงโทษจำคุกและต่อมาได้มีคำพิพากษาใหม่ให้ปล่อยตัว<sup>72</sup>

การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้บริสุทธิ์ในประเทศเยอรมนี ได้เริ่มต้นในมลรัฐต่างๆ เช่น Wurttemberg, Baden โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์การชดใช้ค่าเสียหายในเรื่องนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในส่วนของรัฐบาลกลางเยอรมนี ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในกฎหมายพิเศษ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 1898 อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับดังกล่าวมีเงื่อนไขที่จำกัดอยู่มาก เนื่องจากมีการยอมรับให้ชดเชยค่าทดแทนเฉพาะกรณีผู้บริสุทธิ์ที่ถูกลงโทษจำคุกด้วยความผิดพลาดไปแล้ว ต่อมาศาลได้มีการพิจารณาคดีใหม่โดยมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และให้ปล่อยตัวไป ซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์ในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (Reopening Proceeding) นั่นเอง

วันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1904 ประเทศเยอรมนีได้เพิ่มเติมหลักการในการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดีอาญาขึ้นมา<sup>73</sup> และในปี ค.ศ. 1971 ประเทศเยอรมนีได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนสำหรับการดำเนินคดีอาญา (Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen หรือที่ใช้อีกชื่อหนึ่งว่า Strafverfolgungsentschädigungsgesetz - StrEG) ขึ้นมาบังคับใช้เป็นการเฉพาะ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้ความคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะมีสิทธิได้รับค่าทดแทนในคดีอาญาจากรัฐ<sup>74</sup>

ประวัติความเป็นมาและแนวความคิดของการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดของประเทศในทวีปเอเชีย ประเทศญี่ปุ่นถือเป็นประเทศผู้ริเริ่มในการให้ความคุ้มครอง โดยมีกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ผลักดันเป็นเวลายาวนานเริ่มตั้งแต่ช่วงก่อนปี ค.ศ. 1920 ได้มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งทำการศึกษาถึงระบบกฎหมายค่าทดแทนในประเทศแถบยุโรป และเห็นถึงความจำเป็นของการมีระบบค่าทดแทนในคดีอาญา จึงได้เรียกร้องให้รัฐบาลบัญญัติกฎหมายดังกล่าวออกมาเพื่อบังคับใช้ อย่างไรก็ตามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาของญี่ปุ่น

<sup>71</sup> Ibid. p. 384.

<sup>72</sup> Ibid.

<sup>73</sup> Ibid. p. 385.

<sup>74</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม.

ได้ปฏิเสธแนวความคิดนี้เนื่องจากยังไม่เห็นถึงความจำเป็นของการเยียวยาผู้บริสุทธิ์ อีกทั้งแนวความคิดในการสร้างระบบค่าทดแทนในคดีอาญาถือเป็นแนวความคิดที่มีความก้าวหน้าอย่างมากหากเปรียบเทียบกับยุคสมัยและความก้าวหน้าของระบบกฎหมายญี่ปุ่นในเวลานั้น

ปี ค.ศ. 1920 สภานายความของประเทศญี่ปุ่นได้เรียกร้องให้รัฐสร้างระบบค่าทดแทนในคดีอาญาขึ้น และในปี ค.ศ. 1921 ช่วงปลายสมัยไทโชได้เริ่มมีการเรียกร้องให้มีระบบค่าทดแทนในคดีอาญาอย่างจริงจัง โดย นาย Sennosuke Yokota รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งเคยประกอบอาชีพทนายความมาก่อน ได้ให้ความสนใจระบบค่าทดแทนในคดีอาญาสำหรับผู้บริสุทธิ์และพยายามผลักดันให้เกิดระบบดังกล่าวขึ้นในประเทศญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 1921 นาย Sennosuke Yokota ได้ถึงแก่กรรมเสียก่อน จึงทำให้มีการแต่งตั้ง นาย Yoshimichi Hara เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมและได้ดำเนินการผลักดันให้เกิดระบบค่าทดแทนในคดีอาญาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1931 ประเทศญี่ปุ่นได้มีบทบัญญัติค่าทดแทนในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) บังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรมโดยผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาญี่ปุ่น<sup>75</sup>

กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของญี่ปุ่น (The Criminal Compensation Law) ได้บังคับใช้มาเป็นเวลากว่า 19 ปี จึงได้มีการบัญญัติ กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาขึ้นใหม่ ในปี ค.ศ. 1950 โดยกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาฉบับดังกล่าวมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน และเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับ ความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน ในปี ค.ศ. 1957 กระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นจึงได้ประกาศใช้ (The Regulations of Suspect's) ซึ่งเป็นระเบียบภายในของกระทรวงยุติธรรมที่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาที่จะเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีอาญาแต่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมิได้เป็นผู้กระทำความผิดซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าประเทศในทวีปยุโรปรวมถึงเอเชียต่างเห็นถึงความสำคัญและยอมรับหลักการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แต่ละประเทศมีกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาบังคับใช้มาเป็นเวลายาวนาน

<sup>75</sup> ฌักทรี สร้อทซ์. (2555, พฤษภาคม-สิงหาคม). “กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น.” *คูลพาท*, 59 (2). หน้า 23-25.

แนวความคิดในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับ ความเสียหายอันเนื่องมาจากการบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ที่ปรากฏตามกฎหมายค่าทดแทนใน คดีอาญาของแต่ละประเทศจะตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐาน 3 ประการดังนี้<sup>76</sup>

1. หลักความรับผิดชอบของรัฐอันเกิดจากการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ (Fault-based tort of its agent)

หลักการนี้ถือว่ารัฐต้องรับผิดชอบต่อการที่เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยจงใจหรือ ประมาทเลินเล่อและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน โดยความรับผิดชอบของรัฐตั้งอยู่บนพื้นฐาน ว่า เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเช่น ตำรวจ พนักงานอัยการหรือศาลมีการกระทำที่เป็น การจงใจหรือประมาทเลินเล่อต่อการปฏิบัติหน้าที่อันเป็นเหตุให้จำเลยได้รับความเสียหาย และ หากมิได้มีการกระทำที่เป็นการละเมิดอันเกิดจากความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ รัฐก็ไม่ต้องรับผิดชอบ ความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับหลักความรับผิดชอบของนายจ้างที่ต้องรับผิดชอบ การกระทำละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างเพราะนายจ้างมีหน้าที่ในการควบคุมดูแล ลูกจ้าง (Respondent Superior)

หลักการดังกล่าวทำให้รัฐไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีที่เป็นความเสียหายจากการกระทำ ความผิดของผู้เสียหายหรือพยานที่มาเบิกความเท็จ หรือความเสียหายอันเกิดจากความสมัครใจรับ สารภาพของจำเลยเพราะการกระทำดังกล่าวไม่ใช่ความผิดของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

2. หลักการชดเชยความเสียหายจากการเวนคืนทรัพย์สินจากบุคคล (Eminent Domain)

หลักการชดเชยความเสียหายจากการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของบุคคลเพื่อนำไปพัฒนา ในโครงการที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะมีเงื่อนไขว่ารัฐจะต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่บุคคลนั้นตาม ความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญให้หลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่จะไม่ถูกยึด จากรัฐ เว้นแต่มีการจ่ายค่าทดแทนที่เหมาะสม จากหลักการดังกล่าวการที่รัฐต้องจำกัดเสรีภาพของ ผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งถือเป็น ประโยชน์สาธารณะ การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวรัฐจึงต้องจ่ายค่าทดแทนให้แก่บุคคลที่ได้รับ ความเสียหายตามสมควรเพื่อคืนสิ่งที่เขาสูญเสียไป อย่างไรก็ตามการนำหลักการนี้มาใช้เพื่อกำหนด ความรับผิดชอบของรัฐมีผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า<sup>77</sup> ไม่อาจนำมาปรับใช้ได้โดยตรงเนื่องจากการเวนคืน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต้องทำเป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ในกรณีของการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของบุคคลในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องของเสรีภาพไม่ใช่ทรัพย์สิน อีกทั้งยังเป็นเรื่องการใช้ อำนาจของเจ้าหน้าที่ไม่ใช่การออกกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงควรนำหลัก Eminent domain มาใช้ในการ

<sup>76</sup> Keith S. Rosenn. (1976). *Compensating the Innocent Accused*. pp. 705, 715.

<sup>77</sup> Ibid. pp. 715-716.

เทียบเคียงเพื่อให้รัฐมีหน้าที่ชดเชยค่าเสียหายจากการจำกัดเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่จำเป็นหรือไม่มีเหตุอันควร

### 3. หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Enterprise Liability)

หลักการนี้ไม่คำนึงถึงว่าความเสียหายเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าหน้าที่หรือไม่ หากเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย รัฐต้องชดเชยค่าเสียหาย เป็นเหตุให้การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมจะต้องใช้ความระมัดระวังมากขึ้นเพราะหากการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ที่มีความบกพร่องหรือไม่รัดกุมหรือมีเหตุอื่นที่ไม่อาจตำหนิเจ้าหน้าที่ได้ รัฐต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้นด้วย

แนวความคิดดังกล่าวรัฐต้องรับผิดชอบต่อกฎหมายของกระบวนการยุติธรรมที่มีความผิดพลาดหรือกลไกที่เสี่ยงต่อการที่จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกดำเนินคดีโดยผิดพลาด ดังนั้นรัฐต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น อันเป็นการป้องกันความผิดพลาดอีกทั้งยังเป็นการสร้างประสิทธิภาพในการสอบสวน การสังคดีของพนักงานอัยการรวมทั้งการพิจารณาคดีของศาล<sup>78</sup>

แนวความคิดที่ให้รัฐเป็นผู้เยียวยาความเสียหายโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด ถือเป็นกรยกกระดัดของความรับผิดที่ต้องการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ถูกจำกัดเสรีภาพอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดและไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นความผิดของเจ้าหน้าที่หรือไม่ เพื่อทำให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยแนวความคิดดังกล่าวปรากฏในกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของสวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก รวมถึงประเทศไทย อย่างไรก็ตามในประเทศไทย สวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ยังมีข้อจำกัดในเรื่องความรับผิดต้องไม่ใช่กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดความผิดพลาดนั้นด้วยเช่น กรณีจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่นำเสนอพยานหลักฐานให้เห็นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นต้น<sup>79</sup>

2.3.2 หลักประกันและมาตรฐานสากลในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยและผู้ต้องหา ที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

การให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในคดีอาญาสากลระหว่างประเทศ เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1948 โดยมีการตรา ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่มีสาระสำคัญเพื่อเป็นการกำหนดเกี่ยวกับสิทธิ

<sup>78</sup> Ibid. p. 716.

<sup>79</sup> Edwin M. Borchard. (1932). Convicting the innocent: Errors of Criminal Justice. p. 398 and L. Kaplan. (2008-2009). The Case for Comparative Fault in Compensating The Wrongfully Convicted. 56 UCLA L. Rev. 227, 248-249.

มนุษย์ชน โดยในส่วนของที่เกี่ยวกับการประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 9 มีใจความว่า บุคคลใดจะถูกจับกุม คุมขัง หรือเนรเทศโดยพลการมิได้ และในส่วนการเยียวยาความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิได้บัญญัติไว้ในมาตรา 8 มีใจความว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลจริงจังกโดยศาลแห่งชาติที่มีอำนาจเนื่องจากการกระทำใดๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือจากกฎหมาย อย่างไรก็ตามปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวเป็นเพียงตราสารที่รับรองโดยสมัชชาทั่วไปของสหประชาชาติในรูปของมติเท่านั้น ไม่ใช่สนธิสัญญาจึงไม่มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ผูกพันให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตาม<sup>80</sup>

ปี ค.ศ. 1966 ได้มีการนำแนวความคิดของปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตรา เป็นกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (UN-International Covenant on Civil and Political Rights) โดยในมาตรา 14(6) มีใจความว่า บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดและหากปรากฏต่อมามีการกลับคำพิพากษาหรือมีการอภัยโทษเพราะเหตุที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพบพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมาย เว้นแต่พิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในการปกปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น<sup>81</sup> แต่เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำในการตรากฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของรัฐภาคีเท่านั้น ทำให้ในหลายประเทศได้มีการตรากฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาที่ให้ความคุ้มครองสูงกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายค่าทดแทนของประเทศสวีเดน ได้กำหนดมาตรการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ในขณะที่บางประเทศไม่ได้มีการนำข้อความในมาตรา 14(6) แห่งกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมืองไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย

<sup>80</sup> จริญ โฆษณานันท์. (2545). *สิทธิมนุษยชน ไร้พรมแดน: ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม*. หน้า 295.

<sup>81</sup> แปลจากข้อความใน International Covenant on Civil and Political Rights, Section 14 (6) “ When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed or he has been pardoned on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that that non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.”

ภายใน แต่ได้มีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับบทบัญญัติดังกล่าวเช่น ประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย เป็นต้น<sup>82</sup>

นอกจากนี้ พิธีสารฉบับที่ 7 มาตรา 3 ซึ่งออกตามความแห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ได้มีการบัญญัติถึงหลักกฎหมายที่รัฐจะต้องเยียวยาให้แก่ผู้บริสุทธิ์ ซึ่งมีข้อความในทำนองเดียวกับบทบัญญัติในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 แต่ได้บัญญัติเพิ่มเติมถึงวิธีการที่รัฐต้องเยียวยานอกเหนือจากการจ่ายค่าทดแทนโดยกำหนดให้จำเลยมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยวิธีการอื่นตามสมควรอีกด้วย<sup>83</sup>

2.3.3 การให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดตามกฎหมายของประเทศไทย

แนวความคิดในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดตามกฎหมายของประเทศไทย ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งประเทศไทยยังได้มีพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อันเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการเยียวยาไว้โดยตรงซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### 2.3.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

แนวความคิดในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในประเทศไทย ระยะเวลาได้ให้ความคุ้มครองเฉพาะกรณีที่มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เท่านั้น โดยหลักการดังกล่าวปรากฏในมาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517<sup>84</sup> และในมาตรา 30

<sup>82</sup> Adrian Hoel. (2008, May). "Compensation for wrongful conviction," *Trends & Issues in crime and criminal justice*, Australian Institute of Criminology, No. 356. pp. 1- 6.

<sup>83</sup> European Convention on Human Rights, Protocol No. 7, Article 3 บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด และหากปรากฏต่อมามีการกลับคำพิพากษาหรือมีการอภัยโทษเพราะเหตุที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพบพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายหรือได้รับการช่วยเหลือจากรัฐโดยวิธีการอื่นตามสมควร.

<sup>84</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36 บัญญัติว่า บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นทั้งนี้ตามที่เงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ.

ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521<sup>85</sup> ตามลำดับ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการรับรองสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับค่าทดแทนในคดีอาญา และเพื่อให้บทบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีผลตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2426<sup>86</sup>

ประเทศไทยมีความพยายามที่จะยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคที่ได้รับ ความเสียหายอันเนื่องมาจากระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด เพื่อให้มีเงื่อนไขให้ความคุ้มครองอย่าง กว้างขวางและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเห็นว่าระบบการปล่อยตัวชั่วคราวไม่เอื้อต่อการให้ ความคุ้มครองผู้ที่มีฐานะยากจน รัฐจึงต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภคที่ถูก ดำเนินคดีอาญาด้วยความผิดพลาด ถึงแม้จะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากแต่ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น เนื่องจากการคุ้มครองสิทธิของประชาชนชาวไทยทุกคน ด้วยเหตุนี้จึงได้เสนอให้มีการแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2534 ในมาตรา 32 วรรคสองดังนี้ “บุคคลที่ ถูกควบคุมหรือคุมขังระหว่างการสอบสวน หรือระหว่างการพิจารณาคดี และภายหลังมีคำสั่ง ไม่ฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษายกฟ้องให้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ” อย่างไรก็ตามแนวความคิด ดังกล่าวได้ตกไปในชั้นพิจารณาของรัฐสภาเนื่องจากที่ประชุมไม่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว<sup>87</sup>

กระทั่งได้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในคดีเชอริแอน ดันแคน ที่เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นถึงความด้อยประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนที่มีการสร้างพยานหลักฐานอัน เป็นเท็จขึ้นมาเพื่อปรักปรำผู้บริโภคจึงต้องคำพิพากษาให้จำคุก รวมทั้งมีเหยื่อของความผิดพลาด ดังกล่าวต้องเสียชีวิตในระหว่างถูกจำคุก สร้างความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคเหล่านั้นจนยากเกิน เยียวยา อีกทั้งยังทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติ หน้าที่ของพนักงานสอบสวน

ปัญหาดังกล่าวทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักและหันมาให้ความสำคัญโดย ทำการศึกษาถึงสาเหตุของความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนชาวไทยทุกคน รวมทั้งมุ่งแสวงหามาตรการในการเยียวยาผู้บริโภคที่ตกเป็นเหยื่อ

<sup>85</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 30 บัญญัติว่า บุคคลใดต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่าบุคคลนั้น มิได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่ง คำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ.

<sup>86</sup> สันทัด สุจริต. (2528). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. หน้า 105.

<sup>87</sup> กนกทิพย์ ไสสะอาด. เล่มเดิม. หน้า 97-98.

ของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ประกอบกับในช่วงเวลานั้นประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด จึงทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 246 ได้มีการรับรองสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด โดยบทบัญญัติดังกล่าวส่งผลให้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายทดแทนและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งจะได้อธิบายถึงหลักการและรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

นอกจากนี้หลักการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับการได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดยังได้ถูกบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในมาตรา 40(5)<sup>88</sup> ทั้งนี้มีข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่งว่า บทบัญญัติดังกล่าวให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาที่จะได้รับค่าทดแทนในคดีอาญา

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ทั้งในส่วนของจำเลยและผู้ต้องหาที่จะได้รับค่าทดแทนความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่ได้มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการขอรับความคุ้มครองในกรณีของผู้ต้องหาให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

2.3.3.2 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

การจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับการได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดของประเทศไทยปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายทดแทนและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับการได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดกล่าวคือ บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ถึงแม้จะมีสิทธิได้รับการเยียวยาโดยใช้สิทธิทางศาลตามพระราชบัญญัติความรับ

<sup>88</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40(5) บัญญัติว่า “ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐส่วนค่าตอบแทนค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ.”

ผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ได้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นมูลฐานให้เจ้าหน้าที่ที่อาจต้องรับผิดชอบตามกฎหมายทั้งทางอาญาและทางวินัยเป็นการส่วนตัว แต่ในขณะที่เดียวกันบุคคลดังกล่าวก็ยังคงตกเป็นผู้ได้รับความเสียหายต่อไป โดยไม่อาจได้รับการเยียวยา และแม้ว่ามีสิทธิที่จะฟ้องร้องให้หน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดได้ แต่ก็ไม่แน่ว่าจะได้รับการชดใช้ตามความเป็นจริงหรือไม่เพียงใด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีระบบให้รัฐจัดให้มีกองทุนชดใช้ค่าทดแทนให้แก่จำเลยในกรณีดังกล่าวโดยตรง นอกจากจะเป็นการสอดคล้องต่อหลักมาตรฐานสากลของนานาอารยประเทศและเป็นการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นมาตรการย้อนกลับมาเตือนจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลมากขึ้นด้วย<sup>89</sup>

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการจ่ายค่าทดแทนในส่วนของจำเลยตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### 1. เงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทน<sup>90</sup>

คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จะพิจารณาดังเงื่อนไขตามลำดับดังนี้

##### (1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ โดยอำนาจฟ้องคดีของบุคคลทั้งสองประเภทต่างเป็นอิสระต่อกัน อย่างไรก็ตามจำเลยที่จะมีสิทธิร้องขอค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้จำเป็นต้อง

<sup>89</sup> อุดม รัฐอมฤต และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 68.

<sup>90</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20 บัญญัติว่า

“จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง

(1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและ

(3) ปราบกฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ในคดีที่มีจำเลยหลายคน จำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด และคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดี จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วย.”

เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น เนื่องจากการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะต้องผ่านการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องแสดงความรับผิดชอบต่อกระบวนการที่ผิดพลาดของรัฐนั่นเอง<sup>91</sup>

## (2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา

การขัง หมายถึง การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล<sup>92</sup> สำหรับจำเลยที่จะมีสิทธิยื่นขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องถูกคุมขังจริง โดยหมายของศาลและเมื่อพิจารณาประกอบมาตรา 3 ของพระราชบัญญัตินี้จะต้องถูกคุมขังจริง โดยหมายของศาลและเมื่อพิจารณาซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา จึงมีผลเท่ากับว่าผู้ที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีตามเงื่อนไขดังกล่าว หมายถึง บุคคลที่ถูกคุมขังตั้งแต่ที่ศาลรับฟ้องคดีแล้ว การที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนโดยที่ยังไม่ได้ฟ้องคดีต่อศาลย่อมเป็นการถูกคุมขังในฐานะผู้ต้องหา ทำให้ไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้

(3) ปราบกฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างการพิจารณาคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

หลักเกณฑ์ในข้อนี้ขอแยกพิจารณาออกเป็นสองกรณี ดังนี้

(ก) ปราบกฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี

พนักงานอัยการใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ กล่าวคือ ถ้าเห็นควรสั่งฟ้องก็จะมีคำสั่งฟ้องคดี แต่ถ้าเห็นควรสั่งไม่ฟ้องก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี และเมื่อได้ฟ้องคดีไปแล้วสามารถถอนฟ้องได้<sup>93</sup> ซึ่งการถอนฟ้องคือ การลบล้างหรือสละข้อหาหรือคำกล่าวหาซึ่งเป็นวัตถุในคดีที่จะต้องพิสูจน์กันในศาล<sup>94</sup> โดยในการถอนฟ้องคดีอาญาของแผ่นดินสามารถถอนฟ้องในเวลาใดก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา แต่ถ้าเป็นการถอนฟ้องคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวจะถอนในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้<sup>95</sup> ดังนั้นเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้ว ในระหว่างการดำเนินคดีมีการถอนฟ้องเนื่องจากปรากฏพยานหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด จำเลยจะมีสิทธิยื่นขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้

<sup>91</sup> อุดม รัฐอมฤต และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 69.

<sup>92</sup> ประมวลกฏหมายวิธีพิจารณาคดีอาญามาตรา 2 (22).

<sup>93</sup> ประมวลกฏหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35.

<sup>94</sup> คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 512.

<sup>95</sup> ประมวลกฏหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35.

(ข) ปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ศาสตราจารย์คณิต ฒ นคร<sup>96</sup> ได้อธิบายว่า “คำพิพากษาถึงที่สุด” หมายความว่า คดีนั้นเป็นอันเสร็จสิ้นลงและไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้นได้อีกต่อไป โดยคำพิพากษาของศาลย่อมถึงที่สุดหรือมีสภาพเด็ดขาดในทางรูปแบบ ในกรณีดังต่อไปนี้

1. เมื่อคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือเป็นคำพิพากษาของศาลฎีกา
2. ถ้าคำพิพากษานั้นมิใช่คำพิพากษาของศาลฎีกา คำพิพากษานั้นย่อมถึงที่สุดเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ โดยไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษานั้น หรือเมื่อมีการสละสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คือ มีการอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วต่อมาได้มีการถอนอุทธรณ์หรือฎีกานั้นเสีย

3. เมื่อมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา แต่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย

เหตุแห่งการยกฟ้องของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดว่าถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือคดีขาดอายุความแล้ว หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ต้องรับโทษ ให้ศาลยกฟ้องและปล่อยจำเลยไป โดยจำเลยที่จะมีสิทธิขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จะต้องเป็นกรณีที่ศาลได้พิจารณาชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย และได้รับการพิสูจน์โดยคำพิพากษาของศาลว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดเท่านั้น หากศาลยกฟ้องในกรณีอื่นเช่น คดีขาดอายุความ มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ต้องรับผิด หรือในกรณีที่ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง จำเลยจะไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติฉบับนี้<sup>97</sup>

2. ผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้แก่ จำเลยซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาที่เป็นไปตามเงื่อนไขดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะยื่นขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจากรัฐ กฎหมายยังกำหนดให้ทายาทของจำเลยผู้นั้นสามารถยื่นขอรับค่าทดแทนได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่ทายาทได้รับความเสียหาย<sup>98</sup>

<sup>96</sup> คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 556-557.

<sup>97</sup> ณรงค์ ใจหาญและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 20 – 24.

<sup>98</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

### 3. วิธีการยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ผู้มีความประสงค์ที่จะใช้สิทธิต้องยื่นคำขอต่อคณะกรรมการตามแบบที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญากำหนดโดยมีเอกสารและหลักฐานสำคัญแนบมาพร้อมกับคำขอด้วย<sup>99</sup> โดยยื่น ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา สำหรับในกรณีต่างจังหวัดให้ยื่นได้ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง หรือนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดแล้วแต่กรณี<sup>100</sup>

### 4. ขั้นตอนการพิจารณาคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา

หลังจากที่ผู้มีสิทธิได้ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเข้าสู่การกลั่นกรองคำขอและให้ความเห็นรวมทั้งมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย โดยเป็นการดำเนินการกลั่นกรองก่อนที่จะไปสู่กระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา<sup>101</sup>

เมื่อคณะกรรมการได้มีคำวินิจฉัยแล้ว หากผู้มีสิทธิยื่นคำขอไม่พอใจสามารถอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับการแจ้งคำวินิจฉัยโดยยื่นต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือศาลจังหวัดที่ผู้ยื่นคำขอมิมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต เพื่อส่งให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาต่อไปโดยศาลอุทธรณ์มีอำนาจไต่สวนเพิ่มเติม สืบพยาน หรือแต่งตั้งให้ศาลชั้นต้นทำแทนก็ได้<sup>102</sup>

<sup>99</sup> ระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ วิธีการพิจารณาค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2545 ข้อ 6, 7 และ 8.

<sup>100</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22.

<sup>101</sup> ระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ วิธีการพิจารณาค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2545 ข้อ 16.

<sup>102</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 25.

5. ประเภทของค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา<sup>103</sup>

(1) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญาในอัตรา 200 บาทต่อหนึ่งวัน

(2) ค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 30,000 บาท ในกรณีที่ความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดีอาญา

(3) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 50,000 บาท ในกรณีที่ความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดีอาญา

(4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี อัตราวันละไม่เกิน 200 บาท ในกรณีที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ปกติ

(5) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

1. ค่าทนายความเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ดังนี้<sup>104</sup>

คดีประเภทที่ 1 ได้แก่ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 4,000 บาท อัตราขั้นสูง เรื่องละ 100,000 บาท

คดีประเภทที่ 2 ได้แก่ คดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิต และให้รวมถึงคดีอาญาที่มีความผิดหลายกรรมหลายกระทง ซึ่งแต่ละกระทงมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี แต่เมื่อรวมอัตราโทษทุกกระทงแล้วเกินกว่าสิบปีขึ้นไปด้วย อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 3,000 บาท อัตราขั้นสูงเรื่องละ 75,000 บาท

คดีประเภทที่ 3 ได้แก่คดีอื่นนอกจากคดีในคดีประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 อัตราขั้นต่ำ เรื่องละ 2,000 บาท อัตราขั้นสูง เรื่องละ 50,000 บาท

2. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการดำเนินคดี เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 30,000 บาท

(6) ค่าทดแทนกรณีที่จำเลยในคดีอาญาถึงแก่ความตายอันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี ได้แก่

1. ค่าทดแทน จำนวน 100,000 บาท
2. ค่าจัดการศพ 20,000 บาท
3. ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู จำนวนไม่เกิน 30,000 บาท
4. ค่าเสียหายอื่น ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 30,000 บาท

<sup>103</sup> กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาคดี พ.ศ. 2546 ข้อ 6 และ 7.

<sup>104</sup> อัตราที่กำหนดในตารางท้ายกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาคดี พ.ศ. 2546.

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดด้วยการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่จำเลยพึงได้รับจากทางอื่น<sup>105</sup> ดังนั้นหากความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการกระทำละเมิดของพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้เสียหายยังสามารถเรียกร้องค่าทดแทน โดยการใช้สิทธิทางศาลได้

2.3.4 การใช้สิทธิและข้อจำกัดในการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าทดแทนโดยผู้ต้องหาที่ได้รับ ความเสียหายอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

การใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้ประชาชนได้รับความเสียหายเป็นไปตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ซึ่งให้สิทธิแก่ประชาชนผู้เสียหายเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากหน่วยงานรัฐได้ โดยหลักคคความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่จะอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองที่ใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวน ซึ่งในระบบนี้ศาลมีหน้าที่สำคัญในการควบคุมและกำกับการดำเนินคดีถึงแม้ว่าศาลจะต้องผูกพันตามคำขอของโจทก์แต่ในอีกด้านหนึ่งศาลมีหน้าที่พิสูจน์ความจริงที่ถูกต้องที่สุดโดยมีอำนาจเรียกผู้รู้เห็นหรือผู้เกี่ยวข้องมาให้ข้อเท็จจริง และไม่ต้องผูกพันตามคำร้องขอสืบพยานของกลุ่มความอยุ่ร้ายแรงครัดทำให้ความเสียหายเปรียบในเชิงคดีของกลุ่มความหมดไป<sup>106</sup> ซึ่งแตกต่างจากวิธีการพิจารณาแบบกล่าวหาในศาลยุติธรรมที่คู่กรณีเป็นผู้มีภาระในการเสนอหรือแสวงหาข้อเท็จจริงและศาลต้องผูกพันตามข้อเท็จจริงที่คู่กรณีเสนอ<sup>107</sup>

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดนิยามของ “เจ้าหน้าที่” และ “หน่วยงานของรัฐ” ไว้อย่างชัดเจน<sup>108</sup> แต่การวินิจฉัยว่าการกระทำใดของเจ้าหน้าที่เป็นการละเมิดหรือไม่

<sup>105</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ม.21 วรรคท้าย

<sup>106</sup> กมลชัย รัตนสทวาศ์. (2546). *กฎหมายปกครอง*. หน้า 252.

<sup>107</sup> สุริยา ปานแป้น และอนวัตนันท์ บุญนันท์. (2553). *คู่มือสอบกฎหมายปกครอง*. หน้า 208.

<sup>108</sup> พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “เจ้าหน้าที่” หมายถึง ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่อื่น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะกรรมการหรือในฐานะอื่นใด

“หน่วยงานของรัฐ” หมายถึง กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย.

พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้กำหนดไว้โดยตรง ดังนั้นจึงต้องนำหลักเกณฑ์เรื่องละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 มาใช้บังคับ

เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐที่จะมีความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ต้องกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำละเมิดในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะที่เป็นการใช้อำนาจซึ่งหมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีสถานะเหนือกว่าเอกชนและมีความชอบธรรมที่จะกระทำการเหนือบุคคลหรือทรัพย์สิน โดยการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่อาจเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเช่น การใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการจับกุม การคุมขัง เป็นต้น ซึ่งการใช้อำนาจดังกล่าวหากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายแล้ว ย่อมเป็นการกระทำละเมิดเช่นกัน<sup>109</sup>

การกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่เป็นการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ผู้เสียหายต้องฟ้องหน่วยงานของรัฐโดยตรงจะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้<sup>110</sup> และเมื่อหน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปแล้ว หน่วยงานของรัฐจะมาไล่เบี้ยเอากับเจ้าหน้าที่ไม่ได้เว้นแต่การกระทำละเมิดนั้นเกิดขึ้นด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง<sup>111</sup>

ประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ย่อมได้รับประโยชน์จากวิธีการพิจารณาในระบบไต่สวนที่ศาลมีหน้าที่เข้ามาแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีเพื่อลดความเลื่อมล้ำในเรื่องฐานะของคู่ความ อย่างไรก็ตามในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายที่มีโทษทางอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายรัฐธรรมนูญโดยไม่ชอบแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นเช่นนี้จะ

<sup>109</sup> อ่าปน เจริญชีวินทร์. (2546, มกราคม-เมษายน). “การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนกรณีเจ้าหน้าที่กระทำละเมิดต่อเอกชน.” *วารสารวิชาการศาลปกครอง*, 3 (1). หน้า 97.

<sup>110</sup> พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 5 วรรคแรก บัญญัติว่า “หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ในกรณีนี้ผู้เสียหายอาจฟ้องหน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้โดยตรง แต่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้.”

<sup>111</sup> พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 8 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเพื่อการละเมิดของเจ้าหน้าที่ ให้หน่วยงานของรัฐมีสิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวแก่หน่วยงานของรัฐได้ถ้าเจ้าหน้าที่ได้กระทำการนั้นไปด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง.”

ไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองที่จะรับคดีไว้พิจารณา<sup>112</sup> แต่ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจตามกฎหมายดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรม<sup>113</sup> ซึ่งในประเด็นนี้คณะกรรมการวินิจฉัยข้อชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล ได้มีคำวินิจฉัยวางหลักไว้หลายกรณีด้วยกันดังรายละเอียดที่กล่าวไปนี้

คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 6/2545

การที่ผู้ฟ้องคดีได้ฟ้องผู้ถูกฟ้องคดีซึ่งเป็นพนักงานตำรวจอันถือได้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐว่า ออกหมายเรียกคนให้มาให้การในฐานะพยานคดีอาญาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงเรียกค่าเสียหายจากการขาดรายได้ เพราะต้องไปให้ปากคำตามหมายเรียกดังกล่าวและขอให้ศาลมีคำสั่งระงับหรือเพิกถอนการออกหมายเรียกที่มีขึ้นในครั้งหลังด้วยนั้น เห็นได้ว่าผู้ฟ้องคดีมุ่งประสงค์เรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการออกหมายเรียกที่ผู้ฟ้องคดีเข้าใจว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นประการแรก ซึ่งการออกหมายเรียกดังกล่าวถือได้ว่าเป็นขั้นตอนการดำเนินการของพนักงานสอบสวนที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะโดยตรงและอยู่ในอำนาจการควบคุมตรวจสอบของศาลยุติธรรม ทั้งไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

ดังนั้น แม้การออกหมายเรียกดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อผู้ฟ้องคดีโดยตรงแต่ก็เป็นการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนตามที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลยุติธรรม ด้วยเหตุนี้การเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการออกหมายดังกล่าวจึงอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลยุติธรรมเช่นกัน

---

<sup>112</sup> พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ในมาตรา 9(3) ได้กำหนดให้คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่นหรือจากการละเลยหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควรให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง.

<sup>113</sup> อ่าพล เจริญชินวินทร์. เล่มเดิม. หน้า 48-54.

คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 19/2545 ได้วินิจฉัยวางหลักไว้ในทำนองเดียวกัน<sup>114</sup>

จากสาระสำคัญที่กล่าวมาแล้วข้างต้น บุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำหรือการใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามความหมายในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 อาจใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้โดย

1. ยื่นคำขอต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือสำนักงานอัยการสูงสุดแล้วแต่กรณี เพื่อให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือสำนักงานอัยการสูงสุดในฐานะหน่วยงานของรัฐพิจารณา ค่าสินไหมทดแทน หรือ

2. ยื่นฟ้องสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือสำนักงานอัยการสูงสุดแล้วแต่กรณีเป็นคดีละเมิดต่อศาลยุติธรรม

ทั้งนี้ภายในกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือภายใน 10 ปี นับแต่ที่มีการละเมิด<sup>115</sup>

---

<sup>114</sup> คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 19/2545 “การที่ผู้ฟ้องคดีได้ฟ้องผู้ถูกฟ้องคดีซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐว่าเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในสังกัดของผู้ถูกฟ้องคดีไปทำการจับกุม ตรวจค้นตัวคนร้าย แล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดีแล้วขอให้ชดใช้ค่าเสียหายนั้น เห็นได้ว่าผู้ฟ้องคดีมุ่งประสงค์จะเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการที่เจ้าพนักงานตำรวจเข้าไปทำการจับกุม ตรวจค้นบุคคล แล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดี ซึ่งการจับกุมตรวจค้นดังกล่าวถือได้ว่าเป็นขั้นตอนการดำเนินงานของเจ้าพนักงานตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะโดยตรง ไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และศาลยุติธรรมมีอำนาจที่จะเยียวยาความเสียหายดังกล่าวได้.”

<sup>115</sup> อุคม รัฐอมฤต และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 102 -103.

### บทที่ 3

## มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรม ที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนของต่างประเทศ

ในบทนี้จะทำการศึกษามาตรการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบมาตรการเยียวยาจำเลยและผู้ต้องหาของประเทศในกลุ่มคอมมอนลॉว์และซีวิลลॉว์

#### 3.1 กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศกลุ่มคอมมอนลॉว์

จากการศึกษากฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศกลุ่มคอมมอนลॉว์ พบว่าในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในกรณีที่ถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวน เนื่องจากทั้งสองประเทศได้เน้นให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นนี้แทน ทั้งนี้เพราะต้องการรักษาอิสรภาพของผู้ต้องหาเอาไว้ไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนเพื่อให้เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาและจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

ประเทศสหรัฐอเมริกามีความพยายามที่จะปฏิรูประบบการประกันตัวด้วยการกำหนดให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน นอกจากนี้ทั้งสองประเทศยังมีกฎหมายพิเศษที่ให้สิทธิแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกจับกุมคุมขังโดยมิชอบ สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายจากรัฐในมูลละเมิดซึ่งเกิดจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ได้โดยตรง ซึ่งกฎหมายในเรื่องดังกล่าวของสหรัฐอเมริกามีชื่อว่า “Federal Tort Claims Act” ส่วนกฎหมายของอังกฤษมีชื่อว่า “The Police and Criminal Evidence Act 1984” จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้แนวความคิดของรัฐในการเข้ามาเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจาก

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนถูกลดบทบาทลง<sup>1</sup> ทำให้ทั้งสองประเทศไม่มีกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาที่คุ้มครองในกรณีผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีอาญาโดยผิดพลาดและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง อย่างไรก็ตามประเทศคอมมอนลอว์ เช่น อังกฤษ มีการจ่ายค่าทดแทนลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “สินไหมการุณย์” หรือ “ความรับผิดชอบของรัฐ” (Ex Gratia Payment) ซึ่งการจ่ายค่าทดแทนในลักษณะดังกล่าวไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่เป็นการจ่ายค่าทดแทนตามความเหมาะสมเป็นรายกรณีไป<sup>2</sup> โดยสินไหมการุณย์หรือความรับผิดชอบของรัฐ (Ex Gratia Payment) อาจจ่ายให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนด้วยซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

### 3.1.1 กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศไทย

ระบบการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศไทยปรากฏชัดเจนในกรณีที่เกิดความผิดพลาดของคำพิพากษาที่ลงโทษผู้บริสุทธิ์ของศาล ซึ่งกฎหมายของประเทศไทยกำหนดให้ Home Secretary เป็นผู้จ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์คดีอาญา ค.ศ. 1968 (The Criminal Act 1968) โดยเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยแล้วหากจำเลยกล่าวอ้างว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิด ก็สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์คดีไปยังศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) หรือ Home Secretary ทางใดทางหนึ่งก็ได้ ซึ่งการอุทธรณ์ไปยัง Home Secretary มีผลทำให้มีสิทธิได้รับการพิจารณาเรื่องค่าทดแทน

พระราชบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์คดีอาญา ค.ศ. 1968 (The Criminal Act 1968) ในมาตรา 17 กำหนดให้ Home Secretary มีอำนาจที่จะรับคำขอเพื่อพิจารณาถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้น โดย Home Secretary สามารถใช้ดุลพินิจส่งคดีที่ถูกกล่าวอ้างว่ามีความผิดพลาดไปยังศาลอุทธรณ์ ซึ่งถือเสมือนว่าเป็นการอุทธรณ์โดยตัวผู้เสียหายเอง และยังมีอำนาจหยิบยกประเด็นที่ไม่เห็นด้วยกับศาลชั้นต้นส่งไปให้ศาลอุทธรณ์เพื่อพิจารณา โดยมีเงื่อนไขว่าผู้เสียหายต้องนำพยานหลักฐานใหม่ที่มีได้ปรากฏในศาลชั้นต้นและพยานหลักฐานดังกล่าวต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าผู้เสียหายเป็นผู้บริสุทธิ์<sup>3</sup>

<sup>1</sup> สุดสงวน สุธีสร และคณะ. (2548). *โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม*. หน้า 25.

<sup>2</sup> Adrian Hoel. Op.cit. p. 2.

<sup>3</sup> สุดสงวน สุธีสรและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 27- 28.

เวลาต่อมา Home Secretary ได้พัฒนาเป็นองค์กรที่มีชื่อว่า Criminal Injuries Compensation Board ซึ่งมีอำนาจพิจารณาค่าเสียหายในคดีอาญาได้โดยอัตโนมัติ หากพบว่ามีกรณีดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาดและค่าเสียหายที่พิจารณาในขั้นนี้ครอบคลุมทั้งความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้และความเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ อย่างไรก็ตามการชดเชยค่าเสียหายเนื่องจากการถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาอย่างไม่เป็นที่ยอมรับโดยตรง เนื่องจากผู้เสียหายสามารถไปฟ้องเป็นคดีละเมิดเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายได้อยู่แล้ว หากแต่การชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้ในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งเรียกว่า สินไหมการุณย์หรือความรับผิดชอบของรัฐ (Ex Gratia Payment) เมื่อเกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมขึ้น<sup>4</sup>

การจ่ายค่าสินไหมการุณย์ (Ex Gratia Payment) มี Home Secretary เป็นองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาค่าทดแทน ซึ่งในทางปฏิบัติจะไม่จ่ายค่าทดแทน เว้นแต่มีกรณีจำเป็นหรือปรากฏข้อเท็จจริงว่าความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมเกิดจากการละเลยหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจตามกฎหมาย<sup>5</sup>

การพิจารณากำหนดจำนวนเงินค่าสินไหมจะพิจารณาจากความทุกข์ทรมานเนื่องจากการถูกคุมขังของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่มีการจำกัดจำนวนค่าสินไหมและไม่คำนึงว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าวมีความผิดพลานั้นจะมีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งหรือไม่<sup>6</sup>

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเยียวยาผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศอังกฤษโดยการจ่ายค่าทดแทนในลักษณะสินไหมการุณย์ (Ex Gratia Payment) ยังไม่มีความชัดเจนและแน่นอนเพียงพอที่จะเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

### 3.2 กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศกลุ่มซีวิลลอว์

จากการศึกษาถึงกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศกลุ่มซีวิลลอว์ พบว่าประเทศในแถบภาคพื้นยุโรป เช่น เยอรมนี หรือประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย เช่น นอร์เวย์ สวีเดน รวมถึงประเทศในทวีปเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ต่างก็ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

<sup>4</sup> Charles Wegg-Prosser. (1982). *Compensation for wrongful Imprisonment*. p. 2.

<sup>5</sup> Ibid. p. 11.

<sup>6</sup> Ibid. p. 31.

โดยกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศเหล่านี้ล้วนให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับค่าทดแทนในคดีอาญาจากรัฐ

แนวความคิดให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยของประเทศกลุ่มซีวิลลอว์ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) กล่าวคือ การชดเชยค่าทดแทนในคดีอาญาจะไม่คำนึงว่าความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้เกิดขึ้นจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าหน้าที่รัฐหรือไม่ เนื่องจากเป็นการยากที่จะพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้อำนาจตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามถือว่าความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมเกิดขึ้นจากการบริหารกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพ จึงทำให้ผู้ต้องหาได้รับความเสียหายและสมควรได้รับการเยียวยาจากภาครัฐ<sup>7</sup>

จากการศึกษายังพบว่าในประเทศนอร์เวย์ได้มีการบัญญัติสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะเรียกร้องค่าทดแทนในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศนอร์เวย์ในมาตรา 443(3) ได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการเรียกร้องค่าทดแทนในคดีอาญา ในกรณีที่มีการจับกุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นการใช้มาตรการหรือวิธีการที่ไม่เป็นไปตามหลักคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ ขัดกับมาตรา 5 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป<sup>8</sup> หรือมาตรา 9 แห่งกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง<sup>9</sup> ทั้งการจับกุมหรือคุมขังนั้นเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความเสียหายจากการใช้มาตรการดังกล่าว ผู้ต้องหาและจำเลยมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐจ่ายค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นได้<sup>10</sup> ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลีและสวีเดน ได้บัญญัติกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาขึ้นมาเป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

### 3.2.1 กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น

การให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญา อันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายให้ความคุ้มครองในกรณีของจำเลยและในกรณีของผู้ต้องหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีต่อศาล โดยในกรณี

<sup>7</sup> ณรงค์ ใจหาญ. (2555). *สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหา จำเลย และค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา* (ถ้ากล่าวในงานสัมมนาทางวิชาการและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 20 กรกฎาคม 2555).

<sup>8</sup> European Convention on Human Rights ARTICLE 5 (Right to liberty and security).

<sup>9</sup> International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR ARTICLE 9.

<sup>10</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 55.

ของจำเลยรัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ค.ศ. 1946 มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลใดก็ตามที่ได้รับคำพิพากษาว่ามิได้กระทำความผิดภายหลังจากการควบคุมหรือกักขังสามารถเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”<sup>11</sup> ซึ่งอธิบายความได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่นฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลซึ่งถูกจับกุมโดยที่ตนเองมิได้เป็นผู้กระทำความผิดให้สามารถเรียกร้องให้รัฐจ่ายค่าทดแทนให้แก่ตนเองได้ โดยมีกฎหมายที่ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวไว้โดยตรงเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติที่มีชื่อว่า “กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญา ค.ศ. 1950 (The Criminal Compensation Law)”<sup>12</sup>

สำหรับในกรณีการเยียวยาผู้ต้องหา รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่นก็ได้ให้การรับรองคุ้มครองไว้เช่นเดียวกัน โดยในมาตรา 17 บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนอาจเรียกร้องให้รัฐชดใช้เยียวยาความเสียหายในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายเนื่องจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ”<sup>13</sup> จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ทำให้เกิดพระราชบัญญัติการชดใช้ค่าเสียหายโดยรัฐ ค.ศ. 1947 (State Compensation Law)<sup>14</sup> และมีประกาศใช้ The Regulations of Suspect’s Compensation 1957 โดยกระทรวงยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประกาศดังกล่าวให้สิทธิแก่ผู้ต้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่มีการกระทำที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ เช่น ผู้ต้องหาถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนแต่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุที่เป็นผู้บริสุทธิ์ ในกรณีเช่นนี้ผู้ต้องหาย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้<sup>15</sup> แม้ว่าจะเป็นเพียงกฎเกณฑ์หรือระเบียบภายในของกระทรวงยุติธรรมแต่ The Regulations For Suspect’s Compensation 1957 ก็ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและคืนความเป็นธรรมให้แก่ผู้บริสุทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ<sup>16</sup>

<sup>11</sup> Article 40 of the Constitution of Japan. “Any person may, in case he is acquitted after he has been arrested, sue the state for redress as provide for by law.”

<sup>12</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 61.

<sup>13</sup> Article 17 of the Constitution of Japan. “Every person may sue for redress as provided by law from the state or public entity, in case he has suffered damage through the illegal act of any public official.”

<sup>14</sup> Meryll Dean. (2006). Japanese Legal System: Text, Cases and Materials (Hardback). p. 455.

<sup>15</sup> Rajendra Ramlogan. (1994). “The Human Rights Revolution in Japan: A Story of New Wine in Old Wine Skin?” *Emory International Law Review, Emory University School of Law*, 8, p. 19.

<sup>16</sup> Prof. Mikine Eto. สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหา จำเลย และค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา (คำกล่าวในงานสัมมนาทางวิชาการ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหา จำเลย และค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์. 20 กรกฎาคม 2555).

### 3.2.1.1 การชดเชยค่าทดแทนให้แก่จำเลย

การเยียวยาความเสียหายโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา ค.ศ. 1950 (The Criminal Compensation Law) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

#### (ก) เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา

กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญา ค.ศ. 1950 (The Criminal Compensation Law) ได้กำหนดเงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนไว้ดังนี้<sup>17</sup>

(1) ต้องเป็นบุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวหรือถูกกักขังก่อนศาลมีคำวินิจฉัยคดี<sup>18</sup> และต่อมาภายหลังศาลได้มีคำวินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทน<sup>19</sup> หรือ

(2) กรณีเป็นบุคคลที่ศาลชั้นต้นมีคำวินิจฉัยว่ากระทำความผิดและถูกบังคับโทษในทางอาญามาแล้ว และต่อมาภายหลังศาลได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทน<sup>20</sup>

(3) กรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยถึงที่สุดแล้วได้มีการควบคุมตัวบุคคลตามหมายเรียกของพนักงานอัยการเพื่อการบังคับโทษในทางอาญา หรือในกรณีบุคคลซึ่งถูกระงับการบังคับโทษในทางอาญาและถูกควบคุมตัวไว้เพื่อการรักษาพยาบาลเนื่องจากวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งถูกควบคุมตัว ณ สถานที่ตามกฎหมายฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และต่อมาภายหลังศาลมีคำวินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด<sup>21</sup> ซึ่งทั้งสามกรณีกฎหมายให้ถือว่าถูกบังคับโทษในทางอาญาหรือถูกกักขังเช่นเดียวกับในกรณีที่สองด้วย<sup>22</sup>

นอกจากนี้ยังรวมถึงทายาทของบุคคลดังกล่าว<sup>23</sup> และกฎหมายยังเปิดโอกาสให้ตัวจำเลยหรือทายาทตั้งตัวแทนเพื่อดำเนินแทนได้<sup>24</sup>

<sup>17</sup> ฌักทรี สร้อทส์. เล่มเดิม. หน้า 25 - 26.

<sup>18</sup> คือ การควบคุมตัวหรือกักขังในระหว่างที่มีการดำเนินคดีอาญา โดยเริ่มนับระยะเวลาดังกล่าวตั้งแต่มีการเริ่มจับกุม.

<sup>19</sup> Article 1 clause 1 of The Criminal Compensation Law. Op. cit.

<sup>20</sup> Ibid. Article 1 clause 2.

<sup>21</sup> Ibid. Article 1 clause 3.

<sup>22</sup> ฌักทรี สร้อทส์. เล่มเดิม. หน้า 26.

<sup>23</sup> Article 2 of The Criminal Compensation Law. (in appendix A).

<sup>24</sup> Ibid. Article 9.

สำหรับเงื่อนไขการจ่ายค่าทดแทนในกรณีแรก “การควบคุมตัว” หมายถึง การควบคุมตัวชั่วคราวภายหลังจากที่มีการจับกุม หรือมีหมายเรียกผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด ส่วน “การกักขัง” หมายถึง การควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเป็นการต่อเนื่อง เพื่อวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษในทางอาญา โดยการควบคุมตัว หรือการกักขังนับแต่มีการจับกุมผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด จนถึงเวลาที่คำวินิจฉัยของศาลในคดีดังกล่าวถึงที่สุดเรียกว่าการควบคุมก่อนศาลมีคำวินิจฉัยนั่นเอง<sup>25</sup>

เงื่อนไขการจ่ายค่าทดแทนในกรณีที่สอง เป็นกรณีที่บุคคลถูกบังคับโทษในทางอาญา และต่อมาภายหลังศาลได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดว่า บุคคลดังกล่าวไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดโดยในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 9 ของญี่ปุ่นในปัจจุบันได้จำแนกโทษทางอาญาออกเป็น 7 ประเภท<sup>26</sup> ได้แก่ โทษประหารชีวิต<sup>27</sup> โทษจำคุกและให้ทำงานหนัก<sup>28</sup> โทษจำคุก<sup>29</sup> โทษปรับตั้งแต่ 10,000 เยนขึ้นไป<sup>30</sup> โทษกักขัง<sup>31</sup> โทษปรับตั้งแต่ 1,000 เยน แต่ไม่เกิน 10,000 เยน<sup>32</sup> และโทษริบทรัพย์<sup>33</sup> โดยบุคคลที่ถูกบังคับโทษทางอาญาอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมาข้างต้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ ในกรณีโทษประหารชีวิตที่ได้มีการบังคับโทษไปแล้ว กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของญี่ปุ่นก็ให้ความคุ้มครองไว้ด้วย โดยให้อำนาจศาลสามารถกำหนดค่าทดแทนได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องไม่เกินกว่า 30,000,000 เยน โดยที่ทายาทของจำเลยสามารถพิสูจน์ถึงความเสียหายในทางทรัพย์สินอื่นใดที่เกิดขึ้นจากการบังคับโทษประหารชีวิตและสามารถเรียกค่าทดแทนสำหรับความเสียหายดังกล่าวได้<sup>34</sup>

สำหรับการจ่ายค่าทดแทนในกรณีที่สาม สามารถจำแนกย่อยออกได้เป็น 3 กรณีด้วยกัน กล่าวคือ การควบคุมตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 484 ซึ่งเป็นกรณีกักขังหรือควบคุมตัวจำเลยไว้เพื่อการบังคับโทษตามคำพิพากษาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งให้ถือว่าตลอดระยะเวลาของการควบคุมตัวดังกล่าวเป็นการบังคับโทษทางอาญาด้วย หรือการควบคุมตัว

<sup>25</sup> แหล่งเดิม, หน้า 27.

<sup>26</sup> Article 9 of Criminal law of Japan.

<sup>27</sup> Ibid. Article 11.

<sup>28</sup> Ibid. Article 12.

<sup>29</sup> Ibid. Article 13.

<sup>30</sup> Ibid. Article 15.

<sup>31</sup> Ibid. Article 17.

<sup>32</sup> Ibid. Article 18.

<sup>33</sup> Ibid. Article 19.

<sup>34</sup> Article 4 Claus 3 of Criminal Compensation Law of Japan. Op. cit.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 481 ในกรณีที่มีการระงับการบังคับโทษในทางอาญาที่เป็นการจำคุกและให้ทำงานหนักหรือการจำคุก เนื่องจากจำเลยเป็นคนวิกลจริตและมีการนำตัวจำเลยไปควบคุมตัวที่สถานพยาบาลหรือสถานที่อื่น โดยกฎหมายถือว่าช่วงระยะเวลาที่ควบคุมตัว ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่อื่นเป็นการบังคับโทษทางอาญาด้วย และสุดท้ายเป็นกรณีการควบคุมตัวตามกฎหมายฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มาตรา 63 วรรคสอง โดยกฎหมายกำหนดแทนในคดีอาญาถือว่าตลอดระยะเวลาของการควบคุมตัวในสถานฟื้นฟูเป็นการบังคับโทษในทางอาญาด้วยเช่นกัน<sup>35</sup>

นอกจากนี้กฎหมายกำหนดแทนในคดีอาญาของญี่ปุ่นยังได้กำหนดเงื่อนไขในการเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีอื่น เช่น ในกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนีไปต่างประเทศและถูกจับกุมในต่างประเทศการถูกควบคุมในต่างประเทศและระหว่างส่งตัวกลับประเทศญี่ปุ่นให้ถือเป็นการควบคุมตัวและกักขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นจำเลยที่เป็นผู้บริสุทธิ์มีสิทธิได้รับค่าทดแทนในส่วนนี้ด้วย<sup>36</sup> ในทางกลับกันถ้าผู้กระทำความผิดถูกจับกุมและกำลังรับโทษในประเทศญี่ปุ่นต่อมาถูกส่งตัวไปต่างประเทศเพื่อการบังคับโทษในทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศ และต่อมาภายหลังศาลในต่างประเทศมีคำวินิจฉัยว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ การกักขังเพื่อการบังคับโทษในต่างประเทศให้ถือเป็นการดำเนินการบังคับโทษโดยประเทศญี่ปุ่นด้วย<sup>37</sup> อีกทั้งในกรณีที่มีการส่งตัวนักโทษซึ่งได้รับโทษในประเทศญี่ปุ่น เพื่อไปเป็นพยานในต่างประเทศตามกฎหมายเกี่ยวกับความช่วยเหลือระหว่างประเทศในการดำเนินการสอบสวน ซึ่งการควบคุมตัวในระหว่างนั้นให้ถือเป็นการดำเนินการบังคับโทษ โดยญี่ปุ่นผู้บริสุทธิ์สามารถเรียกร้องค่าทดแทนในคดีอาญาได้<sup>38</sup> ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมาย ค่าทดแทนในคดีอาญาของญี่ปุ่นได้กำหนดเงื่อนไขในการจ่ายค่าทดแทนไว้อย่างกว้างขวางทีเดียว

#### (๗) องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยซึ่งถูกควบคุมตัวในคดีอาญา กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของศาล<sup>39</sup> โดยศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาได้แก่ ศาลที่มีคำวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด<sup>40</sup> ดังนั้นจำเลยที่ประสงค์จะร้องขอค่าทดแทน จึงต้องยื่นคำร้องไปยังศาลดังกล่าวเพื่อทำการพิจารณาภายในกำหนดเวลา 3 ปี นับแต่มีคำวินิจฉัยว่าจำเลยนั้นมิได้เป็น

<sup>35</sup> ฌักทรี สร้อทซ์. เล่มเดิม. หน้า 29 – 31.

<sup>36</sup> Article 26 of Criminal Compensation Law of Japan. Op. cit.

<sup>37</sup> Ibid. Article 27.

<sup>38</sup> Ibid. Article 28.

<sup>39</sup> Ibid. Article 4 Claus 1.

<sup>40</sup> Ibid. Article 6.

ผู้กระทำความผิดถึงที่สุด<sup>41</sup> เมื่อศาลรับคำร้องขอทำทดแทนแล้วเห็นว่าคำร้องมิได้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือมีข้อบกพร่องที่ไม่สามารถแก้ไขได้ หรือผู้ร้องไม่แก้ไขข้อบกพร่องตามที่ศาลมีคำสั่ง รวมถึงกรณีที่ไม่ได้ยื่นคำร้องภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดศาลจะสั่งยกคำร้อง<sup>42</sup> และในกรณีที่ทนายทนายเป็นผู้ยื่นคำร้องจะต้องแนบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวทนายทนายกับจำเลยที่ถึงแก่ความตายด้วย<sup>43</sup>

การพิจารณาคำร้องศาลอาจเรียกพนักงานอัยการและผู้ร้องเข้ามาเพื่อฟังความคิดเห็นและทำคำวินิจฉัยเกี่ยวกับค่าทดแทนในคดีอาญา<sup>44</sup> หากศาลเห็นว่าคำร้องมีมูลให้มีคำวินิจฉัยกำหนดค่าทดแทนให้แก่จำเลย แต่หากเห็นว่าคำร้องไม่มีมูลศาลจะมีคำสั่งยกคำร้องดังกล่าว<sup>45</sup> และในกรณีที่ทนายทนายของจำเลยผู้ตายที่อยู่ในลำดับเดียวกันมีหลายคน การที่ทนายทนายคนหนึ่ง ยื่นคำร้องและศาลมีคำวินิจฉัยแล้วให้ถือว่าผูกพันทนายทนายอื่นที่อยู่ในลำดับเดียวกันด้วย<sup>46</sup>

#### (ค) ประเภทของค่าทดแทนและการคำนวณค่าทดแทน

ศาลจะพิจารณาและกำหนดค่าทดแทนจากประเภทของการควบคุม ระยะเวลาที่ควบคุมตัว ความเสียหายในทางทรัพย์สินและผลประโยชน์อื่นใดที่ควรได้รับ ความเสื่อมเสียทางร่างกายและความเจ็บปวดทางจิตใจ การกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจพนักงานอัยการหรือศาลนั้นว่าเกิดจากการกระทำโดยเจตนาหรือประมาท ตลอดจนพฤติการณ์อื่นที่พึงระวัง<sup>47</sup> โดยจำเลยที่ถูกควบคุมตัวในระหว่างพิจารณาหรือ ถูกกักขังในระหว่างพิจารณาหรือ ถูกบังคับโทษจำคุกและให้ทำงานหนักหรือถูกบังคับโทษจำคุก หรือถูกบังคับโทษกักขัง หากภายหลังศาลมีคำวินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับค่าทดแทนในคดีอาญาในอัตราไม่น้อยกว่า 1,000 เยน แต่ไม่เกิน 12,500 เยน ต่อระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัว 1 วัน<sup>48</sup>

ในกรณีถูกบังคับโทษปรับให้คืนเงินค่าปรับดังกล่าวพร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี นับถัดจากวันที่มีการชำระค่าปรับจนถึงวันที่ศาลได้มีคำวินิจฉัยในเรื่องค่าทดแทนในคดีอาญา และในกรณีที่จำเลยถูกกักขังและให้ทำงานหนักแทนค่าปรับเนื่องจากไม่สามารถชำระค่าปรับได้

<sup>41</sup> Ibid. Article 7.

<sup>42</sup> Ibid. Article 15.

<sup>43</sup> Ibid. Article 8.

<sup>44</sup> Ibid. Article 14.

<sup>45</sup> Ibid. Article 16.

<sup>46</sup> Ibid. Article 17.

<sup>47</sup> Ibid. Article 4 Claus 2.

<sup>48</sup> Ibid. Article 4 Claus 1.

บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับค่าทดแทนในคดีอาญาไม่น้อยกว่า 1,000 เยน และไม่เกิน 12,500 เยน ต่อระยะเวลาที่ควบคุมตัว 1 วัน<sup>49</sup>

ในกรณีที่จำเลยถูกริบทรัพย์สินให้คืนทรัพย์สินที่ถูกริบหากทรัพย์สินดังกล่าว ถูกจำหน่ายไปแล้วให้คืนเงินเท่ากับมูลค่าตามราคาท้องตลาดของทรัพย์สินนั้นๆ หากมีการชำระเงิน แทนทรัพย์สินซึ่งควรจะถูกริบให้คืนเงินดังกล่าวพร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี นับจาก วันที่มีการชำระเงินจนถึงวันที่ศาลได้มีคำวินิจฉัยในเรื่องค่าทดแทนในคดีอาญา<sup>50</sup>

#### (ง) เหตุปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทน

หากผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือจำเลยได้ในการรับสารภาพเป็นเท็จหรือ มีการทำพยานหลักฐานเท็จโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสอบสวนของพนักงานอัยการหรือ คำวินิจฉัยของศาลผิดพลาด บุคคลดังกล่าวหรือทายาทอาจสูญเสียสิทธิในการได้รับค่าทดแทนใน คดีอาญา<sup>51</sup> หรือ

ในกรณีที่จำเลยถูกฟ้องว่ากระทำความผิดหลายฐานและมีคำวินิจฉัยว่าได้กระทำความผิดเพียงฐานใดฐานหนึ่ง ดังนี้กฎหมายให้ดุลพินิจศาลปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนได้<sup>52</sup>

#### (จ) การอุทธรณ์และการยื่นคำร้องคัดค้าน

เมื่อศาลได้มีคำวินิจฉัยออกมาแล้วหากผลไม่เป็นที่พอใจผู้ร้องขอสามารถยื่นอุทธรณ์คัดค้านได้ โดยในกรณีที่เป็นการคัดค้านของศาลชั้นต้นผู้ร้องสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อศาลสูงแต่ในกรณีที่เป็นการคัดค้านของศาลสูงแล้วผู้ร้องต้องยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลสูงเพื่อให้ศาลสูงพิจารณาอีกครั้ง<sup>53</sup>

#### 3.2.1.2 การชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา

กฎหมายหรือระเบียบการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น ถูกบัญญัติไว้ใน The Regulations for Suspect's Compensation 1957 โดยระเบียบดังกล่าว ไม่ได้มีสถานะเป็นกฎหมาย หากแต่เป็นระบบที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้คำสั่งของกระทรวงยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น โดยให้พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง<sup>54</sup>

<sup>49</sup> Ibid. Article 4 Claus 5.

<sup>50</sup> Ibid. Article 4 Claus 6.

<sup>51</sup> Ibid. Article 3 Claus 1.

<sup>52</sup> Ibid. Article 3 Claus 2.

<sup>53</sup> Ibid. Article 19 Claus 1.

<sup>54</sup> Regulation For Suspect's Compensations, Article 2" in Appendix B.

## (ก) เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา

(1) ไม่มีการดำเนินการพิจารณาฟ้องร้องผู้ต้องหาต่อศาลเนื่องจากการกระทำของบุคคลดังกล่าวไม่ครบองค์ประกอบตามที่กฎหมายบัญญัติหรือปราศจากข้อสงสัยว่าบุคคลดังกล่าวได้ก่ออาชญากรรม<sup>55</sup> และ

(2) มีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้กระทำความผิด<sup>56</sup> และ

(3) มีการยื่นคำร้องในการขอค่าทดแทน<sup>57</sup>

การที่พนักงานอัยการของญี่ปุ่นจะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาในคดีอาญาจะต้องพิจารณาว่ามีเหตุแห่งการออกคำสั่งไม่ฟ้องหรือไม่ ซึ่งโดยหลักเหตุแห่งออกสั่งไม่ฟ้องมีอยู่ 3 เหตุด้วยกันดังนี้ เหตุแรก เมื่อพิจารณาพยานหลักฐานจากการสอบสวนแล้วพบว่า ผู้ต้องหาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด โดยการสั่งคดีของพนักงานอัยการญี่ปุ่นจะใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการพิจารณาตรวจสอบพยานหลักฐาน ทั้งนี้แม้ว่าจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา แต่ถ้าหากพนักงานอัยการยังไม่เชื่อถือหรือไม่มั่นใจในพยานหลักฐาน พนักงานอัยการก็จะยังไม่มีการสั่งออกมาโดยเด็ดขาด

เหตุที่สอง เมื่อมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาซึ่งโดยปกติพนักงานอัยการของญี่ปุ่นจะไม่ยื่นฟ้องคดีต่อศาลหากไม่มั่นใจว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง จึงทำให้ร้อยละ 98.8 ของคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องศาลจะพิพากษาตามคำฟ้องของพนักงานอัยการ สำหรับเหตุสุดท้ายคือ กรณีที่พนักงานอัยการมีอำนาจในการระงับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 248 ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ หากพิจารณาจากลักษณะของการกระทำความผิด อายุ สภาพแวดล้อมต่างๆ ของผู้กระทำความผิดแล้วเห็นว่า การฟ้องคดีจะไม่เกิดประโยชน์

ผู้ต้องหาที่จะมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตาม The Regulations for Suspect's Compensation 1957 จะต้องเป็นผู้ต้องหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องตามเหตุแรกเท่านั้น กล่าวคือ มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหามิได้เป็นผู้กระทำความผิด<sup>58</sup>

<sup>55</sup> Ibid. Article 4 (1).

<sup>56</sup> Ibid. Article 4 (2).

<sup>57</sup> Ibid. Article 4 (3).

<sup>58</sup> Prof. Mikine Eto. Op. Cit.

## (ข) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

พนักงานอัยการเจ้าของคดีเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการพิจารณาตัดสินจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา อย่างไรก็ตามในกรณีที่เกิดอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการศาลแขวง (Local Public Prosecutors Office) การพิจารณาและตัดสินในเรื่องดังกล่าวจะต้องทำโดยหัวหน้าสำนักงานอัยการจังหวัด<sup>59</sup> โดยการตัดสินของพนักงานอัยการจะต้องคำนึงถึงเหตุผลความจำเป็นและจำนวนค่าเสียหายที่ได้รับ<sup>60</sup> และในกรณีที่มีคำตัดสินให้จ่ายค่าทดแทนหรือในกรณีที่มีการยกคำร้องจะต้องแจ้งผลของคำตัดสินดังกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้ยื่นคำขอ<sup>61</sup> เมื่อมีคำตัดสินให้ได้รับค่าทดแทนผู้ยื่นคำขอจะต้องไปติดต่อขอรับค่าทดแทนภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว<sup>62</sup> กรณีบุคคลที่ได้รับค่าทดแทนต้องการประกาศต่อสาธารณะในเรื่องค่าทดแทนที่ตนได้รับจะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาและหนังสือพิมพ์<sup>63</sup>

## (ค) ประเภทของค่าทดแทนและการคำนวณค่าทดแทน

การคำนวณค่าทดแทนจะพิจารณาจากจำนวนวันที่ผู้ต้องหาถูกกักขังหรือจำคุกโดยมีอัตราตั้งแต่ 1,000-4,100 เยนต่อวัน<sup>64</sup> โดยพิจารณาถึงประเภททางกายภาพที่ถูกควบคุม เช่น การจำคุกหรือกักขัง ระยะเวลาที่ได้รับการบังคับโทษดังกล่าว และพิจารณาถึงทรัพย์สินที่บุคคลดังกล่าวได้เสียไประหว่างนั้นรวมถึงประโยชน์อันควรคาดหมายว่าจะได้รับขณะได้ถูกจำคุกหรือกักขัง ความทุกข์ทรมานทางจิตใจที่ได้รับในขณะนั้นและการสูญเสียอื่นใดอันเนื่องมาจากการบังคับโทษดังกล่าว<sup>65</sup>

## (ง) เหตุพิเศษการจ่ายค่าทดแทน

(1) กรณีเป็นการกระทำผิดโดยบุคคลวิกลจริตตามมาตรา 39 บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาตามมาตรา 40 และบุคคลที่อายุต่ำกว่า 14 ตามมาตรา 41 แห่งประมวลกฎหมายอาญา<sup>66</sup>

(2) กรณีที่มีการรับสารภาพเป็นเท็จหรือการสร้างพยานหลักฐานเพื่อทำให้การสอบสวนไขว้เขวหรือทำให้เกิดความผิดพลาดต่อกระบวนการสอบสวนหรือต่อคำตัดสิน<sup>67</sup>

<sup>59</sup> Regulation For Suspect's Compensations, Article 5." Op cit.

<sup>60</sup> Ibid. Article 6.

<sup>61</sup> Ibid. Article 6 Claus 2.

<sup>62</sup> Ibid. Article 7.

<sup>63</sup> Ibid. Article 8.

<sup>64</sup> Ibid. Article 3.

<sup>65</sup> Ibid. Article 4-2.

<sup>66</sup> Ibid. Article 4-3 (1).

<sup>67</sup> Ibid. Article 4-3 (2).

(3) กรณีปรากฏข้อเท็จจริงอื่นใดในระหว่างที่ถูกจำคุกว่าบุคคลดังกล่าวมีส่วนพัวพันเกี่ยวข้องกับการก่ออาชญากรรมในคดีอื่น<sup>68</sup>

(4) กรณีบุคคลได้แสดงเจตนาล่วงหน้าที่จะไม่รับค่าทดแทนหรือกรณีมีสถานการณ์พิเศษอื่นใด<sup>69</sup>

(จ) การอุทธรณ์และการยื่นคำร้องคัดค้าน

The Regulations for Suspect' Compensation 1957 เป็นระเบียบภายในที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นจึงไม่มีการอุทธรณ์หรือยื่นคำร้องคัดค้านคำวินิจฉัยแต่อย่างใด<sup>70</sup>

### 3.2.2 กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของสาธารณรัฐเกาหลี

สาธารณรัฐเกาหลีมีความก้าวหน้าในเรื่องของการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในคดีอาญา ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากแนวความคิดที่ให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้บริสุทธิ์ที่รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด และกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาที่มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานกว่า 55 ปี

สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยที่จะได้รับค่าทดแทนในคดีอาญาได้บัญญัติไว้ใน Criminal Compensation Act ซึ่งถูกตราขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 1958 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์รวมทั้งสิ้น 7 ครั้ง ในปี ค.ศ. 1962, 1967, 1975, 1981, 1987, 1995 และครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 2007<sup>71</sup> ตามลำดับ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวมีเงื่อนไขและรายละเอียดในการให้ความคุ้มครองดังนี้

#### 3.2.2.1 การชดใช้ค่าทดแทนให้แก่จำเลย

(ก) เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา

กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของสาธารณรัฐเกาหลีกำหนดให้ผู้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนต้องเป็นจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาคดีอาญาปกติหรือการพิจารณาคดีอาญาพิเศษ เช่น คดีอาญาทหาร หรือถูกคุมขังในระหว่างอุทธรณ์ ฎีกาหรือการขอพิจารณาคดีใหม่ ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และต่อมาได้มีคำพิพากษาให้ยกฟ้อง เพราะเหตุที่จำเลยมิได้กระทำความผิด หรือในกรณีเป็นผู้ถูกคุมขังในระหว่าง

<sup>68</sup> Ibid. Article 4-3 (3).

<sup>69</sup> Ibid. Article 4-3 (4).

<sup>70</sup> Prof. Mikine Eto. Op. cit.

<sup>71</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 90.

การขอลูกเลิกการบังคับโทษ<sup>72</sup> นอกจากนี้ที่ทายาทโดยธรรมของจำเลยยังมีสิทธิยื่นคำร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญาได้ในกรณีที่จำเลยไม่ได้ยื่นคำร้องหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง<sup>73</sup>

(ข) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

คำร้องขอค่าทดแทนจะต้องยื่นต่อศาลที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด<sup>74</sup> โดยจะต้องยื่นภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง<sup>75</sup> โดยทำเป็นหนังสือและแนบหลักฐานคำพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดและหนังสือรับรองคำพิพากษาถึงที่สุด<sup>76</sup> ในคำร้องจะต้องระบุชื่อ สถานที่เกิด วันเดือนปีเกิดของผู้ร้องและจะต้องอ้างอิงข้อเท็จจริงอันจำเป็นที่จะได้รับค่าทดแทนรวมถึงค่าทดแทนที่ร้องขอ<sup>77</sup>

กรณีที่ทายาทเป็นผู้ยื่นคำร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญาถือว่าทายาทนั้นได้ยื่นคำร้องแทนทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิรับมรดกในระดับเดียวกันด้วย<sup>78</sup> และทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันมีสิทธิร้องขอเข้าร่วมได้<sup>79</sup> สำหรับการถอนคำร้องในกรณีที่มีทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันหลายคนจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากทายาทคนอื่น<sup>80</sup> และหากถอนคำร้องไปแล้วทายาทในลำดับเดียวกันจะไม่มีสิทธิยื่นคำร้องอีก<sup>81</sup>

การพิจารณาคำร้องจะพิจารณาโดยองค์คณะของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีอาญานั้น (Collegiate body of the court) โดยก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาเกี่ยวกับค่าทดแทนศาลจะต้องสืบพยานของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนและผู้ร้องขอก่อน และเมื่อศาลมีคำพิพากษาเกี่ยวกับค่าทดแทนแล้วจะต้องแจ้งผลแก่พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนและผู้ร้อง<sup>82</sup>

ในการพิจารณาศาลมีอำนาจที่จะสอบสวนเกี่ยวกับจำนวนวันที่ถูกคุมขังและประเภทของการบังคับโทษ<sup>83</sup> และในกรณีที่ผู้ร้องถึงแก่ความตายหรือทายาทผู้ยื่นคำร้องสูญเสียดฐานะ

<sup>72</sup> Ibid. Article 1.

<sup>73</sup> Korea Criminal Compensation Act, Article 2.” In Appendix C.

<sup>74</sup> Ibid. Article 6.

<sup>75</sup> Ibid. Article 7.

<sup>76</sup> Ibid. Article 8 (1).

<sup>77</sup> Ibid. Article 8 (2).

<sup>78</sup> Ibid. Article 11 (1).

<sup>79</sup> Ibid. Article 11 (2).

<sup>80</sup> Ibid. Article 12 (1).

<sup>81</sup> Ibid. Article 12 (2).

<sup>82</sup> Ibid. Article 13.

<sup>83</sup> Ibid. Article 14.

ความเป็นทายาทในระหว่างการพิจารณาของศาล ทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันมีสิทธิร้องเข้ามาดำเนินคดีแทนได้ภายในสองเดือนนับแต่วันที่ทราบว่ามีผู้ยื่นถึงแก่ความตาย หากไม่มีการยื่นคำร้องเข้ามาภายในระยะเวลาดังกล่าวให้ศาลยกคำร้อง<sup>84</sup>

ศาลที่พิจารณามีอำนาจยกคำร้องได้หากผู้ร้องขอยื่นคำร้องเกินกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดและไม่มีเหตุที่จะแก้ไขคำสั่ง และศาลมีอำนาจพิพากษายกคำร้องหากเห็นว่าคำร้องไม่มีเหตุที่จะสั่งจ่ายค่าทดแทน<sup>85</sup> ในกรณีที่ศาลเห็นว่าไม่มีเหตุสมควรที่จะจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายนี้ก็ให้ศาลมีคำพิพากษาจ่ายค่าทดแทนและในกรณีที่ทายาทโดยธรรมเป็นผู้ร้องและศาลมีคำพิพากษาให้จ่ายค่าทดแทนแก่ทายาทโดยธรรมนั้น ให้มีผลถึงทายาทคนอื่นในลำดับเดียวกันทุกคน<sup>86</sup>

กรณีศาลพิพากษาให้จำเลยได้รับค่าทดแทน ศาลจะมีคำสั่งให้ประกาศคำพิพากษาดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาภายในสองสัปดาห์นับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาและในกรณีที่ผู้ร้องทำการร้องขอศาลอาจสั่งให้ประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันซึ่งผู้ร้องเป็นผู้เลือกภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ร้องขอ และในกรณีที่ศาลยกคำร้องเนื่องจากจำเลยได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายอื่นทั้งหมดแล้วจะต้องมีการโฆษณาคำพิพากษาคำพิพากษาคด้วย<sup>87</sup>

#### (ค) ประเภทของค่าทดแทนและการคำนวณค่าทดแทน

ในคดีที่จำเลยถูกคุมขังให้จ่ายค่าทดแทนขั้นต่ำในอัตราวันละ 5,000 วอน แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา ในกรณีที่ถูกลงโทษประหารชีวิตนอกจากค่าทดแทนที่เกิดจากการถูกคุมขังแล้ว ให้ศาลพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยตามพฤติการณ์แห่งคดีแต่ไม่เกิน 30,000,000 วอน ในกรณีที่มีการบังคับโทษปรับเล็กน้อย ให้ศาลพิพากษาคืนค่าปรับที่ชำระแล้วพร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี นับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ปรับจนถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ชดใช้ค่าปรับ ในกรณีที่มีการบังคับโทษกักขังในบ้านค่าทดแทนขั้นต่ำในอัตราวันละ 5,000 วอน แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีการบังคับโทษริบทรัพย์สินให้คืนทรัพย์สินที่ริบแก่จำเลย ถ้าหากไม่สามารถคืนได้ให้ใช้ราคาทรัพย์สินในวันที่ริบ โดยจ่ายดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี นับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้คืนทรัพย์สินที่ริบ<sup>88</sup>

<sup>84</sup> Ibid. Article 18.

<sup>85</sup> Ibid. Article 15.

<sup>86</sup> Ibid. Article 17.

<sup>87</sup> Ibid. Article 24.

<sup>88</sup> Ibid. Article 4.

การร้องขอค่าทดแทนตามกฎหมายนี้ไม่ตัดสิทธิจำเลยที่จะร้องขอค่าทดแทนตามกฎหมายอื่น และในกรณีที่ผู้ร้องขอได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายอื่น โดยอาศัยเหตุเดียวกัน และค่าทดแทนตามกฎหมายอื่นมีจำนวนเท่ากับหรือมากกว่าค่าทดแทนที่ได้รับตามกฎหมายนี้ ผู้ร้องไม่อาจรับค่าทดแทนตามกฎหมายนี้<sup>89</sup>

(ง) เหตุปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทน

(1) กรณีเป็นการกระทำผิดโดยบุคคลที่อายุต่ำกว่า 14 ตามมาตรา 9 และบุคคลวิกลจริตไม่รู้ผิดชอบชั่วดีตามมาตรา 10(1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา

(2) กรณีที่มีการรับสารภาพเป็นเท็จหรือสร้างพยานหลักฐานเพื่อทำให้การสอบสวนไขว้เขวหรือทำให้เกิดความผิดพลาดต่อกระบวนการสอบสวนหรือต่อคำตัดสิน

(3) กรณีปรากฏข้อเท็จจริงอื่นใดในระหว่างที่ถูกจำคุกว่าบุคคลดังกล่าวมีส่วนพัวพันเกี่ยวข้องกับกรก่ออาชญากรรมในคดีอื่น<sup>90</sup>

(จ) การอุทธรณ์และการยื่นคำร้องคัดค้าน

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษา แต่ถ้าศาลมีคำพิพากษายกคำร้องให้อุทธรณ์ได้<sup>91</sup>

3.2.2.2 การชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา

(ก) เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา

กฎหมายค่าทดแทนของสาธารณรัฐเกาหลี Criminal Compensation Act ได้ให้สิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง สามารถเรียกให้รัฐจ่ายค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดีอาญา เว้นแต่เป็นกรณีที่มีการยุติการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 247(1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เนื่องพิจารณาถึงลักษณะของการทำความผิด อายุ สภาพแวดล้อมต่างๆ ของผู้กระทำความผิดแล้วเห็นว่า การฟ้องคดีจะไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ ผู้ต้องหาไม่สามารถเรียกจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาได้<sup>92</sup>

<sup>89</sup> Ibid. Article 5.

<sup>90</sup> Ibid. Article 3.

<sup>91</sup> Ibid. Article 19.

<sup>92</sup> Ibid. Article 26 (1).

(ข) หลักเกณฑ์ในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา<sup>93</sup>

- (1) ผู้ต้องหาต้องยื่นคำร้องต่อสำนักงานคณะกรรมการพิจารณาค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา (The Suspect Compensation Council) ในเขตที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง
- (2) คำร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญาจะต้องแนบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ
- (3) ผู้ต้องหาจะต้องยื่นคำร้องภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องคดีจากพนักงานอัยการ
- (4) เมื่อคณะกรรมการพิจารณาค่าทดแทนผู้ต้องหาได้พิจารณาและรัฐมนตรีมีคำสั่งเรื่องค่าทดแทนแล้ว ผู้ร้องอาจฟ้องเป็นคดีเป็นคดีปกครองเพื่อโต้แย้งคำสั่งได้
- (5) หลักเกณฑ์การยื่นคำร้องเพื่อขอรับค่าทดแทนในคดีอาญาของผู้ต้องหาให้นำไปใช้กับกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ในคดีพิเศษหรือคดีอาญาทหาร แต่ในการยื่นคำร้องให้ยื่นต่อสำนักงานอัยการแผนกคดีอาญาทหาร และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งการ<sup>94</sup>

## (ค) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

การเรียกค่าทดแทนในส่วนของผู้ต้องหาจะต้องร้องขอต่อคณะกรรมการค่าทดแทนผู้ต้องหา (The Suspect Compensation Council) ซึ่งอยู่ในสำนักงานอัยการของแต่ละจังหวัดโดยมีเขตอำนาจและหลักเกณฑ์การปฏิบัติงานภายใต้การควบคุม กำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม<sup>95</sup>

(ง) เหตุแห่งการปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทน<sup>96</sup>

- (1) กรณีที่มีการรับสารภาพเป็นเท็จหรือสร้างพยานหลักฐานเพื่อทำให้การสอบสวนไขว้เขวหรือทำให้เกิดความผิดพลาดต่อกระบวนการสอบสวนหรือต่อคำตัดสิน<sup>97</sup>
- (2) กรณีปรากฏข้อเท็จจริงอื่นใดในระหว่างที่ถูกจำคุกว่าบุคคลดังกล่าวมีส่วนพัวพันเกี่ยวข้องกับการก่ออาชญากรรมในคดีอื่น<sup>98</sup>

<sup>93</sup> Ibid. Article 27.

<sup>94</sup> Ibid. Article 28.

<sup>95</sup> Ibid. Article 26 (3) – (4).

<sup>96</sup> Ibid. Article 26 (2).

<sup>97</sup> Ibid. Article 4-3 (2).

<sup>98</sup> Ibid. Article 4-3 (3).

(3) กรณีการจ่ายค่าทดแทนจะขัดต่อความสวบริบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติการเรียกร้องค่าทดแทนของจำเลยมาบังคับ โดยอนุโลมกับผู้ต้องหาในกรณีที่บทบัญญัติในส่วนของผู้ต้องหาไม่กล่าวถึง เช่น การเรียกร้องค่าทดแทนโดยทนาย เป็นต้น

### 3.2.3 กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศสวีเดน

ประเทศสวีเดนมีกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาเฉพาะแยกออกมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของสวีเดนมีมาแล้วทั้งสิ้นจำนวนสามฉบับ<sup>99</sup> เริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้ถูกคุมขัง ค.ศ. 1945 (Act on Compensation to Innocently or Condemned ) ต่อมาได้ถูกยกเลิกและได้ประกาศใช้กฎหมายที่มีชื่อว่าพระราชบัญญัติค่าทดแทนสำหรับการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ ค.ศ. 1974 (Act on Compensation for Freedom Restrictions) จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1998 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาฉบับปัจจุบันที่มีชื่อว่า พระราชบัญญัติค่าทดแทนสำหรับการจำกัดเสรีภาพและการพันนาการอื่นใด (Act on Compensation for Deprivation of Freedom and other restraints) ซึ่งกฎหมายค่าทดแทนฉบับดังกล่าวได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาที่จะเรียกร้องค่าทดแทนเช่นเดียวกับกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของสาธารณรัฐเกาหลี

แนวความคิดการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาตามกฎหมายของประเทศสวีเดนตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) กล่าวคือ ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญามีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้เสมอและรัฐมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าทดแทนดังกล่าวในกรณีเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยไม่ต้องพิจารณาว่าคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องด้วยเหตุใด ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกรณียกฟ้องโดยมีพยานหลักฐานหนาแน่นและพิสูจน์ได้ว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือศาลยกฟ้องเพราะมีเหตุสงสัย โดยไม่ต้องคำนึงว่าความสงสัยดังกล่าวเป็นความสงสัยในระดับทั่วไปหรือสงสัยอย่างมาก อย่างไรก็ตามกฎหมายค่าทดแทนของประเทศสวีเดนก็ได้บัญญัติเงื่อนไขในการปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนไว้เช่นเดียวกัน<sup>100</sup> ซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

<sup>99</sup> Tiberg Hugo. (2005). "Compensation for Wrongful Imprisonment," *Perspectives on Jurisprudence: Essays in Honor of Jes Bjarup*. p. 480.

<sup>100</sup> ณรงค์ ใจหาญและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 61.

(ก) เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญาของผู้ต้องหาและจำเลย

บุคคลที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกจำกัดเสรีภาพไว้ในระยะเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมง ในฐานะผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดอาญา มีสิทธิได้รับค่าทดแทนสำหรับการถูกจำกัดอิสรภาพนั้นต่อเมื่อ ศาลพิพากษายกฟ้องคดี มีคำสั่งไม่ฟ้องคดี หรือมีการถอนฟ้องคดี<sup>101</sup>

บุคคลที่ถูกจำกัดอิสรภาพโดยการถูกจับและถูกควบคุมตัวที่จะมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐตามกฎหมายได้ นอกจากกรณีของจำเลยที่ถูกควบคุมตัวโดยไม่ชอบธรรมก่อนการพิจารณาคดีและศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีผู้กระทำความผิดแล้ว ยังรวมถึงกรณีบุคคลที่ถูกควบคุมตัวเพื่อดำเนินคดีอาญาและต่อมาได้มีการฟ้องร้องคดีต่อศาลด้วย ซึ่งหมายถึงผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นเอง

สิทธิของจำเลยในการเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐยังรวมถึงกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาที่เป็นคุณกับจำเลยมากขึ้น ทั้งนี้ไม่ว่าผลดังกล่าวจะเกิดขึ้นจากการอุทธรณ์ไปยังศาลสูงหรือจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ก็ตาม<sup>102</sup> นอกจากนี้ในกรณีบุคคลที่ถูกควบคุมตัวในต่างประเทศตามคำร้องขอของเจ้าหน้าที่ประเทศสวีเดนให้ถือว่าเป็นการควบคุมตัวในประเทศและมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายฉบับนี้<sup>103</sup>

(ข) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศสวีเดนกำหนดให้อัยการสูงสุด (Justitiekanslern) เป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาคำร้องขอค่าทดแทน โดยจะพิจารณาและตัดสินว่ารัฐมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือไม่และจ่ายเป็นเงินจำนวนเท่าใดอย่างไรก็ตามหากผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนในจำนวนเกินกว่า 1,000,000 โคลน อำนาจในการพิจารณาและตัดสินจะอยู่ที่รัฐบาล<sup>104</sup>

(ค) ประเภทของค่าทดแทนและการคำนวณค่าทดแทน

กฎหมายค่าทดแทนของประเทศสวีเดนได้กำหนดค่าทดแทนไว้สองประเภท กล่าวคือ ค่าทดแทนสำหรับความเสียหายอย่างใด ๆ ที่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ (Pecuniary Loss) ยกตัวอย่างเช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์จากการประกอบอาชีพ เป็นต้น และค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ (Non-Pecuniary Loss) โดยค่าทดแทนประเภทนี้ไม่มีการกำหนดเพดานอัตราขั้นสูงในการจ่าย แต่รัฐจะพิจารณาจ่ายให้ตามความเสียหายเป็นกรณีไป

<sup>101</sup> Section 2 of Act (1998: 714) on Compensation for Deprivation of Freedom and other restraints.

<sup>102</sup> Ibid. Section 2 (3).

<sup>103</sup> Ibid. Section 3.

<sup>104</sup> Code of Procedure Chapter 24 Section 6-11.

อย่างไรก็ตาม หากผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามกฎหมายอื่นเงินค่าทดแทนที่ได้มาจะถูกนำมาหักจากค่าทดแทนที่รัฐจะต้องชำระให้<sup>105</sup>

(ง) เหตุปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทน

แม้ว่ากฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศสวีเดนจะได้กำหนดเงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนไว้อย่างครอบคลุมทั้งในกรณีของผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้กฎหมายสามารถทำหน้าที่คุ้มครองและเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกระการยุติธรรมที่ผิดพลาดได้อย่างเสมอภาคและทั่วถึง อย่างไรก็ตามก็ดีกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของสวีเดน ยังได้กำหนดเหตุแห่งการปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนไว้ทั้งหมดหรือบางส่วนของกล่าวคือ หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าการถูกกักขังหรือควบคุมตัวเกิดจาก การกระทำหรือเจตนาของผู้ถูกควบคุมตัวเอง มีการปลอมแปลงพยานหลักฐานหรือกระทำการอย่างอื่นใด<sup>106</sup> นอกจากนี้ยังรวมถึงกรณีมีเหตุที่ทำให้การจ่ายค่าทดแทนเต็มจำนวนเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผล (If for other reasons it would be unreasonable to grant compensation) รัฐจะปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนก็ได้<sup>107</sup> ซึ่งถือเป็นการกำหนดเหตุแห่งการปฏิเสธแบบกว้าง ส่วนคำว่า “กระทำการอื่นใด” จะต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป และ หากมีความสงสัยในความบริสุทธิ์ของจำเลยที่หลงเหลืออยู่ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาแล้ว จะนำมาเป็นเหตุปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนไม่ได้<sup>108</sup>

(จ) การอุทธรณ์และการยื่นคำร้องคัดค้าน

คำสั่งวินิจฉัยของพนักงานอัยการถือเป็นที่สุด แต่หากผู้ร้องไม่พึงพอใจกับคำวินิจฉัยก็สามารถยื่นฟ้องรัฐบาลต่อศาลจังหวัดได้เพื่อเรียกค่าทดแทนได้<sup>109</sup>

<sup>105</sup> ณรงค์ ใจหาญและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 61.

<sup>106</sup> Section 6 of Act (1998:714) on Compensation for Deprivation of Freedom and other restraints.

<sup>107</sup> Tiberg Hugo. Op.cit. p. 484.

<sup>108</sup> Section 6 3<sup>rd</sup> paragraph of Act (1998:714) on Compensation for Deprivation of Freedom and other restraints.

<sup>109</sup> Justitiekanslern. (2013, May). “JK:s arbetsuppgifter - Frihetsberövande” via <http://www.jk.se/sv-SE/Arbetsuppgifter/Frihetsberovande.aspx>.

## บทที่ 4

### การนำมาตรการเยียวยาผู้ต้องหาที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรม ที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนมาใช้ในประเทศไทย

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีมาตรการตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานของพนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น การให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจออกหมายอาญารวมทั้งหมายจับ<sup>1</sup> การให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการปล่อยตัวชั่วคราว<sup>2</sup> เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับความจริงที่สำคัญประการหนึ่งว่า ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนเกิดขึ้นได้เสมอ แม้แต่ในประเทศที่มีกระบวนการยุติธรรมที่เข้มแข็งกว่าประเทศไทยก็ตาม ดังนั้นในหัวข้อนี้จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงสาเหตุอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน ความเสียหายที่ได้รับ รวมทั้งการเยียวยาความเสียหาย เพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนการนำมาตรการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนมาบังคับใช้

#### 4.1 วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน ของประเทศไทย

ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม หมายถึง ความผิดพลาดหรือความล้มเหลวที่ทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมนอกจากจะไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้แล้ว ยังทำให้ผู้ที่มีได้กระทำความผิดได้รับความกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลตลอดจนชีวิตครอบครัวหรือสังคม<sup>3</sup> โดยความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนมีสาเหตุมาจากปัจจัยพื้นฐานดังต่อไปนี้

<sup>1</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 58.

<sup>2</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 107.

<sup>3</sup> Clive Walker. (1993). *Introduction, in justice in Error* 2. p. 2.

#### 4.1.1 ระบบการสอบสวนขาดการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ

การดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นรัฐจึงต้องสร้างความสมดุล (Balance) ระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้มีความโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งมากนัก ด้วยเหตุนี้ในต่างประเทศจึงได้มีการสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน (Check and Balance) โดยให้องค์กรอัยการและศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว<sup>4</sup>

พนักงานอัยการของประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี หรือญี่ปุ่น มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาตามแนวความคิดที่ว่า การสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวที่ไม่อาจแบ่งแยกได้<sup>5</sup> ดังนั้นพนักงานอัยการจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบถ่วงดุลการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน โดยรับผิดชอบการสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเป็นหลัก ส่วนพนักงานสอบสวนหรือตำรวจจะเป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานอัยการ ทำหน้าที่ในการสอบสวนเบื้องต้นและรายงานผลให้พนักงานอัยการทราบเพื่อพิจารณาว่าสมควรต้องเข้าไปกำกับดูแลหรือดำเนินการต่อไปด้วยตนเองหรือไม่<sup>6</sup>

พนักงานอัยการของฝรั่งเศสมีอำนาจที่กว้างขวาง ตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์ ควบคุมดูแลการสอบสวน ดำเนินการฟ้องคดี รวมถึงการบังคับตามคำพิพากษาของศาล<sup>7</sup> ในประเทศญี่ปุ่นพนักงานอัยการจะตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจอย่างเข้มงวดโดยใช้มาตรฐานเดียวกับคำพิพากษาของศาลเพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา เนื่องจากมีแนวความคิดว่าการให้บุคคลต้องตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพ ดังนั้นการควบคุมตัวจึงต้องทำเท่าที่จำเป็นอีกทั้งในการสอบสวนนอกจากต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เอาผิดกับผู้ต้องหาแล้วยังต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นคุณกับผู้ต้องหาด้วย<sup>8</sup>

การที่พนักงานอัยการของต่างประเทศมีอำนาจควบคุมหรือเข้าร่วมการสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการได้ทราบข้อเท็จจริงแห่งคดีอย่างถ่องแท้และมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจาก

<sup>4</sup> กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ ก (2538). *อัยการกับกระบวนการยุติธรรม* (รายงานการประชุมทางวิชาการและสรุปผลการพิจารณาการศึกษาเรื่องพัฒนาการขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและแพ่ง. (รายงานการประชุมทางวิชาการและสรุปผลการพิจารณาการศึกษา). คณะกรรมการการบริหารและการยุติธรรม วุฒิสภา. หน้า 56.

<sup>5</sup> ทศนีย์ ฉัตรศักดิ์รักษ์. เล่มเดิม. หน้า 97.

<sup>6</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 59-64.

<sup>7</sup> จิราธร เจริญวุฒิ. (2550). *วิวัฒนาการการสอบสวนคดีอาญา: ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ*. หน้า 19.

<sup>8</sup> แหล่งเดิม. หน้า 31-32.

พนักงานสอบสวนมาตรวจสอบและทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ด้วยตนเองเพื่อประโยชน์ในการสืบคดี ทำให้โอกาสที่พนักงานสอบสวนจะบิดเบือนรูปคดีหรือกระทำการใดๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกดำเนินคดีเกิดขึ้นได้น้อยลง<sup>9</sup>

สำหรับประเทศไทยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้การสอบสวนเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ<sup>10</sup> การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนจึงเป็นการดำเนินคดีเพื่อการชี้ขาดของพนักงานอัยการ ทำให้การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันและไม่อาจแบ่งแยกได้<sup>11</sup> แต่ในทางปฏิบัติประเทศไทยกลับมีการแบ่งแยกความรับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด<sup>12</sup> โดยให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ส่วนพนักงานอัยการเป็นเพียงผู้รับผิดชอบตั้งคดีตามความเห็นของพนักงานสอบสวนโดยไม่มีอำนาจสอบสวนหรือเริ่มต้นคดีแต่อย่างใด<sup>13</sup> ถึงแม้ว่ากฎหมายจะให้อำนาจแก่พนักงานอัยการสามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้ส่งพยานมาซักถามได้<sup>14</sup> แต่มาตรการดังกล่าวก็ยังไม่เป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนอย่างเพียงพอทั้งปรากฏว่าในทางปฏิบัติบ่อยครั้งที่พนักงานอัยการไม่ได้รับร่วมมือจากพนักงานสอบสวน<sup>15</sup> อีกทั้งในการสอบสวนเพิ่มเติมตามคำสั่งของพนักงานอัยการก็เป็นการดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนอีกเช่นกัน เมื่อสภาพการณ์เป็นเช่นนี้พนักงานสอบสวนจึงเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการสอบสวนเด็ดขาดเพียงองค์กรเดียว

การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนที่ขาดการตรวจสอบถ่วงดุลจากพนักงานอัยการดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้การสอบสวนคดีอาญาขาดความละเอียดรอบคอบ เป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในหน้าที่ เช่น การสร้างพยานหลักฐานเป็นเท็จเพื่อปรักปรำผู้บริสุทธิ์ หรือแม้กระทั่งการทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาเพื่อให้รับสารภาพ เป็นต้น ระบบการสอบสวนที่ขาดการตรวจสอบถ่วงดุลอย่างมีประสิทธิภาพจึงถือเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้ และส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์จำนวนไม่น้อยต้องได้รับความเดือดร้อนเสียหาย

<sup>9</sup> John H. Langbein. (1977). *Comparative Criminal Procedure: Germany*. p. 17.

<sup>10</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนความผิดนั้น.”

<sup>11</sup> อรุณี กระจ่างแสง. (2532). *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*. หน้า 90.

<sup>12</sup> คณิต ฅ นคร ง (2540). *รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฅ นคร อัยการสูงสุด*.

<sup>13</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 99.

<sup>14</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143 (2) (ก) บัญญัติว่า “สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป.

<sup>15</sup> ระเบียบข้อบังคับและหลักปฏิบัติราชการของกรมอัยการ เล่ม 1 หน้า 1148 และเล่ม 2. หน้า 750.

จากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดการในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งมีตัวอย่างชัดเจนในคดี เซอร์เอน ดันแคน ที่พนักงานสอบสวนสร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมาเพื่อปรักปรำทำให้ผู้บริสุทธิ์ ต้องตกเป็นจำเลยและถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีเป็นเวลานานนับปี โดยมีจำเลยรายหนึ่ง ต้องเสียชีวิตขณะถูกคุมขังอันเนื่องมาจากความผิดพลาดดังกล่าว หากพนักงานอัยการมีอำนาจ เข้าตรวจสอบถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ย่อมทำให้กระบวนการยุติธรรมใน ชั้นนี้ดำเนินไปด้วยความรอบคอบระมัดระวังการแยกแยะระหว่างผู้บริสุทธิ์กับผู้กระทำความผิด จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นส่งผลโดยตรงให้โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดของกระบวนการ ยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนมีน้อยลง โดยประเทศไทยเคยมีความพยายามที่จะผลักดันให้ พนักงานอัยการมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาดังเช่นพนักงานอัยการของต่างประเทศ<sup>16</sup> แต่ความ พยายามดังกล่าวก็ยังไม่บรรลุผล อย่างไรก็ตามปัจจุบันพนักงานอัยการของไทยมีบทบาทในการ ตรวจสอบความจริงในคดีอาญาชั้นสอบสวนมากขึ้น กล่าวคือ พนักงานอัยการมีบทบาท ในการชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์<sup>17</sup> มีบทบาทในการสอบสวนคดีเด็กและ เยาวชน<sup>18</sup> และมีบทบาทในการสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ<sup>19</sup> แม้กระนั้นกระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องของไทยก็ยังไม่เป็นกระบวนการเดียวกัน ทำให้ พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบถ่วงดุลการทำงาน of พนักงานสอบสวนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เป็นผลให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนยังไม่เกิดขึ้นอย่างี่ควรจะเป็น ยิ่งไปกว่านั้นช่วงก่อนปี พ.ศ. 2545 ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนก็ไม่ได้มีส่วนในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนแต่อย่าง ใด เนื่องจากในขณะนั้นการออกหมายอาญาทุกประเภทรวมทั้ง หมายค้น หมายจับ เป็นอำนาจของ

<sup>16</sup> นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้เคยให้ความเห็นถึงการ แบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบของการสอบสวนฟ้องและการร้องออกจากกัน ความตอนหนึ่งว่า “ศาล รัฐบาลนี้ได้ ตระหนักถึงความสำคัญของงานในหน้าที่อัยการ ซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นควบคู่กับการ ดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา ที่มีการแบ่งแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องกับหน้าที่ตัดสินคดีออกจากกันประการ หนึ่งกับอีกประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาที่ย่อมจะต้องถือว่า กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้น สอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันที่จะแบ่งแยกความรับผิดชอบไม่ได้ ฉะนั้น ความรับผิดชอบในการ ดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องนี้จึงชอบที่จะอยู่ที่องค์กรเดียวคือ อัยการมิใช่แบ่งแยกความรับผิดชอบกัน เต็ดขาดดังเช่นที่เป็นอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยจะเร่งรัดแก้ไขให้อัยการได้เข้าควบคุมการ สอบสวนคดีเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาในประเทศเราชอบด้วยระบบที่เป็นสากลโดยเร็วที่สุด.”

<sup>17</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม.

<sup>18</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ, 133 ตริ, 134/2.

<sup>19</sup> พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32.

ตำรวจ โดยการค้นหรือการจับถือเป็นมาตรการสำคัญที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง<sup>20</sup> ดังนั้นการให้องค์กรที่ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย คือ การค้น การจับ และองค์กรที่ทำหน้าตรวจสอบควบคุมดุลพินิจในเรื่องดังกล่าวเป็นองค์กรเดียวกัน<sup>21</sup> ย่อมไม่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน เนื่องจากไม่มีการตรวจสอบการใช้อำนาจจากองค์กรภายนอก (Accountability) อีกทั้งยังเป็นการให้อำนาจแก่ตำรวจที่มากเกินไป<sup>22</sup> ส่งผลให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบไปละเมิดสิทธิของประชาชนอย่างมากมานำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

ปัญหาดังกล่าวทำให้มีแนวความคิดที่จะให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายอาญาทุกชนิดรวมทั้งหมายค้น หมายจับ โดยได้นำหลักการดังกล่าวไปบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540<sup>23</sup> ทำให้ในปัจจุบันศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายอาญา

<sup>20</sup> เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2547). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา*. หน้า 249.

<sup>21</sup> แต่เดิม ในสมัยเมื่อใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษให้ใช้ไปพรากก่อน ร.ศ. 115 ศาลเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจออกหมายจับ ครั้นต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. 2478 กฎหมายกลับให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการออกหมายค้นและหมายจับได้อย่างกว้างขวางโดยปราศจากการตรวจสอบจากองค์กรศาล หรือต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์กรภายนอกอื่นใด ทั้งนี้โดยอ้างอิงถึงจุดมุ่งหมายในเรื่องความคล่องตัวของการใช้อำนาจดังกล่าวเป็นสำคัญ. อ้างถึงใน เสียงชัย สุมิตรวสันต์. (2537). *การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ก่อนการประทับฟ้อง โดยองค์กรศาล*. หน้า 103.)

<sup>22</sup> คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 272-273.

<sup>23</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 237 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณา ว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง ที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย”

อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ขอออกหมายกับศาล โดยที่ไม่ผ่านการกลั่นกรองความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานรวมถึงความจำเป็นในการขอออกหมายจากพนักงานอัยการก่อน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่ผิดแผกไปจากหลักของสากล ทำให้ในบางกรณีมีการออกหมายอาญาที่ง่ายเกินไป จนคุกคามกับการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการออกหมายอาญาจากตำรวจมาเป็นอำนาจของศาลเป็นเพียงแค่การเปลี่ยนอำนาจลงนามในหมายเท่านั้น<sup>24</sup>

การขอออกหมายอาญาที่ไม่ผ่านการกลั่นกรองจากพนักงานอัยการก่อนถือเป็นเรื่องของกฎหมายที่ไม่สมบูรณ์<sup>25</sup> และถือเป็นข้อบกพร่องที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนเพราะเป็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยตรง<sup>26</sup>

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าระบบการสอบสวนคดีอาญาและการขอออกหมายอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ขาดการตรวจสอบถ่วงดุลอย่างมีประสิทธิภาพจากพนักงานอัยการเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนจนประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้รับความเสียหาย

#### 4.1.2 การรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับของพนักงานสอบสวน

คดีอาญาเป็นเรื่องของหลัก “การตรวจสอบ” (Examination Principle) โดยการตรวจสอบความจริงในคดีอาญามีสองชั้น คือ การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานและการตรวจสอบความจริงชั้นศาล

การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานก็คือ การสอบสวน ซึ่งมีเนื้อหา 2 ประการ กล่าวคือ

1. การรวบรวมพยานหลักฐาน
2. การใช้มาตรการบังคับ<sup>27</sup>

##### 4.1.2.1 ความบกพร่องในการรวบรวมพยานหลักฐาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ความหมาย “การสอบสวน” หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพินิจ

มาตรา 238 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การค้นในที่ไรฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ.”

<sup>24</sup> คณิต ฒ นคร จ (2552). *ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. หน้า 45.

<sup>25</sup> แหล่งเดิม. หน้า 46.

<sup>26</sup> แหล่งเดิม. หน้า 39.

<sup>27</sup> คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 422.

ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ<sup>28</sup> โดยพยานหลักฐานที่รวบรวมอาจจะเป็น พยานบุคคล พยานวัตถุหรือพยานเอกสารก็ได้<sup>29</sup>

การสอบสวนเป็นการค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อประสงฆ์ทราบข้อเท็จจริงผิดและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา<sup>30</sup> อีกทั้งพนักงานสอบสวนยังมีอำนาจสอบสวนหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและพฤติการณ์เป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา<sup>31</sup>

การสอบสวนคดีอาญาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐาน 3 ชนิด กล่าวคือ<sup>32</sup>

1. พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหา หรือพยานหลักฐานที่ชี้ชัดผู้ต้องหา
2. พยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาและ
3. พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับการบรรเทาโทษ

ทางปฏิบัติในการรวบรวมพยานหลักฐานปรากฏว่า พนักงานสอบสวนมักจะไม่นำพยานหลักฐานหรือหลักฐานของผู้ต้องหาหากแต่จะฟังของผู้เสียหายเท่านั้น<sup>33</sup> โดยการมุ่งรวบรวมพยานหลักฐานที่พิสูจน์แต่ความผิดของผู้ต้องหาตามแนวทางระเบียบเกี่ยวกับคดีของกรมตำรวจที่กำหนดไว้<sup>34</sup> โดยพนักงานสอบสวนได้ยึดถือและปฏิบัติตามระเบียบของกรมตำรวจดังกล่าวอย่างเคร่งครัดมากกว่าหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสียอีก<sup>35</sup>

<sup>28</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11).

<sup>29</sup> เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 323.

<sup>30</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131.

<sup>31</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138.

<sup>32</sup> ธานิส เกศพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 108.

<sup>33</sup> สำนักงานอัยการสูงสุด สถาบันกฎหมายอาญา. (2539, กุมภาพันธ์). “คดีเซอร์รี่แอน: กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร.” รายงานการเสวนาทาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์, *วารสารอัยการ*, 19 (216). หน้า 9.

<sup>34</sup> ระเบียบเกี่ยวกับคดีของกรมตำรวจ ข้อที่ 254 มีใจข้อความว่า “ตามปกติผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะพิจารณาคดีว่าพ้อมีมูลดำเนินการฟ้องหรือไม่เป็นหลัก หาใช้วินิจฉัยคดีของคู่ความไม่.”

<sup>35</sup> อรุณี กระจ่างแสง. เล่มเดิม. หน้า 91.

เมื่อแนวปฏิบัติของการสอบสวนคดีอาญาเป็นเช่นนี้ จึงส่งผลให้การค้นหาความจริงเกิดขึ้นได้ยากและยังกระทบต่อความเป็นภาวะวิสัยในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน รวมถึงความเป็นธรรมสำหรับผู้ต้องหา ประกอบกับระบบการสอบสวนที่ขาดการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ จึงเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจในทางมิชอบในการบิดเบือนรูปคดีได้ง่าย นำมาซึ่งความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน<sup>36</sup>

ปี พ.ศ. 2538 กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาโดยให้สิทธิผู้ต้องหายื่นคำร้องขอให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนพยานพยานฝ่ายผู้ต้องหาได้<sup>37</sup> มีผลให้ระเบียบของกรมตำรวจเกี่ยวกับคดีถูกยกเลิกไปโดยปริยาย ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงต้องยึดถือระเบียบของกระทรวงมหาดไทยเป็นแนวปฏิบัติ อย่างไรก็ตามพนักงานสอบสวนยังคงยึดถือความสะดวกสบายในการปฏิบัติหน้าที่เป็นหลัก ทำให้การสอบสวนยังคงมุ่งรวบรวมแต่พยานหลักฐานที่เอาผิดกับผู้ต้องหาโดยมักจะอ้างเหตุผลว่าผู้ต้องหาสามารถให้การต่อสู้คดีในชั้นศาลได้<sup>38</sup>

#### 4.1.2.2 ความบกพร่องในการใช้มาตรการบังคับของพนักงานสอบสวน

ปัจจุบันการใช้มาตรการบังคับกับตัวผู้ต้องหาโดยพนักงานสอบสวนมีเพียงการเรียกหรือการออกหมายเรียกเท่านั้น<sup>39</sup> ส่วนการใช้มาตรการบังคับอื่นเป็นอำนาจของศาลหรือผู้พิพากษา<sup>40</sup> โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการออกหมายเรียกผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดมาให้ปากคำหรือทำการสอบสวนและหากผู้ต้องสงสัยไม่มาตามหมายเรียกก็เป็นเหตุให้ศาลออกหมายจับต่อไป<sup>41</sup>

การสอบสวนต้องเริ่มโดยไม่ชักช้าและจะกระทำที่ใด เวลาใดก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย<sup>42</sup> จากหลักการดังกล่าวการสอบสวนไม่ได้เริ่มจากการเรียกหรือการจับ หรือการที่จะต้องได้ตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ แต่การได้ตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐจะเริ่มต่อเมื่อคดีได้คลี่คลายไปถึงจุดหนึ่งที่บ่งชี้ว่า คดีมีมูลและมีความน่าเชื่อถืออย่างมากที่อาจจะต้องการฟ้องร้องต่อไป ประกอบกับการที่ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านซึ่งเป็นไปตาม “หลักฟังความทุกฝ่าย” (audiatur et altera par) เพื่อเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามหลักดังกล่าว

<sup>36</sup> ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 28.

<sup>37</sup> ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2538 ข้อ 8.2.

<sup>38</sup> วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา. หน้า 19.

<sup>39</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 52.

<sup>40</sup> คณิต ณ นคร จ. (2553). กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน. หน้า 55.

<sup>41</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2).

<sup>42</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130.

จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องฟังคำแก้ตัวของผู้ต้องหา<sup>43</sup> กรณีเช่นนี้ต่างหากที่จะต้องมีการออกหมายเรียกหรือขอให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องหาเพื่อดำเนินการต่อไป<sup>44</sup> แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมักจะออกหมายเรียกผู้ต้องสงสัยต่างๆ ที่การรวบรวมพยานหลักฐานยังไม่สมบูรณ์พอ<sup>45</sup> และไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐแต่อย่างใด โดยพนักงานสอบสวนมักใช้วิธีการออกหมายเรียกผู้ต้องสงสัยเพียงเพื่อให้เป็นเงื่อนไขในการขอศาลออกหมายจับเท่านั้น<sup>46</sup> เมื่อสภาพการเป็นเช่นนี้จึงทำให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมากต้องได้รับความเสียหายจากมาตรการบังคับทางอาญาที่ถูกใช้อย่างไม่สอดคล้องต้องตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

#### 4.1.3 การใช้ดุลพินิจควบคุมตัวระหว่างคดีและการปล่อยตัวชั่วคราว

การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐและการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นปัญหาในทางปฏิบัติมาโดยตลอดเนื่องจากผู้ปฏิบัติยังไม่เข้าใจหลักการของกฎหมายอย่างถ่องแท้ จึงมีผลทำให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้มีความผิดเพี้ยนไปและนำมาซึ่งความเสียหายแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ที่ต้องถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาคดี

การควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นการจับ การควบคุมตัวระหว่างสอบสวนหรือการขังถือเป็นข้อยกเว้นซึ่งจะทำได้เฉพาะกรณีที่มีเหตุจำเป็นตามวัตถุประสงค์หลักของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเท่านั้นกล่าวคือ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยความเรียบร้อยและเพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี<sup>47</sup>

เหตุแห่งการจับและการควบคุมตัวระหว่างพิจารณาหรือการขังเป็นเรื่องเดียวกัน แต่การจับซึ่งเกิดขึ้นก่อนไม่ใช่เหตุที่ก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างพิจารณาหรือการขังโดยอัตโนมัติแต่อย่างใด ทั้งนี้เมื่อมีการจับและการควบคุมตัวระหว่างพิจารณาแต่ต่อมาภายหลังเหตุแห่งความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐหมดไป ก็ต้องปล่อยตัวผู้นั้นชั่วคราวหากจะควบคุมตัวต่อก็ต้องพิจารณาถึงเหตุแห่งความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐใหม่อีกครั้ง<sup>48</sup> แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าเมื่อพนักงานสอบสวนได้ตัวผู้ต้องหาที่จะทำการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ทันทีเว้นแต่บุคคลนั้นจะได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว แสดงให้เห็นว่าอำนาจในการควบคุม

<sup>43</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120.

<sup>44</sup> คณิต ฅ นคร ฅ เล่มเดิม. หน้า 57.

<sup>45</sup> คณิต ฅ นคร ฅ เล่มเดิม. หน้า 57.

<sup>46</sup> คณิต ฅ นคร ฅ เล่มเดิม. หน้า 60.

<sup>47</sup> แหล่งเดิม. หน้า 59.

<sup>48</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 338.

ตัวผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนเกิดขึ้นแบบอัตโนมัติภายหลังการจับ<sup>49</sup> ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับหลักการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐทำให้ผู้บริสุทธิ์จำนวนมากต้องสูญเสียอิสรภาพจากการถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวน

การควบคุมตัวระหว่างพิจารณาหรือการขังจะต้องพิจารณาถึงเหตุหลักและเหตุรอง โดยเหตุหลักคือ เหตุอันควรที่เชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่อกวนตราบปรการอื่น ส่วนเหตุรองคือ เหตุแห่งความร้ายแรงของความผิด ซึ่งในกรณีที่มีเหตุหลักการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐย่อมมีความจำเป็นเสมอและส่งผลให้ไม่สามารถปล่อยตัวชั่วคราวได้ เพราะจะทำให้การดำเนินคดีของรัฐไม่อาจเป็นไปได้โดยเรียบร้อย และขัดขวางต่อการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา แต่ในกรณีมีเหตุรองหรือเหตุแห่งความร้ายแรงของการกระทำความผิดอาจมีการปล่อยตัวชั่วคราวได้ตามสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ<sup>50</sup> แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนหรือแม้กระทั่งศาลไม่ได้มีการพิจารณาแยกแยะความเป็นเหตุหลักและเหตุรองของการควบคุมตัวระหว่างพิจารณา โดยมักที่จะพิจารณาเหตุแห่งความร้ายแรงของความผิดซึ่งเป็นเหตุรองในลักษณะเดียวกับเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานและเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่อกวนตราบปรการอื่นซึ่งเป็นเหตุหลัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่ได้พิจารณาถึงความจำเป็นของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐนั่นเอง<sup>51</sup> ดังนั้นในทางปฏิบัติจึงมีการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเสมอๆ เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาจำนวนมากถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนจนได้รับความเสียหาย

ปัญหาสำคัญที่ต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาดุลพินิจในการปล่อยตัวชั่วคราว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่อง การเรียกประกันหรือหลักประกันในการสั่งปล่อยตัวชั่วคราว

การปล่อยตัวชั่วคราวคือ การให้ประกันตัวโดยสามารถขอได้ตั้งแต่ผู้ต้องหาถูกจับและถูกควบคุมตัวตลอดไปจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด<sup>52</sup>

การปล่อยตัวชั่วคราวมี 3 ประเภท<sup>53</sup> ได้แก่

1. การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีประกัน
2. การปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกัน และ
3. การปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน

<sup>49</sup> คณิต ฅ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 26.

<sup>50</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40.

<sup>51</sup> คณิต ฅ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 61.

<sup>52</sup> เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 392.

<sup>53</sup> คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 370.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานและศาลใช้ดุลพินิจสั่งคำร้องปล่อยตัวชั่วคราวอย่างกว้างขวาง แต่หลักการสำคัญคือการให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีประกันได้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี แต่ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปีขึ้นไปการปล่อยตัวชั่วคราวต้องมีประกันโดยจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้<sup>54</sup>

การที่กฎหมายกำหนดให้การปล่อยตัวชั่วคราวจะเรียกหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ตามที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า โดยหลักกฎหมายไม่ได้เรียกร้องหลักประกัน ทั้งนี้เพื่อมุ่งที่จะให้มีการปล่อยชั่วคราวในคดีอาญาเป็นส่วนใหญ่ อันจะทำให้ผู้บริสุทธิ์ได้รับความคุ้มครองมากขึ้น นอกจากนี้บทบัญญัติดังกล่าวยังเป็นข้อสนับสนุนว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยยึดถือหลักการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นหลักการคุมขังเป็นข้อยกเว้น<sup>55</sup>

อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ได้ถูกนำไปใช้เท่าใดนัก โดยส่วนใหญ่การปล่อยตัวชั่วคราวมักเรียกหลักประกันด้วยเสมอ ดังจะเห็นได้จากการขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นศาลต่างก็มีการกำหนดบัญชีราคาหลักทรัพย์หรือบัญชีราคาหลักประกันเบื้องต้นที่จะใช้ในการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในความคิดฐานต่างๆ ไว้และจากการศึกษาถึงการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นศาลพบว่า ศาลมักอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกันเสมอ<sup>56</sup> โดยในกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวก็มักจะทำให้เหตุผลว่า ประกันหรือหลักประกันไม่เพียงพอที่จะป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ซึ่งเป็นการสั่งคำร้องที่ไม่คำนึงถึงความจำเป็นของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐและผิดหลักกฎหมายในเรื่องการปล่อยชั่วคราวอย่างยิ่ง<sup>57</sup>

การที่ผู้ต้องหาไม่ได้รับโอกาสให้ปล่อยตัวชั่วคราว เนื่องจากเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายยึดถือระเบียบของหน่วยงานที่กำหนดให้ใช้ตัวเงินเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปล่อยชั่วคราวอย่างเคร่งครัด<sup>58</sup> เมื่อแนวปฏิบัติเป็นเช่นนี้จึงทำให้การปล่อยชั่วคราวขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถอำนวยความสะดวกและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม นอกจากนี้ยังมีแนวปฏิบัติซึ่งเกิดขึ้นมากในการปล่อยตัวชั่วคราวชั้นพนักงานสอบสวนกล่าวคือ พนักงานสอบสวนมักจะไม่สั่งคำร้องขอประกันตัวในทันทีโดยอ้างว่าไม่มีอำนาจสั่ง และในบางกรณีมีการแจ้งขอหาหนักกว่าความเป็นจริง

<sup>54</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110.

<sup>55</sup> ทวีวัฒน์ ชาราจันทร์, เล่มเดิม, หน้า 37.

<sup>56</sup> คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม, หน้า 372.

<sup>57</sup> อารีทรัพย์ กลั่นนุรักษ์, (2545), การปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไข, หน้า 80 – 81.

<sup>58</sup> อุทัย อาทิวา, เล่มเดิม, หน้า 308.

เพื่อให้มีโอกาสดูแลงานได้ยาวนานและเป็นข้ออ้างในการเรียกหลักประกันที่สูงอีกด้วย<sup>59</sup> จึงกล่าวได้ว่าการที่ศาลหรือพนักงานสอบสวนไม่คำนึงถึงความจำเป็นของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐและให้ความสำคัญกับการเรียกหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวที่สมควรเช่นนี้จึงทำให้การใช้ดุลพินิจสวนทางกับหลักเกณฑ์ที่กฎหมายส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญาต้องถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาคดีของศาลจนได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก

#### 4.1.4 พนักงานสอบสวนขาดความเป็นภาวะวิสัยในการปฏิบัติหน้าที่

ตำรวจเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาโดยทำหน้าที่ต้นธารของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบซึ่งเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญยิ่ง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีโดยเฉพาะในขั้นตอนของการจับกุมและสอบสวนได้สร้างปัญหาและก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมาก ตั้งแต่ปัญหาการจับผิดตัวและการควบคุมหรือขังในระหว่างการสอบสวน เช่น ในกรณีของนายวัชรินทร์ ชำเกตุ<sup>60</sup> รวมถึงขั้นตอนของการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนอาจดำเนินการไม่รอบคอบหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แฉ่งข้อหาที่หนักกว่าความเป็นจริง ชักงู หลอกหลวง หรือใช้กำลังให้ผู้ต้องหารับสารภาพ การสร้างพยานหลักฐานเท็จ เช่นการให้บุคคลเป็นพยานเท็จเพื่อปรักปรำผู้ต้องหา หรือพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ไม่ได้มาตรฐาน มีความผิดพลาดคลาดเคลื่อน<sup>61</sup> ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ขาดความเป็นภาวะวิสัย

“ภาวะวิสัย” มีความหมายตรงกับคำว่า “Objectivity” ในภาษาอังกฤษซึ่งหมายถึงการยึดวัตถุวิสัย ข้อเท็จจริงภายนอก ความเป็นรูปธรรม<sup>62</sup>

เมื่อนำความหมายของความภาวะวิสัยมาให้ความหมายในบริบทของพนักงานสอบสวนจึงหมายถึง การดำเนินคดีอาญาที่พึงกระทำพึงปฏิบัติในฐานะเจ้าพนักงานเพื่อค้นหาความจริงโดยต้องกระทำด้วยความเป็นอิสระปลอดจากการแทรกแซง เป็นกลาง ละเอียดถี่ถ้วนตามความเป็นจริง ทำให้สิ้นกระแสความปราศจากฉันทาคติ<sup>63</sup>

<sup>59</sup> ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 39.

<sup>60</sup> ไทยรัฐ. (2555, 21 กรกฎาคม). ทีมข่าวหน้า 1. แท็กซีแพะรินน้ำตา นุกขอบคุณไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2556, <http://www.thairath.co.th/content/newspaper/277667>

<sup>61</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 9.

<sup>62</sup> สืบค้นจาก <http://www.siamdic.com>

<sup>63</sup> ศิพร โกวิท. (2551). ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน. หน้า 12.

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวนมีดังนี้

#### 4.1.4.1 ทศนะคติในการปฏิบัติหน้าที่และการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา จึงส่งผลโดยตรงต่อทศนะคติในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ซึ่งเห็นได้จากการที่พนักงานสอบสวนมักจะเชื่อถือผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษและตั้งตนเป็นปฏิบัติกับผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มคดีส่งผลกระทบต่อกรรวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวน<sup>64</sup>

การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและพนักงานสอบสวนยังคงยึดติดกับหลัก Crime Control Model<sup>65</sup> ซึ่งเน้นการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเท่าที่ควร การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงอิงอยู่กับอำนาจนิยม ประกอบกับการขาดคุณธรรมและจริยธรรมรวมถึงความไม่เข้าใจหลักการพื้นฐานของการใช้มาตรการบังคับทางอาญา<sup>66</sup> ส่งผลให้เกิดความรุนแรงและการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาจำนวนมาก เช่น การใช้อำนาจบังคับ ข่มขู่ ทำร้ายร่างกายด้วยวิธีการต่างๆ การทรมาน หรือให้คำมั่นสัญญา เพื่อให้ผู้ต้องหารับสารภาพ เป็นต้น

การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนบางส่วนไม่อาจเป็นที่พึงของประชาชนได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้ในกรณีที่มีความผิดพลาดในขั้นตอนของการร้องทุกข์กล่าวโทษเช่น มีการแจ้งความเท็จ หรือเข้าใจผิดหรือจำผู้ต้องหาผิดก็อาจทำให้ผู้บริสุทธิ์ถูกดำเนินคดีอาญาด้วยความผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทศนะคติและการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนมีผลต่อความเป็นภาวะวิสัยในการปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่ง<sup>67</sup>

#### 4.1.4.2 ปัญหาการถูกแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่

ระเบียบและระบบการบริหารงานภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่เอื้อที่จะให้พนักงานสอบสวนทำงานได้โดยอิสระ เพราะมีการควบคุมกันเป็นลำดับขั้น ซึ่งจะเห็นได้จากในคดีที่ได้รับความสนใจจากประชาชนและสื่อมวลชนผู้บังคับบัญชาระดับสูงจะเข้ามาแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่และถ้าหากมีการแทรกแซงจนเกินขอบเขตย่อมมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ได้ นอกจากนี้ปัญหาการวิงวอนทั้งจากผู้มีอิทธิพลหรือรู้จักกับผู้มีอิทธิพลหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือแม้กระทั่งการถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองก็มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ

<sup>64</sup> รายละเอียดในหัวข้อ 3.2.1

<sup>65</sup> คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจ กระทรวงยุติธรรม. (2550). รายงานการสัมมนาปฏิรูปตำรวจประชาชนคืออะไร. หน้า 17-18.

<sup>66</sup> รายละเอียดในหัวข้อ 3.2.2

<sup>67</sup> ศิพร โกวิท. เล่มเดิม. หน้า 108-113.

พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือนที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของฝ่ายการเมืองโดยตรงนั่นเอง

การถูกแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการร้องขอจากผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองและหากไม่ปฏิบัติตามก็อาจมีผลกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความดีความชอบได้ ดังนั้นการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรย่อมมีผลกระทบต่อโดยตรงกับความเป็นภาวะวิสัยและความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

นอกจากนี้แรงกดดันจากสังคมหรือการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ หรือสื่อออนไลน์ในปัจจุบันก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พนักงานสอบสวนต้องรีบเร่งหาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีภายใต้กรอบระยะเวลาที่ผู้บังคับบัญชากำหนดไว้ เมื่อถูกความกดดันจากรอบด้านจึงทำให้เกิดความผิดพลาดเช่น การจับแพะ การปั้นพยานหลักฐาน เป็นต้น<sup>68</sup>

#### 4.1.4.3 ปัญหาเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทน

สวัสดิการและค่าตอบแทนของพนักงานสอบสวนเมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมเช่น อัยการหรือศาลพบว่าอัตราเงินเดือนของพนักงานสอบสวนยังน้อยกว่าอยู่มาก ทั้งที่เนื้องานของพนักงานสอบสวนต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานทุกขั้นตอน โดยหน้าที่สำคัญคือ การรวมพยานหลักฐานทั้งหมดและทำสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นเพื่อให้อัยการสั่งคดี นอกจากนี้พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมตามคำสั่งของพนักงานอัยการจึงอาจกล่าวได้ว่าพนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบในความเป็นธรรมของกลุ่มความในคดีเช่นเดียวกับพนักงานอัยการและผู้พิพากษา

รายได้ของพนักงานสอบสวนเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณของคดีที่รับผิดชอบและค่าครองชีพในปัจจุบันถือว่ายังน้อยอยู่มาก ซึ่งรายได้ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พนักงานสอบสวนขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่และยังเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตต่อหน้าที่โดยการแสวงหาผลประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายจากประชาชน

สวัสดิการเป็นเครื่องกระตุ้นหรือส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนให้ เป็นไปอย่างรวดเร็วหรือล่าช้า ปัจจุบันพนักงานสอบสวนยังขาดอุปกรณ์หรือเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หลายประการเช่น คอมพิวเตอร์สำหรับพิมพ์สำนวนการสอบสวน รถยนต์สำหรับการออกตรวจสถานที่เกิดเหตุหรือค้นหาติดตามพยานหลักฐาน ปืนสำหรับใช้ปฏิบัติหน้าที่รวมทั้งจ่ายเงินส่วนตัวให้กับสายลับในการทำงาน เหล่านี้พนักงานสอบสวนต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวเพื่อซื้อหามาเองทั้งสิ้น

<sup>68</sup> แหล่งเดิม. หน้า 114.

เมื่อพนักงานสอบสวนขาดเงินและสวัสดิการอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตและปฏิบัติหน้าที่จึงเกิดพฤติกรรมที่เรียกว่า “ตีเมืองขึ้น” ในท้องที่รับผิดชอบโดยมักจะไปรีดไถจากสถานบริการต่างๆ เช่น ผับ บาร์อาบอบนวด ซ่อง บ่อนการพนัน เพื่อได้เงินมาใช้ สิ่งเหล่านี้เป็นการบ่อนทำลายองค์กรตำรวจและความศรัทธาเชื่อมั่นของประชาชนและมีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน<sup>69</sup>

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนเกิดความผิดพลาดมีสาเหตุที่สำคัญสองประการ กล่าวคือ ประการแรกเกิดจากความบกพร่องของระบบกฎหมาย ประการที่สองคือ ความบกพร่องจากตัวบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งความบกพร่องดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายโดยตรงต่อบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาเนื่องจากความผิดพลาดและถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวน ด้วยเหตุนี้รัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้ามาเยียวยาความเสียหายให้แก่บุคคลเหล่านั้น นอกจากปัจจัยพื้นฐานที่เป็นต้นเหตุของความผิดพลาดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีปัจจัยที่พื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นความผิดพลาดที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของพนักงานสอบสวน แต่การใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลจนได้รับความเสียหาย ซึ่งความผิดพลาดดังกล่าวมีสาเหตุมาจาก การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพนั่นเอง ซึ่งในกรณีนี้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะไม่มีสิทธิเรียกร้องใดๆ เอากับรัฐหรือเจ้าหน้าที่โดยทำได้เพียงจำยอมรับผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นซึ่งต้องถือว่าเป็นความโชคร้ายของผู้นั้นและเป็นการยุติธรรมอย่างยิ่ง ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงที่ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจากความผิดพลาดโดยการเข้ามาเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น<sup>70</sup>

<sup>69</sup> แหล่งเดิม. หน้า 107.

<sup>70</sup> ณรงค์ ใจหาญ. (2555). *สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของผู้ต้องหา จำเลย และค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา* (คำกล่าวในงานสัมมนาทางวิชาการและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 20 กรกฎาคม 2555).

## 4.2 วิเคราะห์ความจำเป็นและเหตุผลในการชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

หัวข้อนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ความจำเป็นและเหตุผลในการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน ทั้งนี้เพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนการนำมาตรการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหามาบังคับใช้

### 4.2.1 ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน

การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนมีการใช้มาตรการบังคับที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างรุนแรง เช่น การจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวน เป็นต้น โดยพนักงานสอบสวนสามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแต่ไม่เกิน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้ตัวผู้ต้องหามาที่สถานีตำรวจจากนั้นหากมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ในระหว่างการสอบสวนต่อไปพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแล้วแต่กรณีจะขอฝากขังผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งในชั้นนี้ผู้ต้องหาจะถูกควบคุมตัวไว้สูงสุดเป็นเวลาถึง 84 วัน

ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากสาเหตุใดก็แล้วแต่ผลที่ตามมาคือการทำหน้าที่บุคคลที่มีได้กระทำความผิดต้องถูกดำเนินคดีอาญาและถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนจนก่อให้เกิดความเสียหายหลายประการกล่าวคือ ต้องทุกข์ทรมานจากการสูญเสียอิสรภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความเครียดและความวิตกกังวลจากการถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ปัญหาสุขภาพลักษณะ สิ่งแวดล้อมและการดำรงชีวิตภายในเรือนจำ ทั้งนี้เนื่องจากแนวปฏิบัติของไทยจะนำผู้ต้องหาไปควบคุมไว้ในเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาด<sup>71</sup> นอกจากนี้ยังมีผลกระทบโดยตรงต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว รวมทั้งชื่อเสียงทางทำมาหาได้ เนื่องจากการคุมขังในระหว่างการสอบสวนเป็นการแยกผู้ถูกดำเนินคดีออกจากส่วนรวม จึงทำให้บุคคลที่มีได้กระทำความผิดถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในชั้นศาลนำมาซึ่งความอับอาย เสื่อมเสียชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ<sup>72</sup> อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ หน้าที่การงาน รายได้ และในกรณีที่ผู้ถูกคุมขังเป็นหัวหน้าครอบครัวย่อมมีผลโดยตรงต่อสมาชิกภายในครอบครัวด้วย แม้ต่อมาในภายหลัง

<sup>71</sup> แถลงการณ์ของสภาทนายความ เรื่อง อำนาจพนักงานสอบสวนที่ขัดรัฐธรรมนูญและขัดต่อกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2551 ลงนามโดย นายเดชอุดม ไกรฤทธิ นายกสภาทนายความ.

<sup>72</sup> สถาบันกฎหมายอาญา สำนักอัยการสูงสุด. เล่มเดิม. หน้า 37.

พนักงานอัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องและปล่อยตัวไป แต่การถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าวก็ย่อมมีผลกระทบต่อหน้าที่การงานความเชื่อถือและความไว้วางใจของนายจ้างที่จะรับเข้าทำงานในอนาคต<sup>73</sup>

นอกจากความเสียหายที่บุคคลเหล่านั้นได้รับในระหว่างถูกคุมขังดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนยังเป็นการตัดโอกาสในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาตามหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี<sup>74</sup> เช่น ตัดโอกาสในการจัดหาทนายความ ตัดโอกาสในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ นอกจากนี้ผู้ต้องหาจะต้องรับภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีด้วยตัวเองทั้งหมด ซึ่งภาระค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีที่ต้องเสียไปเปรียบเสมือนการซ้ำเติมให้ได้รับผลร้ายจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมมากขึ้นไปอีก

4.2.2 ผู้ที่มีได้กระทำความผิดที่ได้รับความเสียหายจากการถูกคุมขังมากกว่าผู้กระทำความผิด ความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นทั้งหมดเป็นความเสียหายที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนต้องประสบ เนื่องจากเป็นผลกระทบโดยตรงจากการใช้มาตรการบังคับทางอาญา ซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยจำต้องทนและยอมรับในความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ ในประเด็นนี้สามารถอธิบายความแตกต่างระหว่างผู้ถูกกล่าวหาที่ศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดและได้รับโทษกับผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด กล่าวคือ ในกรณีแรกหากผู้ต้องหาต้องรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาระยะเวลาในการถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีก่อนศาลมีคำพิพากษานำมาหักกับโทษจำคุกที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาได้ ตามหลักในประมวลกฎหมายอาญา<sup>75</sup> ส่วนในกรณีของจำเลยที่ศาลมีคำพิพากษาว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดระยะเวลาที่ถูกคุมขังดังกล่าวไม่มีผลที่จะทำให้ผู้ต้องหาได้รับคืนความเสียหายจากการถูกจำกัดเสรีภาพแต่อย่างใด ในทำนองเดียวกันกับกรณีของผู้ที่มีได้กระทำความผิดและถูกดำเนินคดีอาญาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน หากต่อมาพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ระยะเวลาที่บุคคลเหล่านั้นถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนก็ไม่มีผลทำให้ผู้ต้องหาได้รับคืนความเสียหายจากการถูกจำกัดเสรีภาพเช่นกัน

<sup>73</sup> มาลี ทองสุวรรณรักษ์. (2524). *การคุมขังและกักผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา*. หน้า 194-195.

<sup>74</sup> อุทัย อาทิวา. เล่มเดิม. หน้า 307.

<sup>75</sup> ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 22 บัญญัติว่า “โทษจำคุก ให้เริ่มนับแต่วันมีคำพิพากษา แต่ถ้าผู้ต้องหาพิพากษาถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษา ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษา เว้นแต่คำพิพากษานั้นจะกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

ในกรณีที่คำพิพากษาก่อไว้เป็นอย่างอื่น โทษจำคุกตามคำพิพากษาเมื่อรวมจำนวนวันที่ถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาในคดีเรื่องนั้นเข้าด้วยแล้ว ต้องไม่เกินอัตราโทษขั้นสูงของกฎหมายที่กำหนดไว้ สำหรับความผิดที่ได้กระทำลงนั้น ทั้งนี้ไม่เป็นการกระทบกระเทือนบทบัญญัติในมาตรา 91.”

เมื่อพิจารณาถึงความชอบธรรมของการคุ้มครองผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี กรณีของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดกับผู้กระทำความผิดจริงการดำเนินคดีอาญากับบุคคลทั้งสองจำพวกย่อมส่งผลกระทบต่อที่แตกต่างกัน โดยในกรณีของผู้กระทำความผิดจริงการที่บุคคลนั้นต้องถูกจำกัดเสรีภาพส่วนหนึ่งก็เป็นผลจากความผิดที่ตนเองได้กระทำขึ้น แต่สำหรับบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาจากระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดย่อมได้รับความเสียหายมากกว่า เนื่องจากต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ด้วยเหตุนี้บุคคลดังกล่าวจึงสมควรได้พิจารณาให้ค่าทดแทนอย่างยิ่ง<sup>76</sup>

#### 4.2.3 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องค่าทดแทน

จากที่กล่าวถึงหลักเกณฑ์และข้อจำกัดในการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าทดแทนในหัวข้อที่ 2.3.4 จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าทดแทนอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมซึ่งใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหา จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาจะสามารถรวบรวมพยานหลักฐานสำคัญที่อยู่ในความครอบครองของรัฐซึ่งมีสถานะที่เหนือกว่าบุคคลธรรมดา และนำสืบให้ศาลเห็นถึงการกระทำที่เป็นการจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งผู้เสียหายยังต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการว่าจ้างทนายความเพื่อต่อสู้คดีในชั้นศาลและหากผู้เสียหายไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะว่าจ้างทนายความที่มีความสามารถย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อผลแพ้ชนะในคดี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน โดยการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมยังขาดความแน่นอนและหลักประกันสำหรับผู้เสียหายที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทน ดังนั้นวิธีการดังกล่าวจึงไม่อาจคุ้มครองสิทธิของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนได้ดีเท่าที่ควร

ประกอบกับในบางกรณีความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของพนักงานสอบสวนที่ใช้อำนาจตามกฎหมายแต่เป็นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเนื่องจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายจะไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 อีกทั้งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ก็มีได้ให้ความคุ้มครองถึงกรณีความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นในชั้นพนักงานสอบสวน ทำให้บุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาแต่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ต้องทนรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียอิสรภาพจาก

<sup>76</sup> ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 8.

การถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนรวมทั้งความสูญเสียในทางชื่อเสียงและทางทำมาหาได้ โดยต้องถือว่าเป็นความโชคร้ายของบุคคลนั้นซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่ธรรมกับบุคคลที่ได้รับความเสียหายอย่างยิ่ง

การใช้มาตรการบังคับทางอาญาเป็นสิ่งที่จำเป็นและสมควรเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ แต่ในขณะเดียวกันกระบวนการยุติธรรมก็ไม่ควรเพิกเฉยหรือมองข้ามสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ต้องเสียไปจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวน<sup>77</sup> ด้วยเหตุนี้บุคคลที่มีได้กระทำความผิดจึงสมควรได้รับการคุ้มครองโดยการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาความเสียหายด้วยการจ่ายค่าทดแทน

#### 4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการเยียวยาผู้ต้องหาอันเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

หัวข้อนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ถึงมาตรการเยียวยาผู้ต้องหาอันเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศไทยเปรียบเทียบกับมาตรการเยียวยาในต่างประเทศ เพื่อชี้ให้เห็นถึงมาตรฐานของการให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในต่างประเทศและเป็นแนวทางในการนำมาตรการเยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาบังคับใช้ในประเทศไทยต่อไป

##### 4.3.1 วิเคราะห์มาตรการเยียวยาผู้ต้องหาในประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากสาเหตุใดก็ล้วนแต่สร้างความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาที่ตกเป็นเหยื่อของความผิดพลาดนั้นทั้งสิ้นและเพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการเยียวยาผู้ต้องหาที่มีได้เป็นผู้กระทำความผิดในประเทศไทย ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาจากความผิดพลาดในคดีต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นกับนายชรินทร์ ชำเกตุ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2555 พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลลาดกระบังได้จับกุมตัวนายชรินทร์ ชำเกตุ อายุ 35 ปี อาชีพขับรถแท็กซี่ โดยถูกดำเนินคดีในข้อหาชิงทรัพย์ พนักงานสอบสวนได้นำผู้เสียหายมาชี้ตัว และให้นายชรินทร์ฯเซ็นชื่อรับทราบข้อกล่าวหา โดยไม่ฟังคำชี้แจงใดๆ จากนั้นได้นำตัวนายชรินทร์ฯไปแถลงข่าวต่อหน้าสื่อมวลชนจำนวนมาก อีกทั้งยังได้คัดค้านการขอประกันตัวเนื่องจากเป็นเหตุฉุกเฉิน ทำให้นายชรินทร์ฯถูกควบคุมตัวที่สถานีตำรวจเป็นเวลา 2 วัน และถูกควบคุมตัวในเรือนจำจังหวัดมินบุรีอีกเป็นเวลาถึง 7 วัน จนกระทั่งพี่ชายของนายชรินทร์ฯได้นำภาพจากกล้องวงจรปิดไปให้พนักงานสอบสวนเพื่อใช้เป็น

<sup>77</sup> มาลี ทองภูสวรรค์. เล่มเดิม. หน้า 194-195.

พยานหลักฐานยืนยันว่าในขณะที่เกิดเหตุ นายชรินทร์ฯ อยู่ที่จังหวัดชัยนาท ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับกุมตัวนายทินภัทร สิริ โสภากาโชติกุลผู้กระทำความผิดตัวจริงได้ โดยนายทินภัทรฯ ได้รับสารภาพว่าเป็นผู้ก่อเหตุชิงทรัพย์ และได้นำทะเบียนรถแท็กซี่ของนายชรินทร์ฯ ไปติดอาพรางทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับคนร้ายผิดตัว

หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนได้ยื่นคำร้องขอปล่อยนายชรินทร์ฯ ต่อศาลจังหวัดมิ่นบุรี โดยนายชรินทร์ฯ กล่าวว่า “ช่วงเวลาที่ถูกคุมขังในเรือนจำ คิดถึงลูกทั้งสองมากที่สุดเพราะเกรงสังคมจะประณามว่ามีพ่อเป็นคนจี้คุก และสงสารลูกเนื่องจากเพื่อนบ้านไม่ให้ลูกมาเล่นด้วย อีกทั้งยังถูกหาว่าเป็นลูกโจร ตนเองแอบร้องไห้ในคุกทุกวันและเคยคิดฆ่าตัวตายจึงตั้งเสียให้ภรรยาดูแลลูกชายทั้งสองแทนตน นับว่าเป็นช่วงเวลาที่เราทุกข์ที่สุดในชีวิตตน ได้แต่เพียงรอวันตัดสินรับชะตากรรมที่ไม่ได้ก่อขึ้น จนกระทั่งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์แจ้งว่าจับผู้ต้องหาตัวจริงได้แล้วจึงได้รับอิสรภาพ” โดยหลังจากนั้น พลตำรวจโทคำรณวิทย์ ธูปกระจ่าง ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ได้มอบเงินส่วนตัวเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่นายชรินทร์ฯ ซึ่งเป็นแพะในคดีนี้จำนวน 20,000 บาท<sup>78</sup>

ตัวอย่างอีกคดีที่เกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นกับนางสาวอรทัย พลเสน เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2553 พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลสายไหมได้เข้าจับกุม นางสาวอรทัย พลเสน ที่โรงพยาบาลเอกชนจังหวัดชลบุรี ตามหมายจับในข้อหาเมียเสพติดไว้ในครอบครองและจำหน่ายจำนวน 486 เม็ด เนื่องจากในปี พ.ศ. 2551 มีการตรวจพบยาเสพติดในห้องที่มีชื่อ นางสาวอรทัยฯ เป็นผู้เช่าพร้อมหลักฐานตามสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและทะเบียนบ้าน โดยผู้ให้เช่ายืนยันว่า นางสาวอรทัยฯ เป็นผู้เช่าจริงเป็นเหตุให้นางสาวอรทัยฯ ถูกคุมขังที่เรือนจำจังหวัดมิ่นบุรีเป็นเวลาถึง 7 วัน ต่อมาญาติของนางสาวอรทัยฯ ได้นำพยานหลักฐานมายืนยันกับนักสอบสวนว่านางสาวอรทัยฯ ไม่เคยเข้ามาทำงานหรือพักอาศัยในกรุงเทพมหานคร อีกทั้งสัญญาเช่าก็ไม่ใช่ลายมือชื่อของนางสาวอรทัยฯ แต่อย่างใด พนักงานสอบสวนจึงได้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมพบว่าเป็นการจับกุมผิดตัว เนื่องจากชื่อนามสกุล ทะเบียนบ้านตามบัตรประจำตัวประชาชนถูกปลอมแปลงเพื่อใช้ในการกระทำความผิด ประกอบกับผู้ร่วมกระทำความผิดอีกสองรายที่ถูกจับกุมก่อนหน้านี้ได้ให้การยืนยันว่านางสาวอรทัยฯ ไม่ใช่ผู้ร่วมกระทำความผิด พนักงานสอบสวนจึงได้ยื่นคำร้องขอเพิกถอนหมายจับและปล่อยตัวไป จากเหตุการณ์ดังกล่าวสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้แสดงความขอโทษและมอบเงินช่วยเหลือจำนวน 20,000 บาท เพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหาย แต่นางสาวอรทัยฯ ได้ปฏิเสธที่จะรับเงินจำนวนดังกล่าว โดยกล่าวเพียงว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ตนเองได้รับรู้ถึงความทุกข์ทรมาน

<sup>78</sup> แท็กซี่แพะรินน้ำตา บุกขอขอบคุณไทยรัฐ. เล่มเดิม.

ของการใช้ชีวิตในเรือนจำและเข้าใจถึงหัวอกของบุคคลที่ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดแต่ต้องถูกคุมขัง<sup>79</sup>

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นกับนายชรินทร์ฯ และนางสาวอรทัยฯ ได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและสร้างความเสียหายแก่ร่างกาย จิตใจ ชื่อเสียงของบุคคลทั้งสองรวมทั้งสมาชิกในครอบครัว โดยประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาคือ ประเทศไทยมีกฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาหรือไม่ ในประเด็นนี้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงไม่ได้กำหนดเงื่อนไขในการเยียวยาผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ทำให้นายชรินทร์ฯ และนางสาวอรทัยฯ บุคคลที่ได้รับการได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ได้รับการเยียวยาตามพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยในกรณีนี้หากนายชรินทร์ฯ และนางสาวอรทัยฯ จะได้รับการเยียวยาด้วยการจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมาย พนักงานอัยการจะต้องฟ้องผู้บริสุทธิ์ทั้งสองต่อศาลให้ตกอยู่ในสถานะของจำเลยและดำเนินการถอนฟ้องในภายหลัง<sup>80</sup> เมื่อพิจารณาแล้วเงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองดังกล่าวมุ่งพิจารณาแต่สถานะของบุคคลเท่านั้นกล่าวคือ หากบุคคลถูกดำเนินคดีอาญาจนตกอยู่ในสถานะจำเลย<sup>81</sup> และพนักงานอัยการได้ถอนฟ้องก็จะมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมาย แต่ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ทำให้บุคคลมิได้อยู่ในสถานะเป็นจำเลย ก็จะไม่มีความเสียหายที่ได้รับค่าทดแทน ทั้งๆ ที่จำเลยและผู้ต้องหาดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนเช่นเดียวกัน

เงื่อนไขการจ่ายค่าทดแทนที่ไม่ทั่วถึงและเท่าเทียม ทำให้รัฐไม่อาจคืนความเป็นธรรมให้แก่ผู้ต้องหาที่ได้รับการได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนได้ ดังนั้นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจึงต้องถือเป็นความโศกเศร้าของนายชรินทร์ฯ และนางสาวอรทัยฯ

<sup>79</sup> Manager. (2554, 7 มกราคม). ตร.มอบ 2 หมิ่นเป็นน้ำใจและขอโทษเหยื่อถูกจับผิดตัว. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2556, จาก [www.manager.co.th/crime](http://www.manager.co.th/crime)

<sup>80</sup> พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลย พ.ศ. 2544 มาตรา 20(3) บัญญัติว่า จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ต้อง ปราบกฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างการดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการพิจารณาคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงรับฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยมิได้เป็นความผิด.

<sup>81</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(3) บัญญัติว่า ในประมวลกฎหมายนี้ “จำเลย” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด.

ที่ถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและถูกคุมขังต่างๆ ที่มีได้เป็นผู้มิได้กระทำความผิด อีกทั้งไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เนื่องจากสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ในชั้นพนักงานสอบสวนจึงไม่ถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลซึ่งไม่เป็นธรรมกับบุคคลทั้งสองอย่างยิ่ง

มาตรการในการเยียวยาผู้ต้องหาตามที่ปรากฏในคดีทั้งสองเรื่องเป็นเพียงแต่การจ่ายเงินส่วนตัวตามความพึงพอใจ เพื่อแสดงความรับผิดชอบและเป็นการขอโทษต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเท่านั้น โดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่าทดแทนที่แน่นอนและเหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะได้รับการช่วยเหลือเยียวยาอย่างน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนและการตกเป็นทิวทัศน์วิจารย์ของสังคมเท่านั้น จึงทำให้ไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายและคืนความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงต้องมีกฎหมายที่กำหนดมาตรการให้ความคุ้มครองที่ชัดเจน เพื่อสามารถเยียวยาความเสียหายและคืนความเป็นธรรมให้กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างบรรทัดฐานการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีความระมัดระวังละเอียดรอบคอบเพื่อให้สามารถแยกแยะผู้บริสุทธิ์กับผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและที่สำคัญมาตรการดังกล่าวยังเป็นการคุ้มครองผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดซึ่งมีสาเหตุมาจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพนั่นเอง

#### 4.3.2 วิเคราะห์มาตรการเยียวยาผู้ต้องหาในต่างประเทศ

นานาอารยะประเทศต่างมีกฎหมายที่กำหนดมาตรการเยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนและทำให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้ดำเนินไปด้วยความระมัดระวังละเอียดรอบคอบอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเทศในกลุ่มซิวิลลอว์เช่น สวีเดนมีกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาที่เป็นหลักประกันให้กับประชาชนในลักษณะของสวัสดิการโดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกจำกัดเสรีภาพไว้ในระยะเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมง ในฐานะผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดอาญา มีสิทธิได้รับค่าทดแทนสำหรับการถูกจำกัดเสรีภาพนั้นต่อเมื่อศาลพิพากษายกฟ้อง มีคำสั่งไม่ฟ้อง หรือมีการถอนฟ้อง ในสาธารณรัฐเกาหลีจะต้องเป็นผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง สำหรับประเทศญี่ปุ่นจะต้องเป็นผู้ต้องหาที่ถูกจำคุกหรือ

ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง โดยมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด

เงื่อนไขการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาของทั้งสามประเทศมุ่งที่จะคุ้มครองและเยียวยาบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการถูกจำกัดอิสรภาพ ถูกจำคุกหรือถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน โดยในสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่นมีเงื่อนไขสำคัญคือ พนักงานอัยการจะต้องมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีเนื่องจากผู้ต้องหามิได้กระทำความผิดเท่านั้น หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในกรณีอื่นเช่น การฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์กับสาธารณะหรือมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดกรณีเหล่านี้ผู้ต้องหาจะไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทน

การกำหนดเงื่อนไขจ่ายค่าทดแทนเช่นนี้เนื่องจากทั้งสองประเทศต้องการคุ้มครองเฉพาะผู้ที่มีได้กระทำความผิดที่ได้รับความเสียหายจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนเท่านั้น

องค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาในประเทศสวีเดนได้แก่ อัยการสูงสุด สำหรับสาธารณรัฐเกาหลีเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการค่าทดแทนผู้ต้องหา (The Suspect Compensation Council) ซึ่งอยู่ในสำนักงานอัยการของแต่ละจังหวัด ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการเจ้าของคดี โดยหากคดีอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการศาลแขวง (Local Prosecutors Office) หัวหน้าสำนักงานอัยการจังหวัดจะเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าทดแทน

เหตุผลที่ทั้งสามประเทศให้คณะกรรมการที่อยู่ในองค์กรอัยการหรือตัวพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา เนื่องจากองค์กรอัยการหรือพนักงานอัยการมีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงในการสั่งคดี จึงมีความใกล้ชิดกับพยานหลักฐานและตัวผู้ต้องหาทำให้รับรู้ข้อเท็จจริงพฤติการณ์ต่างๆ รวมถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาเป็นอย่างดี ส่งผลให้การพิจารณาจ่ายค่าทดแทนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเยียวยาบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

เงินค่าทดแทนที่จ่ายให้แก่ผู้ต้องหาได้กำหนดไว้หลายลักษณะเพื่อให้ครอบคลุมกับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยประเทศสวีเดนได้กำหนดค่าทดแทนไว้สองประเภทได้แก่ ค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ (Pecuniary Loss) เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์จากการประกอบอาชีพ เป็นต้น กับค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ (Non-Pecuniary Loss) เช่น ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ เป็นต้น สำหรับสาธารณรัฐเกาหลีจะจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาเฉพาะความเสียหายที่เกิดจากการถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดีอาญา ในขณะที่การจ่ายค่าทดแทนของประเทศญี่ปุ่นจะพิจารณาถึงความเสียหายทางกายภาพ

เช่น การจำคุกหรือกักขัง ระยะเวลาที่ได้รับโทษดังกล่าว และพิจารณาถึงความเสียหายทางทรัพย์สินที่บุคคลดังกล่าวต้องเสียไประหว่างได้รับโทษรวมถึงประโยชน์อันควรคาดหมายว่าจะได้รับขณะถูกจำคุกหรือคุมขัง นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงความทุกข์ทรมานทางจิตใจและความสูญเสียอื่นใดที่ได้รับเนื่องจากการบังคับโทษ จะเห็นได้ว่าการกำหนดค่าทดแทนที่หลากหลายของประเทศสวีเดนและญี่ปุ่น ทำให้รัฐสามารถเยียวยาความเสียหายและคืนความเป็นธรรมได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

การกำหนดมาตรการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อคุ้มครองบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากระบบการยุติธรรมที่ผิดพลาดให้ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากภาครัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยมุ่งให้ความคุ้มครองบุคคลที่มีได้กระทำความผิดตามความเป็นจริงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการกำหนดเหตุปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนไว้เพื่อเป็นการแยกแยะและคัดกรองอีกชั้นหนึ่ง

ประเทศสวีเดนได้กำหนดเหตุปฏิเสธจ่ายค่าทดแทนไว้ทั้งหมดหรือบางส่วนในกรณีที่อาจโทษจำเลยได้ เช่น ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการถูกกักขังหรือการควบคุมตัวเกิดจากการกระทำหรือเจตนาของผู้ถูกควบคุมตัว มีการปลอมแปลงพยานหลักฐานหรือการกระทำอื่นใด นอกจากนี้ยังรวมถึงกรณีมีเหตุที่ทำให้การจ่ายค่าทดแทนเต็มจำนวนเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผล (If for other reasons it would be unreasonable to grant compensation) สำหรับสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดเหตุปฏิเสธจ่ายค่าทดแทนทั้งหมดหรือบางส่วนไว้ โดยพิจารณาถึงความสามารถของผู้กระทำผิด หรือมีการรับสารภาพเป็นเท็จ หรือมีการสร้างพยานหลักฐานที่ทำให้การสอบสวนไขว้เขวจนเกิดความผิดพลาด หรือผู้ต้องหามีส่วนพัวพันเกี่ยวข้องกับการก่ออาชญากรรมในคดีอื่น โดยในประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดเงื่อนไขปฏิเสธจ่ายค่าทดแทนทั้งหมดหรือบางส่วนเพิ่มเติมในกรณีที่ผู้ต้องหาได้แสดงเจตนาล่วงหน้าที่จะไม่รับค่าทดแทน

การอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่ง ประเทศสวีเดนกำหนดให้คำวินิจฉัยของอัยการสูงสุดถือเป็นที่สุด แต่หากผู้ร้องไม่พึงพอใจกับคำวินิจฉัยก็สามารถยื่นฟ้องรัฐบาลต่อศาลจังหวัดเพื่อเรียกค่าทดแทนได้ในส่วนของสาธารณรัฐเกาหลี เมื่อคณะกรรมการพิจารณาค่าทดแทนผู้ต้องหาได้พิจารณาและรัฐมนตรีมีคำสั่งเรื่องค่าทดแทนแล้วผู้ร้องอาจฟ้องเป็นคดีปกครองเพื่อโต้แย้งคำสั่งได้ แต่สำหรับประเทศญี่ปุ่น เมื่อพนักงานอัยการผู้มีอำนาจในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนมีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับค่าทดแทนแล้วผู้ที่ยื่นคำร้องจึงไม่สามารถยื่นอุทธรณ์หรือยื่นคำร้องคัดค้านการวินิจฉัยได้

สำหรับประเทศในกลุ่มคอมมอนลॉว์เช่น อังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้เน้นให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อรักษาอิสรภาพของผู้ต้องหาไว้ จึงทำให้ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดมาตรการ

จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องไว้โดยตรง อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีการจ่ายค่าทดแทนในลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “สินไหมการุณย์” (Ex Gratia Payment) ซึ่งเป็นการจ่ายค่าทดแทนตามความเหมาะสมเป็นรายกรณีให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวน

#### 4.4 แนวทางในการนำมาตรการเยียวยาผู้ต้องหามาใช้ในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์มาตรการเยียวยาผู้ต้องหาของต่างประเทศจะเห็นได้ว่ามีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครอง องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายค่าทดแทน ประเภทของค่าทดแทน เหตุปฏิเสธจ่ายค่าทดแทนรวมถึงการอุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งไว้อย่างชัดเจน และครอบคลุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา โดยการจ่ายค่าทดแทนในกรณีที่เกิดความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน

สำหรับประเทศไทยกระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวและมีแนวความคิดที่จะให้การคุ้มครองและเยียวยาสิทธิของผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมและคุมขังจากความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน เนื่องจากมีเสียงสะท้อนจากหลายภาคส่วนว่าผู้ต้องหาที่มีได้กระทำความผิดควรต้องได้รับการคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายจากภาครัฐเช่นเดียวกับกรณีของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา แต่ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอยู่ที่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขที่ให้ความคุ้มครองในกรณีของผู้ต้องหาไว้ ประกอบกับการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้มีความเชื่อมโยงกับการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐโดยตรง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณอย่างละเอียดรอบคอบ

##### 4.4.1 การจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาของประเทศไทย

การคุ้มครองสิทธิโดยการให้รัฐเป็นผู้จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเยียวยาบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของพนักงานสอบสวนรวมถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมที่มีสาเหตุมาจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพซึ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่สามารถใช้สิทธิทางศาลในการเรียกร้องค่าทดแทนได้ ดังนั้นมาตรการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่จะนำมาใช้ควรตั้งอยู่บนหลักการจ่ายโดยไม่ต้องพิจารณาว่าเป็นความผิดของรัฐหรือไม่

(Liability without Fault) ซึ่งเป็นหลักการที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของหลายประเทศ โดยนำมาตราการเยียวยาดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาโดยตรง สำหรับเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### 4.4.1.1 เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทน

เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนจะต้องเป็นผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกขังในระหว่างการสอบสวน และพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด

บุคคลที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามเงื่อนไขดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ต้องหา ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล<sup>82</sup> ประกอบกับผู้ต้องหาดังกล่าวจะต้องถูกควบคุม<sup>83</sup> ในระหว่างการสอบสวนหรือถูกขังโดยศาล<sup>84</sup> และพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด โดยในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือการฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะเช่นนี้ผู้ต้องหาจะไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทน

#### 4.4.1.2 องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายค่าทดแทน

องค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนควรเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวน เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับสำนวนการสอบสวนทำให้ทราบถึงพฤติการณ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดของผู้ต้องหาเป็นอย่างดี สำหรับหน่วยงานที่ทำหน้าที่จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาควรเป็นหน้าที่ของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

#### 4.4.1.3 ประเภทของค่าทดแทน

ค่าทดแทนที่จ่ายให้แก่ผู้ต้องหาต้องครอบคลุมกับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยจำแนกค่าทดแทนออกเป็นสองประเภทกล่าวคือ ค่าเสียหายที่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ ได้แก่ ค่าทดแทนการถูกควบคุมหรือถูกขังโดยคำนวณจากวันที่ถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการ

<sup>82</sup> มาตรา 2 (2) ผู้ต้องหา หมายถึง บุคคลผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล.

<sup>83</sup> มาตรา 2 (21) ควบคุม หมายถึง การคุมหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนหรือสอบสวน.

<sup>84</sup> มาตรา 2 (22) ขัง หมายถึง การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล.

รักษาพยาบาลรวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจหากความเจ็บป่วยของผู้ต้องหาเป็นผลโดยตรงจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าทดแทนในกรณีที่ต้องหาถึงแก่ความตายและความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าขาดประโยชน์ในระหว่างถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าขาดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตที่ต้องเสียไป เนื่องจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าเสียหายที่ไม่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ ได้แก่ ความทุกข์ทรมานทางจิตใจจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นที่ต้องเยียวยาความเสียหายทางชื่อเสียง โดยกำหนดมาตรการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์เพื่อประกาศให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

#### 4.4.1.4 เหตุปฏิบัติเสรีจ่ายค่าทดแทน

(1) ในกรณีที่มีการรับสารภาพเป็นเท็จหรือสร้างพยานหลักฐานเพื่อทำให้การสอบสวนไขว้เขวหรือทำให้เกิดความผิดพลาดต่อกระบวนการสอบสวน

(2) กรณีปรากฏข้อเท็จจริงอื่นใดในระหว่างถูกควบคุมหรือถูกขังว่าบุคคลดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่ออาชญากรรมในคดีอื่น

#### 4.4.1.5 การโต้แย้งคำสั่ง

ในกรณีที่ต้องหาไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนให้มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

## บทที่ 5

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

#### 5.1 บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิด มาลงโทษและรักษาความสงบสุขเรียบร้อยของสังคมแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือผู้ต้องหาในคดีไม่ให้ถูกล่วงละเมิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย รวมทั้งต้องมีมาตรการเยียวยาให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นกับ นายชรินทร์ ชำเกตุ และ นางสาวอรทัย พลเสน ทำให้บุคคลทั้งสองต้องสูญเสียอิสรภาพเนื่องจากการถูกควบคุมหรือถูกขังในระหว่างการสอบสวนอย่างไม่เป็นธรรม โดยบุคคลทั้งสองต้องทนทุกข์ทรมานทางร่างกายและจิตใจ ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียงและทางทำมาหาได้ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวเนื่องจากต้องถูกสังคมรังเกียจและถูกตราหน้าว่ามีญาติเป็นคนชั่วร้ายที่ร้าย ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนทั้งสองกรณีเป็นเพียงแต่ตัวอย่างเท่านั้นเนื่องจากยังมีความผิดพลาดที่เกิดขึ้นแต่ไม่ปรากฏเป็นข่าวอีกหลายกรณี

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนดังกล่าวมีสาเหตุมาจากปัจจัยพื้นฐานหลายประการเช่น กระบวนการสอบสวนขาดการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับของพนักงานสอบสวน ปัญหาการใช้ดุลพินิจในการควบคุมตัวระหว่างคดีและการปล่อยตัวชั่วคราว การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ขาดความละเอียดรอบคอบและขาดความเป็นภาวะวิสัย เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีปัจจัยซึ่งนำมาสู่ความผิดพลาดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ ความผิดพลาดที่มีสาเหตุมาจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดความเสียหาย แต่การใช้อำนาจตามกฎหมายของพนักงานสอบสวนไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนจนได้รับความเสียหาย ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะไม่สามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องค่าทดแทนได้ ดังนั้นในกรณีเช่นนี้รัฐจึงเป็นหน้าที่โดยตรงที่จะต้องเข้ามาเยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ

หลักการให้รัฐเป็นผู้เยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดได้เป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศเป็นเวลานานพอสมควร โดยหลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในมาตรา 8 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติและในมาตรา 14(6) ของกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมถึงในพิธีสารฉบับที่ 7 มาตรา 3 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งหลักการทั้งหมดถูกตราขึ้นเพื่อใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำให้ประเทศสมาชิกนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของหลายประเทศได้กำหนดมาตรการให้ความคุ้มครองที่สูงกว่ามาตรฐานขั้นต่ำดังกล่าว เช่น ประเทศกลุ่มซีวิลลอว์อย่างสวีเดนได้กำหนดมาตรการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาในกรณีที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกจำกัดเสรีภาพอย่างน้อยเป็นเวลา 24 ชั่วโมง และศาลมีคำพิพากษายกฟ้องหรือพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ในสาธารณรัฐเกาหลีมีมาตรการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง สำหรับประเทศญี่ปุ่นมาตรการดังกล่าวถูกบัญญัติไว้ใน The Regulations for Suspect's Compensation 1957 ซึ่งเป็นระเบียบภายในของกระทรวงยุติธรรม โดยกำหนดมาตรการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่ถูกจำคุกหรือถูกกักขังและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าไม่ได้กระทำความผิดอาญา โดยทั้งสามประเทศได้กำหนดเงื่อนไขการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา องค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณา ประเภทของค่าทดแทนและเหตุยกเว้นจ่ายค่าทดแทนไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ความคุ้มครองเฉพาะผู้ต้องหาที่มีได้กระทำความผิดเท่านั้น

ประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกาได้เน้นให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อรักษาอิสรภาพของผู้ต้องหาไว้ จึงทำให้ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดมาตรการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องโดยตรง อย่างไรก็ตามประเทศอังกฤษ มีการจ่ายค่าทดแทนในลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “สินไหมการุณย์” (Ex Gratia Payment) ซึ่งเป็นการจ่ายค่าทดแทนตามความเหมาะสมเป็นรายกรณีให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวน อย่างไรก็ตามการจ่ายค่าทดแทนในลักษณะ “สินไหมการุณย์” (Ex Gratia Payment) ดังกล่าวไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองไว้อย่างชัดเจนแน่นอน จึงทำให้ยังไม่สามารถเป็นหลักประกันให้แก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนได้

สำหรับประเทศไทยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 40(5) ได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยและผู้ต้องหาที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย และค่าใช้จ่ายและค่าทดแทนให้แก่

จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงยังไม่ได้กำหนดเงื่อนไขที่ทำให้ความคุ้มครองและเยียวยาแก่ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือถูกขังในระหว่างการสอบสวนและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ทำให้บุคคลที่มีสถานะเป็นผู้ต้องหาไม่ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับผู้ที่มีสถานะเป็นจำเลย

การเยียวยาโดยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาซึ่งเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนที่ผ่านมาเป็นเพียงแค่การจ่ายเงินส่วนตัวตามความพึงพอใจ เพื่อแสดงความรับผิดชอบและเป็นการขอโทษต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้มีหลักการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนที่แน่นอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง การที่ผู้เสียหายจะได้รับความช่วยเหลือเยียวยาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนและการตกเป็นทิวทัศน์วิจารย์ของสังคมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ที่มิได้กระทำความผิดเหล่านั้นไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายและคืนความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

ประกอบกับการใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องค่าทดแทนจากหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดความแน่นอนและไม่อาจเป็นหลักประกันให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้ เนื่องจากการใช้อำนาจตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายที่มีโทษทางอาญามิได้อยู่ในอำนาจของศาลปกครองที่ใช้วิธีพิจารณาความแบบไต่สวน แต่คดีดังกล่าวอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมซึ่งใช้ระบบการพิจารณาความแบบกล่าวหา ทำให้เป็นการยากอย่างยิ่งที่ผู้เสียหายจะสามารถรวบรวมพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของรัฐซึ่งมีสถานะที่เหนือกว่าและนำสืบให้ศาลเห็นถึงการกระทำที่เป็นการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของพนักงานสอบสวนได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งหากเป็นกรณีที่ความผิดพลาดไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของพนักงานสอบสวน แต่เกิดจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพผู้เสียหายก็จะไม่ได้รับค่าทดแทน นอกจากนี้การใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการว่าจ้างทนายความเพื่อต่อสู้คดีซึ่งถือเป็นการซ้ำเติมให้ได้รับผลร้ายมากขึ้นไปอีก

ความบกพร่องที่เป็นสาเหตุหลักอันนำมาซึ่งความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนไม่ว่าจะในรูปแบบของการปรับปรุงกฎหมายรวมถึงระเบียบภายในต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานและขจัดความบกพร่องให้หมดสิ้นไป แต่ในขณะเดียวกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับความเสียหายก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะมองข้ามเสียมิได้ และต้องทำควบคู่กันไป ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องมีกฎหมายที่กำหนดมาตรการให้ความคุ้มครอง

ที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถเยียวยาความเสียหายและคืนความเป็นธรรมให้แก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในชั้นพนักงานสอบสวนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมในทุกขั้นตอนของกระบวนการและที่สำคัญมาตรการดังกล่าวยังเป็นการคุ้มครองผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่ขาดประสิทธิภาพอีกด้วย

## 5.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีความเท่าเทียมกันในทุกขั้นตอนของกระบวนการและทำให้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในส่วนของมาตรการคุ้มครองเยียวยาผู้ต้องหาให้มีผลใช้บังคับได้จริง ดังนั้นจึงสมควรนำมาตรการดังกล่าวมาบัญญัติให้เป็นไปตามบทวิเคราะห์ในตอนท้ายของบทที่ 4 โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ดังต่อไปนี้

### 1. เงื่อนไขในการจ่ายค่าทดแทน

ต้องเป็นผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือถูกขังในระหว่างการสอบสวนและพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิด

### 2. องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณา

พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาคำร้องขอค่าทดแทนและให้สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบในการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหา

### 3. ประเภทของค่าทดแทน

(1) ค่าเสียหายที่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ ได้แก่ ค่าทดแทนการถูกควบคุมหรือถูกขังโดยคำนวณจากวันที่ถูกควบคุมหรือถูกขังจริง ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลรวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจหากความเจ็บป่วยของผู้ต้องหาเป็นผลโดยตรงจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าทดแทนในกรณีที่ผู้ต้องหาถึงแก่ความตายและความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าขาดประโยชน์ในระหว่างถูกควบคุมหรือถูกขัง ค่าขาดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตที่ต้องเสียไปเนื่องจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง

(2) ค่าเสียหายที่ไม่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ ได้แก่ ความทุกข์ทรมานทางจิตใจจากการถูกควบคุมหรือถูกขัง

(3) การเยียวยาความเสียหายทางชื่อเสียงโดยกำหนดมาตรการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์เพื่อประกาศให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

#### 4. เหตุปฏิเสธจ่ายค่าทดแทน

(1) ในกรณีที่มีการรับสารภาพเป็นเท็จหรือสร้างพยานหลักฐานเพื่อทำให้การสอบสวนไขว้เขวหรือทำให้เกิดความผิดพลาดต่อกระบวนการสอบสวนจนเป็นเหตุให้ถูกควบคุมหรือถูกขัง

(2) กรณีปรากฏข้อเท็จจริงอื่นใดในระหว่างถูกควบคุมหรือถูกขังว่าบุคคลดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรก่ออาชญากรรมในคดีอื่น

#### 5. การโต้แย้งคำสั่ง

ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนให้มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด